

II. ORSZÁGGYÜLÉSI MUNKÁLATOK.

Észrevételek az országgyűlés rendezését illető újabb küldöttségi javaslatra.

Toldalékul: Tanácskozási szabályozat fővonásai.

A rendszeres országos küldöttséget kinevező 1827: 8. t.-cikkely a régibb rendszeres munkáknak új kidolgozását azon hozzáadással tette annak kötelességévé, hogy ezeket az 179¹/₁: 67. t.-cikkelyben foglalt elvek szerint vegye tanácskozás alá. Ezen elvek pedig a közigazgatási (publico-politicus) tárgyakra nézve a most nevezett t.-cikkely következő szavaiban foglaltatnak: hogy t. i. ezek a rendelkezési tervek „mind az országgyűlések, mind maguk a vármegyék és egyéb törvényhatóságok alkotmányos tehetőségének maga épségében való megtartásával, csupán csak az országgyűlési és egyéb közdolgok jobb és rendesebb folytatása és a törvények szellemével megegyező ellátása tekintetéből” dolgoztassanak ki.

Ezen szavakban a küldöttség — a mint azt vizsgálatink tárgyául szolgáló munkálatának mindjárt elején mondja — csak annyit lát, hogy ezen két törvény erejénél fogva „sem a fejedelem, sem az ország RRei országgyűlés iránti és azon gyakorlott igazaikat senki tanácskozása alá nem bocsátották.” Ime tehát a határ! melyet a küldöttség maga elibe szab. Megfelel-e az a többször idézett t.-cikkely szavainak és lelkének? A küldöttség csupán csak a fejedelem és az ország kölcsönös igazait rekeszti ki hatóságának köréből; de az egyes karzatok és tagok jogait nem zárja ki, és így azokat abba beléhúzza. Azonban már főpohárnokmester báró Eötvös Ignác, külön szavazatában, az 1790-iki királyi előadásoknak és az országgyűlés azokra tett felírásának a királyi válaszszal való összehasonlításából világosan megmutatta, hogy az 179¹/₁-iki törvényhozás a küldöttségnek ezen igazak és viszonyok iránt sem adott a 67. t.-cikkely által megbízást, annak hatósági körét legfeljebb is a fennálló törvények és jelesen az 1495: 25, 1723: 7 és 1608: k. u. 1. törvényczikkelyek ellenére becsúsztott visszaéléseknek megigazítására terjesztvén ki.

Valamint tehát a régibb küldöttség túlment a most idézett t.-cikkely határain, úgy az újabb küldöttség is áthalgatta a régibb törvényre utaló 8. t.-cikkely meghagyását, s mind a kettő tulajdonképen az 1790-iki királyi előadások azon kívánságát: „hogya a különböző KK. és RR. közé ellensúly hozassék” — vette fel vezérelvül, a midőn félretéven azon tartózkodó félelmet, mely 179¹/₁-ben apáinkat vezérlette, s a most említett felírás szavaiban oly elevenen mutatkozik, az országgyűlési tagok igazainak kérdésébe bátran belé vágott.

Távol legyen azonban tőlünk, hogy mi ezen tettét a két küldöttségnek vétkül tulajdonítsuk. Az újabb küldöttséget már maga a régibb példa is menti; miként lehete az akkori küldöttségről feltenni, hogy tagjai az 179¹/₁: 67. t.-cikkelyt, melynek alkotásában oly nagy részt vettek, tökéletesen ne értsék? Ehez járul: hogy a küldöttségi munka csak javaslat, s az ország RReinek, kik azt szűkebb korlátok közé szoríthatják, — ha pedig jónak látják, s ő felsége helybenhagyása hozzá járul, még az 1790: 67. t.-cikkely határain is túlmehetnek, zsinórmértéket úgysem szab: a küldöttségek tehát minden aggodalom nélkül munkálhattak. De erősebben, mint ezen tekintetek, igazolja a két küldöttséget a felfogott tárgy természete, ez a hatalmasabb valami a törvénynek pusztá szavainál; ez az erő, melynek ezen tárgy felvételében az ország RRei is, bármint vonakodjanak talán sokan, elébb-utóbb engedelmeskedni fognak, azon egyszerű oknál fogva, mivel az országgyűlést még a legfelületesebben sem lehet elrendezni a nélkül, hogy a szavazatok kérdése el ne döntessék; a tagok kölcsönös igazainak egész összessége pedig ebben a kérdésben fekszik. „Coordinálni” tehát és „a tagok kölcsönös jogait elhatározni” synonymumok, s vagy nem kell csak álmodni is az elsőrül, vagy pedig nem irtózni a másodiktól.

De épen ennél fogva temérdek nagy a feladás, melyet a küldöttség magának tett, s mely az országgyűlést és azokat, kik annak számára előlegesen elmélkednek, ezen tárgyban várja. Mikor a küldöttség nem csupán a külső rendet s a tanácskozás formáit szabályozza, hanem szavazatot ad, szavazatot vesz, — a Fő-RR. tábláját egy nevezetes részében módosítja, — a RRnél a szavazatbeli idomot tökéletesen változtatja, — a két tábla közt való arányt elhatározza: akkor oly újításokat javasol, mik következeiseikben nem csak az egyes tagok igazaira folynak be, hanem egyszersmind a két táblának és az egész országgyűlésnek

általánosan új alakot, erkölcsi erejének új súly-idomot adnak Terve ezek szerint egy egészen új rendszer, s a mely mértékben növekedik ezek által a feladás fontossága, ugyanazon idomban szaporodik száma a tulajdonoknak is, miket a tervtől megkivánni jogunk vagyon.

Ezen tulajdonok között első helytt áll az: hogy az állandóság elvein sarkalló történeti alkotmányunk méltó tekintetéből, senki is azon igazaiban, melyeknek tettleg és valósággal gyakorlásában vagyon, a legvilágosabb szükség nélkül ne háborgattassék; más részről azonban az anomaliák közül csak azok tartassanak meg, melyeknek káros volta bebizonyítva nincs. Szükség egyszersmind hogy az új rendelkezés a tökéletesedés magvát magában viselő, engesztelő és a felekezetek ellenkező szenvedelmét kisimító előmenetel, a század szelidebb gondolkozásához való közelítés legyen, nem pedig visszalépés, mely a jövő kifejlést gátolhatná; s csupán ennél fogva elfogadhatatlan minden curiakinti elrendezés. — Főtekintet továbbá: hogy az országgyűlésen oly erőben és azon idomokban legyenek, a mennyiben ez emberileg kivihető, az országban létező rendek és karzatok mindennemű erejökkel képviselve, mint a miként azok törvény és szokás által a valóságban divatoznak. Végre szükséges, hogy a terv elfogadható legyen, kormány és ország részéről; a mi csak úgy leend, ha egyes változások színe alatt, az eddigi kölcsönös irányt fel nem forgatja, s az egész sarkából ki nem veszi.

Másodrendű s ezen előzményekből folyó szükségek pedig ezek: először, hogy a két tábla között gyakori és erőszakos összeütközésektől félni ne kelljen, következésképen a Fő-RR. táblája a másik táblához képest nem ellenző, hanem csupán mérséklő viszonyban álljon. Továbbá, hogy a két tábla tagjainak száma, a vegyes ülések vagy akármely más egyeztetési mód tekintetéből, oly idomban álljon egymással, mely az egyeztetést nem képzelte, hanem igazán lehetségessé tegye. Végre ide tartozik talán az is, hogy minden táblán külön-külön, egyértékűek legyenek a szavazatok egymás közt. Első feltétele ez a jó rendnek, s megszűnván azon patriarchalis összeköttetés, mely szerint figyelem nélkül a számra mindenki alávetette magát a tekintélynek, most már a tagok számának célirányos idomai által lehet csak ellensúlyt eszközölni.

Ily tulajdonokkal felruházott rendszer felé kell nálunk törekedni királynak és nemzetnek. Nem mintha szükséges és

lehetséges volna a képviselési rendszer mathematicus pontosságú ideálját elérni; hanem azért, mivel elkerülhetlen lévén már a változtatás, jó rendszert csinálni nem ad több munkát, mint rosszat; az olyan törvényhozó test pedig, mely a nemzet általános szellemét fonákul ábrázolja, előbb-utóbb veszedelmet hoz a nemzetre, ha oly elvek uralkodnak a törvényhozó testben, mikre a nemzet megérve még nincs; — a fejedelemre, ha a voltaképen meglévő ideák és szükségek nyilatkozására a természetes út meg nem adatván, ezek más réseken kénytelenítettnek kifakadni. — Egy, az ország valóságos szükségait képviselő törvényhozó testtől pedig teljességgel nincs mit félni sem a kormánynak, sem nekünk. Nem a kormánynak, mert helyheztetésünkben, a míg municipalis alkotmányunk, az állandóság ezen hatalmas kezessége, helyt áll, az annak kebeléből származó ellenkezés soha veszedelemmel fenyegető a kormányra nézve nem lehet; — nem a nemzetnek, mert ha országgyűlésinknek eddigi általános politikájában csak egy csepp igazság volt is, hacsak atyáink s mi magunk nem értjük egészen félre már több századok óta helyheztetésünk szükségait s függetlenségünk első feltételeit, úgy az igazságos elvek szerint összeszerkesztett törvényhozó test más politikát követni bizonyosan nem fog. A képviselés említett célirányosságát és pontosságát azonban nem metaphysicai ábrándozások szerint, hanem helyheztetésünk és intézeteink szellemében kell practicus szempontokból felfogni és érteni, és főképen az azokkal való harmoniában keresni fel.

Czélrt érni pedig nem fogunk, ha a két fél úgy nézi az országgyűlés rendezése kérdését, mint egy mezőt, melyen egyik vagy másik félnek szükségesképen nyerekedni kell. Oly hidegen kell bánni e dologgal, mint egy mathematicus a maga felszámításaival; a problémán kezdeni, s a megfejtésen végezni, s nem megfordítva. Ha nem azt kérjük magunktól: „micsoda rendszer felel meg legjobban az ország szükségének? a mint azokat átjuk, tapasztaljuk, kézzel fogjuk“, — hanem így beszélünk: „ezen mód jó, mert így minden el fog sülni, a mit a kormány akar“, — vagy pedig: „ezen mód rossz, mert így nem mindig fog az történni, a mit a vármegyék kívánnak“: úgy az egész országgyűlési rendezésből semmi sem lesz; mert számlálni mai világban minden ember tud, s egymást megcsalni nem lehet. Ezen esetben egészen elmaradna azon rendezés, melynek szükséges voltát már negyven esztendő óta naponként elevenebben

erezzük, s oly időre fogna halasztatni, mikor majd rendkívüli körülmények következésében, vagy a kormány szabna törvényt a nemzetnek, vagy a nemzet a kormánynak. Mivel pedig az ilyen időszakosok szüleményei romlásuk magvát önkebelökben hordozzák, hideg vér és részrehajlatlanság által mind a két részről, lehetségessé kell tenni az országgyűlés újjáalkotását a békeség és csend szempillantásaiban. Tudniillik: nem kell felakadni a kormánynak azon némi oppositói színen, melytől a magyar országgyűlés jövődre sem válhatik meg egészen. Nem bizodalatlanságnak következése az, de a helyheztetésnek. Mert nálunk a kérdés nem e vagy ama ministerialis rendszer, hanem igen sokszor nemzeti függetlenségünk és lételünk körül forog. Kívül hazánk határain, idegenektől környékezve, gyakran azon gondolattól kísértetve, hogy a magyar érdekek összetűkezésben vannak a birodalom általános érdekeivel, szeretett fejedelmink a legjobb akarat mellett is könnyen eltérhetnének, néha a törvény útjától, hacsak a nemzet szüntelen aggodalomban nem állana őrt igazai felett. Így volt, van és lesz ez mindig, az idegen eredetű, külföldön lakó dynastiák jobbagyainál. De az ősi alkotmányhoz viseltető ezen ragaszkodás a kormány előtt gyűlöletes nem lehet; mert az olyan törvényhozó test, mely ellenzeni még csak nem is mer, a tapasztalás bizonyága szerint a veszedelem órájában energiát kifejtteni soha sem fog, az újabb idők pedig megmutatták, micsoda következtetéseket szül a kormányt a másáktól elválasztó védfalaknak lerontása. Más részről pedig a nemzetre nézve is eljött az idő átlátni, hogy egy oly törvényhozó test, mely mindig csak opponál, még a mi egészen kivételes helyzetünkben is káros.

A kifejtett ideák szerint kívánjuk mi a küldöttség munkálatát az általa kitűzött szélesebb mezőn vizsgálni, s ámbár ideánk más sorban jobb összeköttetésben állának, haszonvehetőségök tekintetéből mindazáltal az abban felfogott rendhez tartandjuk magunkat.

I.

A küldöttség elmellőzvé azokat, mik az előbbi munkálatban a király és nemzet országgyűlési kölcsönös igazaira nézve törvénybe iktattatni javasoltattak, az első cikkkelyt a királyi biztosoknak és az országgyűlés helyének szenteli. Az utóbbi

tekintetben, a királyi jog maga épségében megmaradván, rendes helyül Pest ajánltatik; — a királyi biztosokra nézve, a sokszor helyt fogott kellemetlenségek elkerülése végett, az javasoltatik, hogy azok jövőben csupán ünnepélyes dolgokban használtassanak.

Ezek iránt a dolog velejére nézve semmi észrevételünk nem lévén, a mi a formát illeti: a czikkely rubruma egyszerűbben s a tartalom rendének megfelelőleg állana így:

„A királyi biztosokról országgyűlésen s az országgyűlés helyéről.“

Az előbeszéd, mely a hivatkozásokban sokszor bajt okoz, talán első paragraphussá változhatnék, s így aztán egyszerűbben lehetne kimondani két paragraphusban, hogy: „királyi biztosok országgyűlésen csak ünnepélyes dolgokban használtathassanak. Az országgyűlés rendes helyül, épségben maradván ő felségének joga az országgyűlés helyének kijelölése iránt, Pest határoztatik.“

II.

A második czikkelyben az 1608: k. u. 1 és 1687: 10. t. czikkely magyaráztatik, más szavakkal: a két tábla tagjai számlátatnak elő.

A rubrum nem elég egyszerű; régi törvényekre hivatkozni rendszeres új munkában azért nem tanácsos, mert azok megint más régibb törvényekre utalnak, és így a különféle magyarázatoknak tágas mező nyílik. A törvények címének világosan ki kell mondani, hogy miről szól a törvény, és nem találós mesében beszélni.

Ehez járul: hogy ezen törvényczikkely felette hosszú. Az előbeszédben mindenféle össze van hordva, és sok a felesleges hivatkozás. Hogy az országgyűlés az egész nemzet képét viseli, és a királylyal együtt a törvényhozó hatalmat gyakorolja, kétséget nem szenved; de itt azt megemlíteni nem szükség, mert itt sem új alkotmányt nem csinálunk, sem a régit nem újítjuk, hanem csak az országgyűlést rendezzük el. Az a „cum plena facultate“ az utasítások tekintetéből — melyekről itt mellesleg rendelkezni nem lehet — ezen a helyen könnyen félreértethetnék. Ezen hivatkozások tehát bátran elmaradhatnának.

Ama körülményeink által már úgyis eldöntött theoriai

kérdést: „ha meg kell e a két táblai rendszert tartani? vagy azt egy táblával cserélni fel?“ — a küldöttség igen bölcsen elmellőzi; — a jelenre nézve pedig azon historiai igazságú elvből indulván ki, hogy az országgyűlés egy test, mely csak a tanácskozások tekintetéből vált két részre, kimondja: „hogy az ország RRei ezentúl is két külön teremben fognak tanácskozni.“ Hozzá lehetne talán tenni: „melyeknek egyike Fő-RR., másika KK. és RR. táblájának hivatik,“ — az idézett törvényekre való hivatkozás elmaradván. Ez a két kijelentés pedig egy külön rövid törvényczikkely tárgya lehetne ezen címmel: „Az ország RReiről általában.“

III. IV.

Következnek azok, miket a küldöttség a nevezett második czikkely előbeszédének még hátralévő szavaitól fogva berekesztőleg a 7-ik paragraphusig a Fő-RR. táblája előülője és tagjai iránt javaslatba hoz.

Helye van itt némely előleges észrevételeknek.

A főrendi tábla jelen állása az, hogy bármi nagy legyen is az úgynevezett regalisták száma, mégis mindig és kivétel nélkül a királyi kinevezéstől függő tagok teszik e táblánál a többséget elannyira, hogy az ellenkező eset ember emlékezete óta nem tapasztaltatott. Hogy a regalistáknak szerfelett nagy és egymásra való bizakodást szülő száma? vagy sokaknak elszegényültsége? vagy a szavazatok minemősége iránt még mindig divatozó bizonytalanság s a — fájdalom! — még csak alig szűnő tespedés és részvétlenség legyenek-e ennek okai? az ide nem tartozik; a factum maga tagadhatatlan, valamint az is, hogy a már említett többség és a RR. táblája többsége között állandó s naponkint szaporodó összeütközések találnak helyt csaknem minden fontos kérdésben. A mérséklő helyheztetésből, ellenkezőleg a Fő-RR. táblája természetével, gátoló és ellentmondó helyheztetés lett. Országgyűlésről-országgyűlésre élesebbek lettek a vetekedések a két tábla közt, s gyakran már ingerkedésekké is váltak. Ehez járul: hogy a Fő-RR. táblája bármely erős akaratot mutat is eleinte, utójjára mégis igen gyakran — következőségének veszedelmeztetésével — szükségesnek látja az engedést. Mi lesz a dolog következése, ha ezek nem változnak, ha a két tábla közt a szakadás szüntelen gyarapodik, a főrendi tábla tagjai közt új

idom nem támad, s a kormányi kinevezéstől függő, csak haláluk órájaig tartó Fő-RR. a független és örökösödésbeli Fő-RRet számukra nézve ezentúl is mindig felülmúlják? — Két dolog közül egy: vagy ezentúl is mindig hosszas, gyakran a főrendi tábla hírnevének ártalmas s többnyire sikertelen csatázások mezeje marad az országgyűlés; a miből előbb-utóbb egy erőszakos crisis és oly következtetések fognak támadni, melyeknek végét, a Fő-RR. táblájára nézve urakodó idegenség mellett, nyughatatlanság nélkül előre látni nem lehet; vagy pedig — a mi még hihetőbb — gyökeret vevén és mindinkább elterjedvén a már úgyis élénken mutatkozó közlekedés, a temérdek számú regalisták közül (az 1830-iki országgyűlésre a főméltóságokon kívül több mint négyszáz regalista volt hivatalos) oly felesen fognak főképp az ifjabbak megjelenni, hogy nem csak a hivatalbeliket elnyomják, de talán még a másik táblánál is hevesebb és elevenebb útnak fognak neki indulni, úgy hogy — a mint a küldöttség magát kifejezi — „nem sokára a Fő-RR. táblája bélyegét vesztendő, s — ellenkezőleg az országgyűlés természetével — onnan fog kelleni a mérsékletet várni, a hol a tanácskozások kezdete van.“ — Egy új ok, minél fogva a kormánynak a rendezést kívánni, és a közlő s békéltető javaslatok pártolása által eszközölni kellene.

Ha tehát a Fő-RR. tábláját meg akarjuk tartani — a mit bizonyosan minden gondolkozó hazafi kíván — ha óhajtjuk, hogy fenséges rendeltetésének megfelelően, s ne legyen kártékony kinövés, egy más értelemben: úgy e helyheztetést változtatni kell. Miniszteriummá, a mi a Fő-RR. táblája egykor volt, azt többé vissza nem varázsolhatjuk, — úgyis, nem lévén helye a politikában és törvényhozásban az úgynevezett „kedvencz ideáknak“, mikor egyszer valami helyheztetés egészen megváltozott és elenyészett, azt újra feltámasztani sikertelen törekedés, és az ily esetben sokkal célirányosabb, oly új intézetekről gondoskodni, melyek a régieket pótolhatják, mint az élők sorából az idő szárnyain elszállott állapot után, fogamatlan fájdalmak között sopánkodni. Az új betegségnek új orvosság, az új folyónak új gátak kellene; s nem a múlt, hanem a jelen s az abból serdülő jövő számára hozunk törvényeket. Jelenleg tehát azon kell legalább igyekezni, hogy az állandóság és az abból folyó függetlenség legyenek a főrendi táblán az uralkodó elemek. És mivel a hivatalbeli Fő-RRet, kik egészen megegyezőleg ezen tábla ter-

mészetével a maguk nagy részében, a hazának tett szolgálatokat és érdemeket s a közdolgok különféle ágaiban való jártasságot és tapasztalást ábrázolják, egészen kizárni, alkotmányos elveink felforgatása nélkül, ebből a nekik századok óta széket adott táblából teljességgel nem, — fogyasztani pedig csak bizonyos mértékben lehet, — nincs egyéb hátra, mint ezen táblán egy független tagokból álló felekezetet állandóan alkotni, úgy, hogy egy részről ugyan a hivatalbeli Fő-RR. elnyomásától s az ezen tábla rendeltetésével ellenkező heveségtől félni ne kelljen; más részről pedig a nemzetnek csökkenni kezdő bizodalma ezen táblához, új életre kapjon.

Visszatérvén ezen előzmények után a küldöttségi javaslatra, — a többször említett második cikkely bevezetésének utolsó szavai a Fő-RR. táblája előlülőségéről szólnak, és azt a nádorispánnak, hátráltatása esetében az ország bírájának, ha pedig az is hátráltatnék, a tárnokmesternek tulajdonítják. Ezen rendelkezés a főrendi táblát illető cikkely első paragraphusát tehetné.

A javaslat első paragraphusa s római katolikus és egyesült görök szertartású megyés érsekekről és püspökökről szól. Az ezeknek adott szavazatot kérdés alá venni nem lehet; vélekedésünk szerint azonban névszerint kellene az érseki és püspöki megyéknek a törvénybe belé jöniök.

A címzetes püspököktől elveszi a szavazatot a küldöttség, — az országgyűlésre való eddigi meghívásukat a kiindulási pont gyanánt kitűzött 1608: 1. t. cikkely által már két század előtt kárhozottatott visszaélésnek tekintvén. Ezen javaslaton mi annál inkább megnyugszunk, mivel ha ezen püspökök, kiknek száma 21, a Fő-RR. tábláján megmaradnának, úgy a független Fő-RR. számát ugyanazon arányban kellene szaporítani, a mi megint sok más tekintetben és jelesen a vegyes ülések miatt nem volna tanácsos. Nem is tartjuk győzőknek a főpohárnokmester báró Eötvös Ignác s több mások által adott különszavazatban találató és egy részben már a küldöttség által is megegyezett okokat; mert akár ment legyen fogamatba az 1608: 1. t.-cz. ezen püspökökre nézve, akár nem, s akár visszaélésnek, akár pedig törvényes szokásnak kelljen tekinteni azt, hogy az országgyűléseken eddigelé megjelentek, — a főkérdés, ha egyszer rendezni akarunk, csakugyan az marad: hogy mit kíván a két tábla között és az egyes táblákon való ellensúly tekintete? — mindenek előtt bizonyosan azt, hogy az egyik rész a másikat el ne nyomja, —

Ezekhez járul: hogy a címzetes püspökök csak úgy lévén birtokosok, mint egy vagy más káptalannak tagjai, a RR. tábláján vannak képviselve; az egyházi rend pedig, mint világi és lelki hatalom, a főrendi táblán úgyis feles tagokat számlál. Teljességgel minden, bármilyen szükséges változtatást elmellőzni pedig, kivihetetlen és menthetetlen dolog volna. Mert noha felette bölcs okfő az, hogy historiai alapokra kell állítanunk új építményinket, ez azonban nem azt teszi, mintha már a régen eltűnt s többé vissza nem teremthető időkkel, gondolkozással és megfogásokkal kellene főképen egyhangzásba hozni alkotásinkat; hanem inkább azt, hogy valamint lépcsőnkint fejlett ki alkotmányunk, úgy ezentúl is a jelen és jövő kor között, a hol lehet, régebb visszaemlékezések segédelmével is, összekapcsoló lánczok álljanak, más szavakkal: hogy új rendelkezésink a szükségek és vélemények „status in quo“-ján alapuljanak, mint azon alapon, melyen az idő viszonytagságaival megvívott ideák és a tapasztalás próbakövét kiállott érdekek magukat egy csomóban és legelevenebben tükrözik.

A második paragraphus szavazatot ad a Szent Benedek rende pannonhegyi apátjának, a zágrábi prépostnak, és az országban állandóan lakozó és birtokos szerzetbeli apátoknak és prépostoknak. Vélekedésünk szerint ezeket is névszerint kellene kitenni a törvényben, a mennyiben t. i. a királyi adománytól függő beneficiumok tudva vannak.

A harmadik paragraphus szól az ország zászlósairól. Utolsó észrevételünket ezekre nézve is ismételjük.

A negyedik paragraphus, melyre nézve semmi észrevételünk nincs, a főispányokról és a magyar tengerparti kormányzóról szól.

Az ötödik paragraphus, mely iránt a 3. és 4. paragraphushoz tett észrevételünket ismételjük, a nem-egyesült görög szertartású metropolitáról és püspökökről.

A hatodik az úgynevezett „regalistákat“ illeti. A küldöttség két, kétségbe nem vehető elvből indul ki; első: hogy a regalisták számát kevesíteni, — másik: hogy az így megfogyasztott regalisták megjelenését biztosítani kell. Rendszere pedig a következőben áll: „szavazati joggal birjanak a Fő-RR. tábláján, a mennyiben az országgyűlés végeig személyesen jelen lenni az 1498: 1 és 1723: 17. t.-cikkelyben kiszabott büntetések terhe alatt kívánnának, — ezen köteleességtől az előlülő által csupán sürgető esetekben szabadíthatván fel, — az 1825-iki regalisták közül mind azok, kik 50 telekkel, vagy ehez fogható értékkel bírnak, s legalább

felét az esztendőnek az országban töltik; azoknak pedig, kik időközben meghaltak, legidősebb fiai, a mennyiben hasonló vagyonnal bírnak. Így menjen ez az elsőszülöttség rendén mindaddig, míg a regalisták száma 120-ra nem száll; ezentúl pedig hivassanak meg azok s azoknak legidősebb fiai, kiket ő felsége ezen számnak pótlására szavazati joggal fog megajándékozni.“

Nem mondja a küldöttség, hogy ezekre az ujonnan kinevezendő Fő-RRre talál e alkalmaztatást, maga minden következtetéssel, az 50 telekbeli szabály? ezt azonban talán szabad feltennünk, mert különben — az osztó igazsággal ellenkezőleg — az újabbak sorsa jobb volna a régiekénél.

Mindjárt első tekintetre sok a hiány e javaslatban. Az 1498: 1 t.-cikkely igen a maga helyén volt akkor, mikor két hétnél tovább nem tartott az országgyűlés; jelenleg azonban igazságtalan volna, s valamint eddigelé — noha felesen voltak a szép birtokú regalisták — soha sem eszközölte azt, hogy csak 50 regalista is részt vegyen a tanácskozásban, úgy ezután sem fog sikeres lenni, és pedig annál inkább nem, mivel a javaslat a regalisták akaratától függeszti fel, hogy megjelenjenek e az országgyűlésen, vagy ne? — azt sem mondván meg, mikor legyen helye a fennirt büntetésnek: akkor-e, mikor a regalista meg nem jelen? vagy mikor engedelem nélkül eltávozott? hol, kinek birósága előtt, kinek felperessége mellett vétetik meg a büntetés? s mi történjék akkor, ha a büntetés nem használ? — A mi azon feltételt nézi, hogy csak azon regalisták birjanak szavazati joggal kik az esztendő felét az országban töltik, a dolog homályos is, kivihetetlen is. Mi történjék azzal, ki ezen feltételnek meg nem felel? el fogja-e szavazati jogát veszteni? kiterjesztetik-e ezen büntetés legidősebb fiára is? s ha már 120-ra szállott a regalisták száma, az ilyen regalista a pótlandók közé tartozik-e? Továbbá ki fog arra felvigyázni, hogy valaki félesztendeig az országban lakik, vagy nem? hogy kell ezt a félesztendőt érteni? a ki egyetlenegyszer félesztendőt töltött az országon kívül, nem kap-e többé regalist? ki fog itt bíraskodni? —

De magát a dolog velejét tekintve, még több az észrevétel. Jelenleg bizonyosan több van az 1825-iki regalisták közül 120 ötventelkesnél; de ez még nem ad biztosítást jövőre nézve. A kormány, ha gyengíteni akarná a független részt, püspököket, zászlósokat s főispányokat az 50 telkes regalisták közül fogna

nevezni. Majoratusaink ritkák, minél fogva a legnagyobb birtok is csakhamar apró részekre szakad; ezen eldarabolás megannyi veszteség lesz a független részre nézve, a birtoknak egy kézbe való későbbi meggyülése pedig annak nem használand; a másodszülöttnek maradéka semmi esetre, bármely vagyonosok legyenek is, regalisták nem lehetnek; azon mágnás-nemzetség, melyből 1825-ben történetből nem volt 50 telkes regalista, akárhány 50 telkes tagot számláljon ezentúl kebelében, a Fő-RR. táblájától örökre el van zárva; egyetlenegy tékozló nem csak ön jogát veszti el, de maradéka jogát is, habár visszaszerzették is jószágait; az árvák, kik 1825-ben regalist nem kaptak, tekintet nélkül birtokuk mennyiségére, maguk és örököseik soha többé a főrendi táblához nem jutnak. Mind ezen az osztó igazsággal ellenkező rendelkezésknél és záradékoknál fogva — főpohárnok báró Eötvös Ignác megjegyzése szerint is — az 50 telkesek száma csakhamar alább fog szállni 120-nál; a kormány élhet igazával, s olyanokat fog szavazati joggal megajándékozhatni, kiktől engedelmességet és háladatosságot remél, s így mindig a szükségesképen sokszor előfordulandó megürült helyek eseteiben. Az ujonnan kinevezetteknek fiai független tagok lesznek ugyan: de ez a kis nyereség ismét elvész; mert mindig ide s tova ugorván az 50 telek, a kormány kinevezési jogának naponkint szélesebb mező fog nyilni, s a birtok szabálya ezeknek maradékaira is kiterjedvén, az ujonnan kinevezettek száma azon függetlenek számát, kik örökösödés után lettek tagok, mindig felülhaladandja. Rendes gondolat! egy olyan táblánál, hol a tagok fele ügyis felsőbb kinevezéstől függ, — a kormánynak a másik hasonló kinevezését is nagy részben általadni, azon királyi jogot pedig, mely most néma, vagy legalább számba nem vett mágnásokat teremti, s politikai célokból eddigelé felette ritkán gyakoroltatott, a szavazati igaznak elajándékozásaig emelni fel, annak szünetlen gyakorlását törvényesíteni, politikai célokra fordítását mintegy tanítani, — hogy így Franciaországtól, hol a miniszter — valahányszor reá szorul — a nemsokára ismét elpárolgó paireket falkánkint teremti elő, — messzire el ne maradjunk.

Könnyű általlátni, mi lesz ezen javaslat mellett a Fő-RR. táblájából, hacsak — a mit e században alig lehet és kell remélni — a közlekedés a nagy rosszon, legalább 120 majoratus által sem segítene. — Ugyanis örökké habozó és bizonytalan leend ezen rendszer szerint a független tagok száma, általellenben

egy állandó számú felekezettel, melynek egy-két kivétellel valamennyi tagjai királyi kinevezéstől függnék, csak haláluk órájáig tagok, és nem szükségesképen atyái és rokoni a tábla jövő tagjainak; csupán csak királyi kegyelemtől és a birtok kiterjedésétől függvén a szavazati jog, sokszor épen azok fognak kimaradni a mágnási karból, kiket talentumaik és hazafiságuk leginkább megkülönböztetnek. Ezen új neme a kormányi kedvezésekkel vegyített pénz-aristocratiának intézeteinkkel, ideáinkkal és nemzeti characterünkkel teljességgel meg nem fér. Mert noha a mi aristocratiánk is, a kardon és pennán kívül, eredetileg a birtokon sarkallik, s a Fő-RR. táblájának is erre kell egy részben s főképen támaszkodni: ezen elvet mindazáltal oly messze terjeszteni eddigelé még meg nem tanultuk, hogy azok közt, kik kisebb vagy nagyobb mértékben mindnyájan birtokosok, ugyanazon rangnak és személyes praerogatíváknak örökösei, atyáiktól pedig egyenlő gondolkozási módot, s ha úgy tetszik, egyenlő előítéleteket, minden esetre pedig a hazához egyenlő hűséget és ragaszkodást vettek örökbe, egyedül a birtok mennyiségénél fogva tegyük különbséget, a személyes érdemnek, tudománynak és characternek pedig semmi becset se tulajdonítsunk. A küldöttség egy főfeltételét tudja csak a függetlenségnek, — azt: hogy valakinek 50 telke legyen; — a nemzet több kezességet akar és tud. Ezekhez járul: hogy a gyakran előforduló kinevezések a kormánytól függvén, az úgynevezett független részben is sok lesz az elnyerhető polcz, a dolog vissza fog hatni a többi nem regalista mágnásokra, sőt az egész nemesi karra is, s a felső táblához juthatás kétannyi tűzzel fog vadásztatni minden alacsony szenvedelmek által, mint a hogy most hiúságunk a név elibe ragasztatni szokott, alkalmasint meddő címet szokta keresni.

A Fő-RR. táblája tehát, a küldöttség javaslata szerint szerkesztve össze, soha sem birhatná az ország bizodalját; mert ezen rendszerben a királyi kinevezési jog sikere bizonyos birtokhoz levén kötve, csak félig-meddig enyhül az örökösödés által; a birtokbeli kezesség pedig meg van fosztva minden nemeitől az állandóságnak. Mi tehát e módnak még a mostani — bármily céliránytalan — állapotot is elébe tennők. Most kicsi a független rész, de legalább megérdemli nevét; a küldöttség szerint oly test állíthatnék „független“ gyanánt a haza elibe, melyben a függők tehetnék a többséget, úgy hogy a nemzet nem sokára, a törvény hibája miatt, magát a felső tábla jótékony intézetét utálna meg

— Lássuk azonban a küldöttség egynémely tagjai által felhozott egyéb módokat.

Ezek közt első a családok szerint való választás. E szerint minden mágnás-nemzetség egy-egy tagot küldene az országgyűlésre a maga kebléből. Az institutio természetével megegyező és a kikerülendő számra nézve sem megvetendő mód elfogadhatását azonban egy más tekintet gátolja. Bármily független lelkűek és hazafi gondolkodásúak legyenek is valamely nemzetségnek tagjai egyenkint véve, egy csomóba fogva azonban, oly országban, hol azon család boldogul leginkább, melyből néhány főhivatalos van, minden nemzetség nagyraavagyó, s a javasolt választás többnyire vagy hivatalbeliekre, vagy ha ezek kirekesztetnének, az úgynevezett „nagyramenendő“ emberekre esnék.

Egy más mód az, mely szerint csak azok lennének a Fő-RR. táblájának tagjai, kik száz telket birnak, a mágnási czímmel pedig már egy egész század óta ékeskednek. Ezen mód, több más rossz oldalain kívül, felette fogyasztaná a független tagok számát.

Egy harmadik mód szerint, valamennyi ötventelkes mágnásnak helye volna az országgyűlésen. Ez ismét pénz-aristocratia, más részről pedig a számot kelletlenül inkább szaporítaná.

Féltetvén tehát mind ezen javaslatokat, szabad legyen egy mással előállani, melynek már régi gyökérideáját bővebben kifejtve eddig még nem láttuk.

Emlékeztetjük olvasóinkat azokra, miket fentebb a szükséges ellensúlyra nézve a hivatalbeli és a független Fő-RR. között kifejtettünk. Ezen ellensúlynak mértéke pedig, ha a dolgot mind a két rész által elfogadhatóvá akarjuk tenni, nem lehet egyéb, mint az, hogy a két fél tagjai, ha nem matematikai pontossággal is, de legalább körülbelől egyenlő számmal legyenek. Ellensúlyozván így egymást a különböző helyezetek s az ellenkező érdekek, elegendő mező marad az ékesenszólás, tapasztalás és kölcsönös értesülés behatásainak.

A fentebb mondottakból már tudva van a hivatalbeli Fő-RR. száma; ugyanis ül a Fő-RR. tábláján:

Római kath. érsek	3
Római kath. megyés püspök	17
Görög e. szert. megyés püspök	5
A zágrábi prépost és a Sz.-Márton hegyi apát	2

Más birtokos prépostok és apátok *	9
Ország zászlósa, a pozsonyi gróffal együtt	14
Főispán	52
Fiumei kormányzó	1
Görög nem-egyesült szertartású érsek és püspök	8

Összesen: 111

Mivel azonban a nádorispán, az esztergomi és egri érsek és a pozsonyi gróf egyszersmind hivataluk erejénél fogva főispánok is, s a többi zászlósok közül is néhányat mindig főispánnak lehet tekinteni, a prépostok és apátok közül pedig, mivel az országon kívül lakók nem tagjai a táblának, egy párt hasonlóképen le kell húzni. — a fentebb kitett 111 számból tízet lehúzáván, marad 101, vagyis kerek számmal 100.

Azt kell tehát eszközteni, hogy a független Fő-RR. száma körülbelől hasonló legyen. Miután pedig minden ezen czélra vezető utak közt azt kell a legjobbnak tartani, mely által ezen korból a legérdemesebb tagok jönnének a táblához, ennek elérésére más módot nem tudunk, mint azt, hogy a régibb küldöttség néhány tagjai, újabban pedig Ragályi Tamás javaslata szerint, ily számú tagokat a mágnások maguk közül válaszszanak.

A mi már a választókart illeti: az első kérdés itt az: hogy kelljen-e ezen választásban azon főnemeseeknek is részt venni, kik nevök előtt semmi különös czímet nem viselnek? Miután pedig bizonyos, hogy ezen címek, legalább azon értelemben és számban, mint a hogy most divatoznak, újabb időknek szüleményei, valamint az is, hogy sok főnemes nemzetség van az országban, mely minden tekintetbeli fontosságára nézve, sok mágnás-családot felülhalad: mi ezen részesülést a választásban intézeteink természetével teljes egyhangzatban látjuk, sőt sok más okból is, kártékony előítéletek és a felekezeti lélek elfojtása végett, óhajtanók. S nem is hátráltathatja semmi ezen ideának sikeresítését, mihelyt a régi banderiatús nemesek kitudódnak, vagy valami más, alkotmányunk szellemével megférő zsinórmértéket talál fel valaki; mert egyenesen csak a mostanság gazdagabb nemeseknek adni ezt a részvételbeli jogot, ismét csak

* T. i. a sz.-gotthardi cistercita apát, továbbá a zirczi, pilis és pásztói, a dömölki és a telki „de S. Stephano“, a csornai prépost, a jászai apát, egyszersmind mindig prépost „S. Stephani de Promontorio M.-Varadiens“, — végre a szalavári, a bakonybéli és a tihanyi apát.

pénzbeli aristocratia volna, s a mi több, egy igen dísztelen neme az aristocratiának azon órában, mikor gazdag nemeseink számát különféle gyűlevész nép naponként szaporítja. A kérdést úgyis a közjó, nem pedig az önszeretet és személyes hiúság szempontjából tekinti minden részrehajlatlan ember; azt pedig tagadni csakugyan nem lehet, hogy általában véven a dolgot, a mágási rend Magyarországon a nagy tulajdon képviselőjének méltán mondathatik.

Az általunk javaslandó rendszer fővonásai pedig ezek lennének: Magyarország mágásai 88, a társországok mágásai 12 tagot választanának maguk közül. Választók és választhatók csak a valóságos birtokosok, nagykorúak és olyanok lennének, kik hivataluknál fogva nem tagjai a Fő-RR. táblájának. Azok, kik mind Magyarországon, mind a társországokban bírnak, itt is, ott is lehetnének választók, de választhatók — zavarok elkerülése miatt — csak az egyik helyen, ön akarata szerint. A lajstromot Magyarországon a nádorispáni, a társországokban a báni hivatalok tartanák szakadatlan világosságban, s ezeknél tartoznék magát minden nagykorúat elérő s birtokot átvevő mágás bejelenteni. A főrendi táblán széket adó hivatalt elfogadók általok a lajstromból kitöröltetnének. Tőlök függne a gyűlés határnapját megszabni. Elölülésük alatt tartatnának a választógyűlések; hátráltatása esetében a nádorispánt az idősebb koronaőr, — Horvátországban a bánt a báni helytartó pótolná. A gyűlést legalább hat héttel határnapja előtt kellene meghíni, s a meghívó levélhez a választhatók lajstromát rekeszteni. E gyűléseken személyesen vagy meghatalmazott által lehetne megjelenni, de csak olyan meghatalmazott által, ki maga is tagja a gyűlekezetnek, s négynél több meghatalmazást elfogadni tiltva lenne. A választás titkos szavazás által történnék, az egyéb választási szertartások elrendelése magára a gyűlésre bízván. Nehogy azonban ezen választó gyűlések maguknak idővel valami törvénytelen és a status céljával meg nem egyező tehetőséget tulajdonítsanak, a választó gyűlés minden más, a választást vagy a választási szertartásokat nem illető tanácskozástól szorosan tiltatnék. Az első választó gyűlés azon diaeta után, melyen az országgyűlés elrendeztetik, legkésőbb egy esztendővel tartatnék; ezentúl Magyarországon mikor hat, a társországokban mikor két megürült hely vagyon. Ezen esetben a választást két hónapnál tovább halasztani szabad nem lenne. Mivel azonban a

sorsosaik által nem választott mágások a törvényhatóságok által választathatnak követeknek, nehogy a választások összeütközzenek, a regalisok megjelenése s az országgyűlés kezdete közt főrendi választógyűlést tartani nem lehetne. A választottak hivatalosan értesíthetnének az előlülő által választásuk felől. A választógyűlésről a gyűlés kebeléből választott tagok jegyzőkönyvet vezetnének, és ez a törvényhatóságokkal tudomás végett közöltetnék. A választott tag „fő-rend“ czímet viselne, s halála órájáig megtartaná tisztét. A választottak neveit az előlülő bejelentené ő felségének, s ezek regalisokat kapnának. Azon tagok, kik a választást elfogadták, tartoznak az országgyűlésen végig jelen lenni, — engedelmet a távollétre csak magától a táblától kaphatván. A ki ezen szabály ellen kétszer vétkezik, annak helye megürült; különben csak halál, lemondás, vagy a főrendi táblán széket adó hivatalba lépés okozhat megürülést. Végre szabad lenne a gyűléseknek pénztárt alkotni, melyből az olyan tagok kapjanak segítséget, kik különben a rájuk esett választást elfogadni nem akarnák.

Ha már ezen tervet felszeldeljük, s legelőbb is a személyes érdekek szempontjából tekintjük: világos, hogy áldozat a mostani regalisták részéről ezen javaslatban is van; de miután ezeknek fogyasztását mindenki szükségesnek ismeri, s a kérdés most már csak az áldozatnak mennyisége körül forog, minden jó hazafi azon áldozatot teszi legszívesebben, mely a közjót leginkább előmozdítja; s aztán kisebb itt az áldozat, mint minden más javaslatokban; mert azok szerint igen sokan jogaikat egészen elvesztik; a mi rendszerünkben a választási részvétel s a választás lehetőségé által a jognak fele részét mindenki megtartja; az egész jognak birhatása pedig érdemekre serkentő, s azokat jutalommal biztató reménység gyanánt marad meg. A felségnek azon joga, melynél fogva czímeteket oszt, szinte nem csonkul, és csupán sikere szorítódik meg annyiban, hogy e cím ezentúl nem egyenesen az országgyűlésen szavazó Fő-RR, hanem csupán a választók és választhatók számát fogná nevelni.

De megfelel e ezen javaslat azoknak, miket a Fő-RRtől egyenkint s a tábla ezen részétől általában a függetlenség, tekintet, mérséklés, ismeretek és talentum nézeteiből kívánni lehet? —

Egy oly test által választva, mely merő örökös rangú tagokból áll, maguk is örök ősranggal ékeskedve, választó és

választható mágnásoknak apái és rokonai, igazaiknak természetes őrei, — úgy látszik, nem hibáznának az ilyen Fő-RRben a szükséges kezességek. A társaság műveltebb sorozataiban álló férfiak által történvén a választás, olyanokra fog rendszerint esni, kik érdem, character és talentumok által tündöklének. A választókarban számosan lévén a nagy birtokosok, tekintettel lesznek minden bizonynyal az ebbeli kezességekre is; kivételek csak kitünő érdemeknél fognak történni. Végre utasítások nélkül, szabad kezekkel, függetlenül mind a kormánytól, mind küldöiktől, törvényhozói körükben szabadon fognak a választottak mozoghatni, s a tanácskozásokban való állandó részvétel által a Fő-RR. táblájának hasznos tagjaivá fogják magukat kiképezni. Ezen javaslatban tehát a választási rendszernek árnyékoldalai az örökösség, — ennek sötét oldalai pedig a választás által lennének helyrehozva és mérsékelve.

Felelni kívánunk az ellenvetésekre is, melyeknek ezen javaslat tárgya lehet, s ezek közt egy olyanra, melynek talán már fentebb lett volna helye, s melyet csak könnyebb megfajthatása tekintetéből halasztánk ide. Ugyanis más alkotmányos országban, a hol a képviseleti rendszer uralkodik, maximának tartják: hogy a felső ház tagjainak határozatlan számúaknak kell lenni, hogy így ellenkezés támadván a két tábla közt, ha a kormány az alsó házzal jobban meg van elégedve, mint a felső házzal, vagy pedig ha az alsó háznak széteszlatása s az új választás sem állítaná helyre a harmoniát, utolsó orvoslás gyanánt a kormány új paireket nevezhessen ki szükséges számmal, s így hozhassa helyre az egyetértést. Úgy látszhatnék tehát némelyeknek, hogy ez a mi javaslatunk, mely szerint a Fő-RR. száma körülbelől bizonyos lenne, a képviseleti rendszer ideáival ellenkezik. Szabad legyen ezekre észrevennünk: hogy a szám minden igyekezet mellett is a megürült helyek, szabadságadások stb. miatt egészen állandó és egyforma a két részen a mi rendszerünkben sem lesz; csak a felette nagy bizonytalanság leszen elkerülve; parlamentáris combinációknak azonban elég helye marad. Ehhez járul: hogy — a mint már talán magának az ellenvetésnek szavaiból is látszik — a mi helyheztetésünk az idézett országokétól egészen különbözik. Ott a kormány az alsó ház miatt módosítja néha a felső táblát: nálunk a Fő-RR. táblája, a kifejített rendszerhez képest alkotva, mindig inkább fog a kormányhoz szítani, mint a másik. Külföldön a két tábla két külön testet tesz, nem

egyet mint nálunk, s a vegyes ülések, mint egyeztetési mód, ismeretlenek. De mind ezeken felül a paireknek nagy számmal való kinevezése többnyire a miniszterium és személyes tekintetek miatt, — a rend és állandóság érdekében felette ritkán történik; a Fő-RR. tábláját eredeti rendeltetéséből kivetkeztetvén, erőszakosan a másik ház szolgájává teszi.

Vagy attól félünk, hogy ezen választott Fő-RR. közül a kisebb birtokúak nem fognak birni a szükséges tekintettel? De hiszen a szegényebbek bizonyosan csak akkor fognak választatni, ha különös okok szólanak mellettök; s ily esetben valamint megérdemlik a választást, úgy bizonyosan tekintetnek sem lesznek hijával, mert már eddig is megmutatta a tapasztalás felső táblánkon, hogy soha sem maradt befolyás nélkül az ékesszólás és tudomány, habár kevés földi javak jutottak is neki osztályrészü. Végre a magyar őszinteséggel s az egyenlő rangúak között szükséges nyíltszívűséggel tökéletesen megegyezik, világosan kimondani, hahogy mostoha sorsunk miatt a reánk bizott tisztnek teljesítésében segedelemre vagyunk szükségünk.

Más ellenvetés az: hogy statust in statu formálni nem kell. De hát úgy, mint most áll a dolog, vagy úgy is, a mint a küldöttség hozza javaslatba, a regalisták bizonyos értelemben nem tesznek e statust in statu? s miért fognának a mi javaslatunk szerint inkább csinálni statust in statu, mint a másik szerint? hol fekszik itt az ultima differentia? a választási ideában bizonyosan nem, ha a választásban azokra, miket fentebb megkivántunk, szoros figyelem leszen. Mert minden választást egyáltalában megférhetlennek gondolni a Fő-RR. táblája rendeltetésével, — bebizonyíthatlan állítás. A Fő-RR. táblája egy mérséklő hatalom (pouvoir modérateur). A választás tehát a priori véve nem ellenkezik a „fő-rend“ (pair) ideájával; a kérdés csak az: hogy a javasolt választási rendszer fog e hihetőleg mérséklő hatalmat eszközteni? Erre pedig a fentebbiekben megfajtunk. Berenger úr azon felséges jelentésében, melyet ezelőtt két esztendővel a francia követkamarában a felső kamarát illető törvényjavaslatról tett, igen helyesen mondotta: hogy a népválasztás, akármiképp igyekezzünk is annak következeit különféle rendelkezések által biztosítani, soha sem lehet alapja a felső táblának; mert bármely különös birtok- és adózásbeli feltételekhez legyenek is kötve ezen választások, mégis mindig csak egy második kiadása leszen így a főkamara a követek kamarájának. Berenger úrnak tökéletes

igazsága van; de ő népválasztásról szól (élection populaire). — „Francziaországban — úgymond — kiváltságokkal bíró aristocrazia nincs, azt hánvaiból feltámasztani nem lehet, és így minden választás kisebb vagy nagyobb mértékben népválasztás lesz.” — Reánk, kik nem csak aristocrátiát birunk a szó legszorosabb értelmében, hanem még annak több árnyéklatát is (nuance), s javaslatunkra, mely ezen aristocrátiának legdúsabb részére s merő örökös rangú férfiakra támaszkodik, ezen ellenvetés, okaival együtt, alkalmazhatlan; más részről pedig talán bátran mondhatjuk, hogy mágnásainknak bizonyos tekintetben épen úgy szükséges ezentúl választottjaik által képviseltetni, mint a hogy a mohácsi ütközet után e szükségét magára nézve az egész nemesség érezte.

S példa is van a dologra egy olyan országban, a honnan a képviseleti rendszer ideáit venni szoktuk, a hol az aristocrátiát s pairiet ugyan jól értik, hol végre a curiánkinti képviseléssel, s mindennel, a mi status in statu lehetne, egészen felhagytak. Az angol felső házba, Angliának Skóciával való egyesülése óta, a skóciai pairek 16-ot küldenek magok közül szabad választással, — az írlandi pairek pedig, az unio óta, 28 választott paireket. Az okok jelesen Irlandra nézve csaknem azok, mint minálunk. Felette számosan vannak, és sok köztük a szegény, épen úgy, mint nálunk; ha mindnyájan tagjai volnának a felső háznak, vagy az egyik a másikra bizná magát, ismét, mint nálunk, vagy pedig mindnyájan megjelenének, és az angol paireket elnyomnák, — épen úgy, mint nálunk a regalisták a hivatalbeli Fő-RRet. — A skót pairek 7 esztendőre választatnak; a nem-választottak lehetnek az alsó ház tagjai. Irlandban a választás az egész életre történik; a nem-választottak tagjai lehetnek az alsó háznak. Minekünk mind a két tekintetben Irland tetszett jobban. Okainkat Mr. Pitt adja elő, s az ő szavaival kívánjuk elmélkedéseinknek ezen részét befejezni.

„Az én vélekedésem szerint — úgymond e nagy miniszter — azon rendszer, mely szerint az írlandi pairek egész életükre választatnak, a pairek függetlensége tekintetéből sokkal inkább megegyezik a „paire” általános szellemével és természetével, mint a skóciai mód, mely a paireket csak hét esztendőre választja. — Hasonlóan gondolkozom azon javaslatra nézve is, mely szerint az írlandi pairek, ha nem választattak a felső ház tagjaivá, az alsó házban mint képviselők jelenhetnek meg. Ezen

javaslat csak akkor lenne czéliránytalan, ha ugyanazon pair felváltva hol a felső háznak, hol az alsónak lehetne tagja. De ez nem így van; az egyszer a felső ház tagjaivá választott pairek halálukig ott maradnak; az alsó házból fel lehet menni a felső házba, — de nem megfordítva. Ezen mód szerint pedig a javaslat tökéletes helybenhagyást érdemel; mert valamint eddigelé temérdek hasznát látta annak az egész birodalom, hogy alsó házunknak tagjait érdemek és tudományok megszerzésére ébreszti azon kinézés, hogy idővel királyi kegyelem vagy elsőszülöttségi rend által a felső házba juthatnak: úgy hasonlóképen csak haszon háramolhat az országra abból is, ha az alsó házban ülő írlandi lordokat hasonló buzgalomra azon remény fogja serkenteni, hogy idővel sorsosaik szabad választása által a felső háznak lehetnek tagjaivá.”

A küldöttségi II. cikkely 7. paragraphusa a társországok követének ad még szavazatot. A mi rendszerünkben a társországok mágnásai úgyis külön képviselőket kapván, ez egy új ok, a küldöttség némely tagjai által előhozottakon kívül, arra: hogy ezen anomalia megszűnjék; tisztos kora és kártékonytalansága miatt azonban azt hosszasan vitatni talán felesleges.

Az itten előadottak két t. cikkelyt formálnának. Az első „a Fő-RR. táblája előlölőjéről és tagjairól”, — a másik „a főrendi választásról” szólna, s amaz a tagoknak előszámlálását, — emez a kifejtett választási rendszernek szabályait foglalná magában.

V. VI.

Átmegyünk a küldöttségi javaslat II. cikkelyének 8. 9. és 10-ik paragraphusaira, melyek a RR. táblájáról szólnak.

Néhány előleges ideát kell itt felállítani.

Az első az: hogy jelenleg a vármegyék számának, vagy kiterjedésének miképen módosításáról, bármely kívánatos legyen is az sok tekintetben, szó nem lévén, e lapokon a vármegyék jelen száma és kiterjedése hypothesisében kell mind az egyes megyék követeinek számára, mind a költségekre nézve okoskodni.

Más elv az: hogy a köztudomás és az alább bővebben felvilágosítandók szerint a vármegyék tevéen az országnak minden

haszonlításon túl legfontosabb részét, ezeknek a képviselőtáblán kitűnő többséget kell formálni, a többi notabilitásoknak pedig szinte illőleg ábrázoltatni. A szükséges arány mértékéről névszerint alább fogunk szólni.

Harmadik tekintet az: hogy a tagok száma a RR. tábláján szerfelett ne szaporodjék. — Szükséges ez a vegyes ülések és a költségek miatt.

A fentebbiekből foly: hogy a vármegyei követek jelen számát nevelni kell, hacsak a többi tagok számát felette lenyomni nem akarjuk.

Vége világos az is: hogy a másféle tagok számát igen nagyra emelni nem lehet, mert különben az arány tekintetéből a vármegyei követek számát kellene szerfelett szaporítani.

Ezen in abstracto a küldöttség által is igaznak ismert elveknek előbocsátása után lássuk javaslatát.

A javaslat szerint jutna:

A királyi táblának	9 szav.
Ugyancsak a királyi táblán a társországok ítélő-mesterének	1 —
Horvátország küldene	4 köv.
A prépostok, káptalanakkal együtt, egyet-egyet, kivén az egy munkácsit	28 —
A magyar- és tótországi vármegyék, mindegyik hármat, és így mindössze	147 —
Az inarticulált kir. városok, mindegyik egyet. Megengedi ugyan a küldöttségi javaslat, hogy több városok is egyesüljenek, s együtt küldjenek egy követet: de ez a számot változtatni nem fogja; mert mihelyt valóságos szavazatot kapnak a városi követek, ingyen vállalkozik követ a legszegényebb városnak is, főkép ha — a mint eddig szokásban volt, s az országos küldöttség javasolja — vidékieknek is szabad városi követekké választatni. Pécs és Eszék inarticulálva nem lévén, Fiuméről pedig alább lévén szó, a többi 49 kir. városnak jutna a küldöttségi javaslat szerint	49 köv
A turopoljai nemesek, grófjok által képviselve	1 —
A pesti kir. tud. egyetemnek	1 —
A Kún és Jász területnek	2 —
A hat Hajdúvárosnak	2 —

A 16 szepesi városnak	1 —
Fiuménak és kikötőhelyének	1 —
és így mindössze	246 köv.

Ezen összeszerkesztésben a következő számbeli idomok állanak:

A királyi tábla 3 vármegyével ér fel, és mivel — a mint az A. táblán látható — egy-egy vármegye középszámmal 108 portát és 170 ezer embert ábrázol, a kir. tábla 324 portával és 510 ezer emberrel van egy categoriába téve.

A 28 káptalan 9 és $\frac{1}{3}$ vármegyével, azaz: a fentirtak szerint 1008 portával és több mint 1.593,000 emberrel ér fel.

Negyvenkilencz kir. város 16 vármegyével, és így 1728 portával és 2.720,000 emberrel.

A mi pedig a tanácskozásbeli resultatumokat illeti: azok a következők volnának:

Először: A vármegyei követek, a horvát követekkel együtt, számszerint 151-en, az egész táblához úgy állnának, mint 5: 8 $\frac{1}{4}$.

Másodszor: Az absolut többség állana 124 szavazatból, és így ha az említett 151 követből 29 elpártolna, úgy a másik oldalon volna a győzelem; 122 követ és így több mint 40 vármegye minoritásnak tekintetnék.

Harmadszor: Az elegyes ülésekre való hivatkozhatás a RR. táblájára nézve csak képzeletben volna meg; mert miután a küldöttség javaslata szerint csak akkor lehet vegyes ülés, mikor azt a RRnek két harmada kívánja, a fő RR-nek pedig egy harmadrésze reááll, — hogy vegyes ülés tartathassék, 164 követnek kellene ezen kívánságban egyesülni, és így nem csak valamennyi vármegyei és horvát követnek, a mi már magában is nagy ritkaság, hanem azonkívül még más 13 követnek is, a mit már épen nem lehet várni oly tárgyban, mely a két tábla közt erősen vitatattik, és következképen kétséges természetű. —

Világos ezekből: hogy a küldöttség javaslata mellett a vármegyei követek azon befolyást, mely őket minden tekintetben illeti, egészen elvesztenék. S nem is nyugtat meg bennünket a küldöttség azon állítása, hogy a városi követek valóságos szavazatot kapván, a reactio az ő részükről meg fog szünni, és így ők a vármegyei követekkel nem fognak úgy, mint eddig, ellenkezni. Ez magában igaz lehet: de hiszen a vármegyei követek sem tartanak ám mindig össze, s mi történendik majd azon

esetekben, mikor magára a dolog velejére nézve leszen különbözés oly tárgyban, hol az érdekeknek van összeütközése? — hiszen épen azért kell jó idomokat alkotni, hogy az efféle esetekben ott legyen a győzelem, hol a valósággal erősebb rész áll. S aztán mily gyengék azon kezességek, melyeket a küldöttség a városi követek választásának függetlenségére nézve az illető munkálatban javasol! — még több pedig az, hogy a városi követeken kívül még egy egész sereg teljességgel nem független tag vagyon a küldöttségi javaslat szerint a RR. tábláján.

A küldöttségnek a RR. táblája elrendezésében vagy egészen a mostani állapot mellett kellett volna maradni; vagy, ha már új valamit akart javasolni, azon kell vala lennie, hogy indítványa bizonyos általános basisokra támaszkodjék, és legalább plausibilis legyen. De micsoda alapokon épül javaslata? Nem a mostani szokáson, mert ez világosan a vármegyék mellett szól; — nem a törvény pusztá szaván, mert ez a RR. tábláján a jelen nem lévő mágnások követeit és a városi követeket pártolja; — nem a törvénynek a szokás által való okos mérséklésén, mert ezen mérséklés a fontosabb és erősebb rész kijátszását nem kívánhatja; — nem alapul továbbá az országban divatozó erkölcsi és materialis erőknél, a szántóvető- és kereskedő-érdeknek, az értelmességi erősültnél, a közterhekben s a haza védelmében való részvételnek igazságos egybevetésén és egymás által való kiegyengetésén, mert ez egészen más resultatumokat ad; — nem pártolják végtére e javaslatot a közjónak statusemberi és felsőbb szempontból kiinduló tekintetei sem, melyek teljességgel nem állhatnak abban, hogy ily erőszakos ugrás által a RR. táblájának intézeteink természeténél fogva legfontosabb része befolyását elveszítse, és így az egész táblának független caractere csökkenjen.

Említették ugyan némelyek a küldöttségben, hogy talán nem ártana a törvényhatóságok valóságos erejéhez alkalmaztatni a képviselők számát: azonban a jegyzőkönyv előadása szerint csakhamar úgy találtatott, hogy a szerfelett számos nehézségek miatt ezen gondolat inkább csak a pium desideriumokhoz tartozik. Mi a küldöttségi javaslatban teljességgel nem tudván megnyugodni, meggyőzni kívántuk magunkat ezen állítólag létező kivihetlensége felől egy természetesebb rendszernek, s bátorkodunk vizsgálataink resultatumban előadni. A vármegyéken és városokon kezdjük a dolgot, mert ezeknek követei tevéen a legnagyobb testet, ezeknek arányaitól függ a többinek elrendezése is.

Az ide mellékelt táblák — A. és B.* — mutatják, hogy a a negyvenhat magyar- és hat tót- s horvátországi megyének népessége 9 millió kilenczezerhatszázhárom lelket teszen; visznek 5416 portát. A királyi városok népessége teszen 503,660 lelket; visznek 455¹/₈ portát. Nem említem a kiterjedést és a nemesi felkeléshez állítani szokott mennyiséget, mert ezek természet szerint minden arányon túl a vármegyéknek kedveznek, az ujonczállítás pedig a népesség adta resultatumokkal egyre megyen, mert a nemtelen férfiak összeírásán alapul.

A mondottak szerint tehát népességre nézve a városok úgy állanak a vármegyékhez, mint 1 : 17⁹/₁₀; a portákra nézve, mint 1 : 11¹/₂. Ezen két arány összevéve, a kisebb töredékek felretételével, ezt adja: 2 : 29 vagyis 1 : 14¹/₂.

Azonban tekintettel kell itt lenni a királyi városoknak az ország művelődésére nézve a mult századokban szerzett fényes érdemeire, a bennök összegyűlt, bennök forgó és belőlük kiadható tőkepénzre, és sokféle, nevezet szerint kereskedésbeli esmeretekre és intelligentiára. Úgy kell őket méltányolni, mint a nemzeti ipar, a bányász érdek s nagyrészen nemzeti kereskedés képviselőit; úgy hisszük, mind ezen tekinteteknek, valamint annak is, hogy a városi követek hozzájuk hasonló jogokat bíró polgároknak képét viselik, és így ha még nem elég függetlenek is, de legalább egyenes képviselők, eleget tettünk, s a század szelidebb ideáinak is hódoltunk, ha mind ezen okokat latra vévén, a kir. városokra nézve azt javasoljuk, hogy követek a vármegyei követeknek valamivel többet mint egy negyedrészt tegyék.

A vármegyéknek az egész táblához való arányára nézve, úgy hisszük, már a mondottakból is kiviláglik: hogy azoknak nincs kelletinél több tulajdonítva, ha valamivel többet tesznek, mint az egésznek ²/₃-dát. Világos ez mindennek, ki a D. táblára veti szemét, s meggondolja, hogy a harmadik harmadrészt a káptalanokon és kir. városokon kívül egyedül csak az ott megnevezett törvényhatóságok teszik.

Meg kell állapítani ezek szerint a megyei követek számát, s aztán az előadott arányokban az egyéb törvényhatóságok követekinek számát ahoz alkalmaztatni.

Első tekintet itt az, a mit már fentebb mondtunk: hogy a

* Ezek elvesztek.

jelen szám — két követ megyénként — nem maradhat meg, mert a vármegyei követek számának szaporodni kell.

Más az: hogy egyformán három követet megyénként adni nem lehet. Az egészen kis vármegyék, melyeknek száma 8 (Árva, Csanád, Esztergom, Liptó, Pozsega, Torna, Turóc és Ugocsa), most is alig bírják a költséget: hogy bírnák három követet? — 24 vármegyei követ volna így az országgyűlésen, kit küldői, vagy önnön becsületérzése szüntelen sarkalna a sietésre, s gyakran csak az egyeztetés és siettetés miatt elállana vélekedésétől.

Harmadik az: hogy a mennyi szavazattal tetteleg bír egy vármegye, azt tőle elvenni nem kell. Így tehát a minimum egy vármegyére nézve két követ.

Utolsó az: hogy igen terhelni még a nagy vármegyét sem kell. Lenne tehát a maximum egy vármegyére négy követ.

Ezekből magától következik: hogy a közép szám három követ, és hogy minden vármegyének ezen három categoria közül egyikbe kell tartozni.

Hogy pedig ezek szerint minden vármegyére az illető szám lehető pontossággal feltaláltassék, nem elég vagy magát a népességet, vagy csak csupán a kiterjedést, vagy akármi más egyes tekintetet felfogni, mert így hamis resultatumokat kapnánk. A népesség világosan a felső megyéknek, a kiterjedés az alsóknak kedvez, — a porták a dunántúli megyéknek leginkább, értődik mindig: caeteris paribus. Így tehát, figyelmeztve a követi szám maximumára és minimumára, a népesség, a kiterjedés, porták és felkelő nemesek száma, mint a megyék fontosságának ezen négy factorai szerint, három osztályra kellene szakasztani a megyéket, aztán megmondani: ezen osztályban népességnél fogva ennyi, kiterjedésnél fogva ennyi, portánál fogva ennyi, felkelő nemesnél fogva ennyi követ jutna a megyének; végre ezen resultatumokat egymás által kölcsönösen mérséklenni, és kiegyengetni, hogy így a vármegyére végképen eső követszám a fentirt potentiáknak összetett arányában (in ratione composita) álljon.

Az osztályok pedig ezek volnának:

a) Népesség.

I. osztály 150.000-től felfelé	4 követ.
II. osztály 80.000-től felfelé 150.000-ig	3 —
III. osztály 80.000 alatt	2 —

b) Kiterjedés,

I. osztály 80 □ mérföldtől felfelé	4 követ.
II. osztály 40 □ m. földtől 80-ig	3 —
III. osztály 40 □ m. föld alatt	2 —

c) Porták.

I. osztály 150-től felfelé	4 követ.
II. osztály 80-tól felfelé 150-ig	3 —
III. osztály 80 alatt	2 —

d) Nemesi felkelés.

I. osztály 450 legénytől felfelé	4 követ.
II. osztály 200-tól 450-ig	3 —
III. osztály 200 legényen alól	2 —

A felszámítás módja pedig volna a következő: „Az egy-egy vármegyére a különböző ingrediensek összeadásából kikerült szám négygyel, mint a potentiák számával, felosztatik, s a quotiens volna a követszám, melyet a vármegye a diaetára küldene.“

A másod rendű szabályok — hol töredék nem marad a felosztásban, ott nehézség úgysem lehetvén — a következők:

1. Hol $\frac{1}{4}$ marad, az elveszettnek tekintetik.
2. Hol $\frac{2}{3}$ vagy $\frac{3}{4}$ marad, az egy egész gyanánt vétetik.

Lássunk egy-egy példát mindegyik esetre a mondottakból, az ide mellékelt tábla szerint:

Biharnak népessége 354,642, és így I. osztály 4 köv.	
— kiterjedése 200 □ m. I. osztály 4 —	
— portája 214 I. osztály 4 —	
— nemesi felkelője 857 I. osztály 4 —	
	16 köv.

A 16-tot felosztva 4-el, lesz 4 köv.

Bereg népessége 111,049, és így II. osztály 3 —	
— kiterjedése 67 □ m. II. osztály 3 —	
— portája 35 III. osztály 2 —	
— insurgense 175 III. osztály 2 —	
	10 köv.

Tíz 4-el felosztva $2\frac{2}{4}$.

De mivel $\frac{2}{4}$ annyi, mint egy egész, lesz 3 köv.

Trencsin népessége	278,150,	és így	I. osztály	4 —
— kiterjedése	87 □ m.		I. osztály	4 —
— portája	139		II. osztály	3 —
— insurgense	508		I. osztály	4 —
15 köv.				

Tizenötöt 4-el elosztván: $3\frac{3}{4}$ k.

De mivel $\frac{3}{4}$ egy egészszel ér fel, leszen 4 köv.

A horvátországi 3 vármegyének együtt 5 követ jutna, — azon idomot, mely a magyar vármegyékre nézve áll, a horvát vármegyékre azért nem lehetvén alkalmaztatni, mivel a horvát követek mind ugyanazon egy gyűlésben lévén választva, valamennyien ugyanazon utasítással vannak felruházva.

A tábla mutatja ezen felszámítás általános resultatumait. 160 volna száma mindössze Magyar-és Tótország megyebeli és Horvátország követeinek. Az egyes quotiensek, úgy látszik, megfelelnek a megyék egymás iránti fontosságának.

A 49 királyi városnak jutna a vármegyei követek $\frac{1}{4}$ részénél valamivel több, és így 42 követ. Ezeknek felosztása a városok között könnyű szerrel történnék. Az olyan város, melynek portája a 20-tól felfelé van, küldene két követet. Ilyen város tíz van: Buda, Debreczen, Pest, Pozsony, Sopron, Szabadka, Szeged, Temesvár, Ujvidék, Zombor. Ez tehát teszen 20 követet. Az olyan városok, hol vagy a porták száma 10-en túl van, de nem éri fel a húszat, vagy pedig népességük közel jár legalább is a tízezerhez, küldenének egy-egy követet. Ilyen város van tíz: Esztergom, Győr, Kassa, Komárom, Nagyszombat, Szatmárnémeti, — melyekhez kapcsoltnék a geographiai helyzete miatt máshova nem csatolható Nagybánya; — Selmecz, melyhez körülményei miatt kapcsoltnék Bélabánya; — végre Varasd és Zágráb; és így ezen 12 város kapna 10 követet. Körmöcz, noha ide nem tartozik, mint a bányavárosok feje, a bányászti érdekek fontossága miatt is, kapna maga 1 követet.

A még hátralevő 11 követ pedig felosztatnék geographiai helyzet és más körülmények szerint a fenmaradt 26 város közt úgy, mint azt a táblában* látni, és így jó ki a 42 követ.

Azon esetekben, hol két vagy több város küld egy követet, kicsinálnák maguk közt, hogy felváltva micsoda renddel válasz-

* Elveszett.

szanak, s ezt ő felségének, a helytartótanács utján, a regalisok tekintetéből bejelentenek.

Új királyi városok kinevezése esetében, a küldöttség véleménye szerint, a szavazati kérdés rájuk nézve országos tanácskozás tárgya lenne.*

Előre lehet látni, hogy a királyi városok, melyek a küldöttség által javasolt számmal sem voltak megelégedve, jelen javaslatunkat még kevésbbé fogják helybenhagyni. Szabad legyen megjegyeznünk, hogy mi a kir. városoknak azon állhatatosságát, melynél fogva a két követtől s két szavazattól városonkint elállani teljességgel nem akartak, érteni nem tudjuk. Ha ezen szám vétetnék basisul a városokra nézve: úgy okvetetlen szükség volna a vármegyei követek számát felette nagyon megszorítani, a mire régi törvényeinkben s históriánkban a szükséges analogiák bizonyosan nem hibáznak, s a miben a kir. városok az országgyűlést bizonyosan nem hátráltathatnák.

Mit nyernének tehát a városok a sok költségen kívül? teljességgel nem látjuk. Az egész dolog az idom kérdésében fekszik. Ha ez helyes, úgy nincs min panaszkodni; valamint ő felsége nem gondol vele, hogy a török Jeruzsálemben uralkodik, noha jeruzsálemi királynak nevezi magát, — hanem azt veszi rossz néven, ha a franczia Lombardiába teszi be lábát: úgy a királyi városok is ne azt tartsák ellenségöknek, ki tőlük néhány idealis szavazatot elvesz, hanem azt, ki nekik az őket illető idomot megadni vonakszik.

Hogy pedig az országban létező potentiák micsoda idomot kívánnak a képviselők közt, azt fentebb láttuk. Nem elég itt mindig a külföldre hivatkozni; meg kell mutatni, hogy a helyezettések közt hasonlatosság vagyon. Angliában egy harmada a népességnek városokon lakik, nálunk alig egy tizennyolczad része. A mint Ragályi Tamás lelkes különszavazata igen jól mondja, a királyi városok még az ipar és kereskedés érdekének képviselésében is, egy nagy részben, a vármegyei követek választására befolyó népesebb mezővárosokkal osztoznak. Fentebb láttuk, hogy mindössze tíz királyi város van, melynek népessége a húszezeren túl,

* Felesleges megjegyeznünk, hogy e két javaslatban a fődolog nem a szám, hanem csupán annak megmutatása: hogy teljességgel nem lehetlen a képviselők számát a törvényhatóságok valódi erejéhez és fontosságához alkalmaztatni. A másik főczél annak kivilágosítása: hogy milyeneknek kell lenni az idomoknak a különböző nemű követek között.

vagy a körül jár, portája pedig 20, vagy 20-on túl van; olyan, hol 10 és 20 ezer közt áll a népesség, 10 és 20 közt a porta (néhányat a népességre nézve még itt is ki kell venni), mindössze csak tíz. A többi 29 királyi város merő apróság. Nem tartozik ide ezen jelenéseknek okait keresni, a factum maga tagadhatatlan. S mikor tett vármegyei követ királyi városok javának káros indítványt? mikor multák felül a királyi városok a megyéket a haza védelmére tett áldozatokban, vagy az annak adott nevezetes emberekben úgy, hogy ezen tekintetekre különösen hivatkozhasunk? — A törvény pusztá szavaira hiába utalnak a városok; mit mondanának, ha mi a jelen nem lévők követeire nézve, kik még az 1741-iki diatán is oly nagy szerepet játszottak, az 1608 k. u. 1 t.-cikkely 9-ik paragraphusát, melynél világosabb talán az egész Corpus Jurisban nincs, sürgetnök, vagy más analogus rendszabást javaslanánk? Rendezni akarunk, és így valahára igazságos basisokat kell felvenni; egészen más időkben élünk, mint a mikor szavazás tárgyában, úgy mint sok másban, zavarban szerettek lenni az emberek; a szavazások maguk ritkák voltak, s hol számították a szavazatokat, hol pedig számlálták. A régi szokásból vett okoskodást pedig az új szokás megsemmisíti; sőt a mi több, ezen utólsóból azon tanulságot lehet venni, hogy alkotmányos országban a rossz törvényt, a dolgok erejénél fogva, az ellenkező szokás előbb-utóbb orvosolja. Ha a régi törvény nem adott volna sokkal több szavazatot a kir. városoknak, mint a mennyit az ország javával megegyezőleg bírniok lehet, ezen törvény sok más egyebekkel papirosan nem maradt volna.

Jelen helyzetetésükhöz képest, hacsak maguk magukat megcsalni s a valóságot a képzelmenyeknél kevesebbre becsülni nem akarják, tetemesen nyernek a városok javaslatunk által. Nyitva van egyébiránt előttük az út további szavazatok nyerésére. Ha a bennök összesereglett értelmesség és ismeretek független szellemben fognak a haza javára használtatni az országgyűlésen: úgy nincs mit félniök a vármegyei követek irigységétől.

Ezen utolsó tekintet visszavezet bennünket a városi követek különszavazatában álló egy ellenvetésre. Azt mondják: hogy a vármegyei követeket úgy kell csak nézni, mint a nemesség, — nem mint az egész népség képviselőit. Erre — sok mást elhallgatván — az a felelet: hogy Magyarországon néhány százezer nemes család vagyon, mely a vármegyei követek választásában osztozik, és az egész fekvő birtoknak az országban legalább felét

mint sajátot, egy negyedrészt mint allodiumot bírja. A városi követeket sok helyütt 12 ember, sehol sem több mint 100 választja. Százat vevén fel mindenütt, 4900 ember képét viselik a városi követek.

Változni kell tehát ezen állapotnak a városokra nézve, és a városi követek választásának szélesebb basison kell történni, különben függetlenségéről szó sem lehet. Javaslatunk az volna: hogy félretévén minden mesterkelt combinatiókat, s nem bizván arra magunkat, a mi a városokra nézve az illető munkálatban administrativus tekintetben talán történendik, talán nem, — mindjárt itt határozassék el, hogy a városi követek választásában mind azok részt vegyenek, kik a városban polgári joggal bírnak. A választás történjék minden candidatió nélkül, szavazatok többségével, a bíró és illetőleg a polgármester előülése alatt; utasítást pedig egy ugyanezen alkalommal választandó állandó küldöttség dolgozzon ki. Ezen küldöttség álljon 12 tagból; belső tanácsbeli küldöttségi taggá választani nem szabad. Hozzá járul a küldöttséghez két, a külső tanács által választandó belső tanácsbeli; előülő a polgármester, vagy illetőleg a bíró; s ezen küldöttség folytassa a levelezést a követekkel az egész országgyűlés ideje alatt. — Ott, hol több város van összekapcsolva, hasonló küldöttségek választatnának e végett az összkapcsolt városokban is.

De változni kell ám ezen állapotnak a vármegyékre nézve is; mert különben a városi követek e szerint már valóságos képviselőkké válván, előbb-utóbb helyt fogna állni ellenvetésök. Részünkről meg vagyunk győződve, hogy eljött az idő, az adózó népnek egyenes befolyást adni a képviselők választásában, és így azt az ország alkotmánya általános és erkölcsi javaiban is részesíteni. Teljességgel nem tudjuk álltallátni, hogy miért kelljen a dolgot halasztani. Ugyan mire várunk? Akár ad a jelen országgyűlés birhatási jogot (capacitatem possidendi), akár nem a paraszt embernek, az a dolgot el nem dönti. A birtok a politikai jogok feltételeinek sorában úgy jó tekintetbe, mint kezesség; ez a kezesség a magyar földművelőnél, ki hazájához és telkéhez szít, úgyis megvagyon. Angliában néhány százezer a követválasztó, tulajdonos mindössze csak tizenhétezer. Hogy ha nem bír is, de legalább birhasson valamit minden a politikai jogokban részesülő polgár, felette kíváncs, de nem okvetetlen szükséges. Ehez járul: hogy azon fundus, melyen Magyarországon az adózó ül, a törvényhozás és kormány ortalma alatt

vagyon. Hogy a paraszt személye nagyobb mértékben legyen biztosítva, mint most, igen óhajtható; de ha ez nem történik, mégis folyhat be a képviselők választására, — s azért hogy egy kedvezést, melyet céliránytalannak tartunk, tőle megtagadjunk, ne tagadjunk meg tőle egy mást, melyet veszedelem nélkül megbír. Mert nem áll meggyőződésünk szerint azon ellenvetés, mely a parasztok műveltségének csekély gradusából vétetik. Azoknak egy igen nagy része, kik a követválasztásban most vesznek részt, csak egy cseppel sem értelmesebb a parasztnál, igen sokszor erkölcselenebb és rendetlenebb. Arra, hogy általában a szükséges lépcsőig emelkedjék a nép műveltsége, még a legjobb intézetek mellett is hosszú idő kell: ki áll nekünk jót arról, hogy a crisis nem előbb, a mostani műveletlenségnek még éppen kellő közepében történendik, mikor aztán nem tőlünk fog függni az engedmények mértéke? Azután abból, hogy értetlen a paraszt, csak kettő következik: a jövőre nézve az: hogy okosabbá kell tenni; a jelenre nézve: hogy nálánál értelmesebb emberekkel kell őt egy szekérbe fogni, és nem magára hagyni, hogy így értetlensége neveddjék, és féketlen divatozzék. Sokkal jobb a parasztoknak már most részvétet engedni a vármegyei követek választásában mint majd — a mit előbb-utóbb elkerülni nem lehet — néhány esztendő múlva külön képviselőket adni nekik, s őket az által a csábítások minden nemeinek — felvigyázás nélkül — kitenni, a lázítók fűfarságának gazdag aratással biztató mezőt nyitni, a rendek tábláján pedig egy olyan összetapadt felekezetet alkotni, mely — hogy a távolabb fekvő következeseket elhallgassam — a szavazatok mérőserpenyűjét csakhamar felbillentené. Ne csaljuk meg magunkat. Négy paraszt követ, a ki azt mondhatná, mint ezelőtt 8 esztendővel az oppositio Franciaországban: „ezen teremben csak négyen vagyunk, — de a terem kívül kilencz millió“ előbb-utóbb szörnyű visszhangra talál a nemzetben. A kisebb nemesember és a paraszt Magyarországon egymás mellett, egy faluban, egy telken, sokszor úgy szólván egy fedél alatt él; az egyik, mint a másik, földművelő és marhatartó; materialis érdekeik tehát ugyanazok; és így nem külön képviselést kell számukra alkotni, hanem a két felet egy választásba forrasztani össze, hogy így azok, kik a vármegyei és országgyűlési költségeket együtt viszik, vagy viendik, a választásban is egyesüljenek. Minden nehézség nélkül megmaradhat e mellett azon törvényes különbség, melynél fogva

a nemes személyesen katonáskodik, a paraszt ujonczot állít, és azt kitartja.

Javaslatunk az volna: hogy minden helységből két, adózó fundust művelő parasztok által választott, ugyanazon helységbeli parasztember a követek választásán jelen lehessen, és szavazati joggal birjon. Az olyan vármegyékben, hol kevés a nemesség, ez befolyás nélkül már a kezdetben sem maradna. Ott, hol számos a nemesség kevesebb volna eleintén a befolyás, de csalódás sehol sem lenne. Egyébiránt ez csak próbatétel, első lépés, veszedelem benne még a legkisebb megyében sincs, s a tapasztalás útmutatása szerint tehetné a törvényhozás a további rendszabásokat.

S mivel már e kérdésben vagyunk, el kell mondanunk azt is, a mit a követek választására nézve egyáltalában gondolunk; annál inkább pedig, mert a követek választásának rendszerét az országgyűlés rendezéséből teljességgel nem veheti ki az ország, hacsak annak nem akarja magát kitenni, hogy az, mit p. o. a városokra nézve javasol az országgyűlés rendezésében, a kormány által elfogadtassék, az pedig, mit a követek választására nézve (in Coordinatione Civitatum) javasol, elvettessék, és így — visszalépés egy munkálatról a másikra nem lévén — az ország rendei elessenek azon kezességektől, melyek mellett ajánlották ezt, vagy amazt.

A mi tehát a vármegyei választási rendszert illeti: részt venne a már mondottakon kívül a választásban, úgy mint eddig minden a megyében birtokos, vagy állandóan lakozó nagykorú nemesember. A Fő-RR. táblájának tagjai, sem vétetnének ki, feltéve, hogy a napibér-fizetésben részt vesznek; mivel számuk úgyis kicsiny, — jelen nem léve is gyakorolhatnak befolyást, talentumaiktól megfosztani a közönséget kár volna; végre, mivel ha duplán fizetnek, úgy természetes az is, hogy duplán gyakoroljanak befolyást. Ezeken kívül járulnának a választáshoz a vármegyében állandóan lakozó honoratiorok közül mind azok, kik a nemesi felkelésben résztvesznek. Ezeknek, úgy mint a nemeseknek is, a járásbeli szolgabírák készítik lisztáját; ezen lisztát egy e végre kinevezendő küldöttség néhány nappal a választás előtt megigazítja.

A választás, mint eddig, közgyűlésben, a rendes előlülő előlülése alatt történik úgy, hogy ha az előlülő a felkiáltásból a többséget kivenni nem tudja, vagy pedig az általa tett kimondásban 100 választó meg nem nyugszik, szavazásra menjen a dolog.

Ezek volnának a választás fővonásai, — az apróbb rendel-

kezések, melyekre nézve — sok tekintetből — kimerítő és körülményes törvény kívántatik, ide nem tartozván.

Felfogván már most a küldöttségi javaslat fonalát, visszatérünk a —

II-ik cikkely 8-ik §-ának kezdetére, hol a királyi tábláról vagyon a szó. A küldöttség a királyi személyest, mint előlülőt, az alnádort és alországbirót, mint szükség esetében az előlülő pótlóit, a négy ítélőmestert, mint országgyűlési előadókat, ezenkívül két táblabirót a jegyzőkönyv vitelére, és így, a horvátországi ítélőmesteren kívül, az egész kir. táblát kilencz szavazattal óhajtja — a törvényeknél, régi szokásnál és a kir. táblához minden időben mutatott közbizodalomnál fogva — a rendek táblájánál megtartani, annál inkább, mivel félő, nehogy elszakasztva az országgyűléstől, ezen törvényszékben az 1791: 12 sarkalatos törvénycikkelylyel ellenkező lélek támadjon.

Egyenesen megvalljuk, hogy mi e félelemben teljességgel nem osztozhatunk. Min épül e félelem? Azoknak ismerete, a mik az országgyűlésen történnek, a rendek táblájának teremére szorítva nincsen. Lehet-e csak feltenni is, hogy a kir. tábla, akár legyen az országgyűlésen, akár nem, ne tudja szórul-szóra azokat mik ottan történnek? Ezen okoskodás szerint a hétszemélyes táblától fogva lefelé valamennyi törvényszék van az országban, mind be kellene hozni az országgyűlésre. Akkor ugyan vége volna a magyar törvényszékek tiszteletességének, ha az országgyűlési tanácskozásokban kellene a bírácoknak részt venni a végett, hogy a törvény és nem a patens szerint ítéljenek. Akkor ugyan soha sem érdemlette volna meg a királyi tábla azon közbizodalmat, melyt most környékezi, s melyet a küldöttség emleget. A mi pedig e bizodalmat illeti, bizik bizonyosan a nemzet a királyi táblában, mint ügyeinek bírójában, de nem mint törvényhozóban, különben azt a szavazásból tettleg ki nem szorította volna.

De szólnak a királyi tábla megtartása mellett a törvény és a szokás. Mintha bizony a küldöttség a titularis püspököket, — a szokás a jelen nem lévők követeit, a törvény ellenére, ki nem szorította volna. Hát az talán nem szokás, hogy a királyi tábla tagjai nem szavaznak?

Világos mind ezekből, hogy a királyi táblára nézve sincsenek megkötve az ország rendjeinek kezei, s hogy a kérdés itt csak az: mit kívánnak a dolog természete, az igazság kiszolgáltatása, a tanácskozások előmozdítása és a szükséges irányok?

Hogy a dolog a képviselőtábla természetével ellenkezik, bebizonyítani nem szükség, elismeri ezt maga a küldöttség. A dolognak ezen rossz oldala van-e valami jó következtetések által kipótolvá? Oly ember, ki országgyűlési előlülő s bíró is egyszersem, a kormánynak is egy részben embere, hármasszerű egy lény. A bíró tartózkodást szül; a kormány embere bizodalmatlanságot; az előlülő nem gyakorolhatja ezen helyzetésben tiszttét mellékes tekintetek nélkül, és soha sem gyanútlan részrehajlatlansága. — Az ítélőmesterek kezéből a pennát a szokás ügyis kivette; a jegyzőkönyv vitelére pedig épen úgy találkozik ember a követek közt, mint a hogy kerületi jegyző. Még akkor is, ha valóban szükséges volna, hogy az országgyűlés kebelében támadható perek a királyi táblán láttassanak el — a miről majd alább leszen szó — elég lenne, hogy a királyi ügyek igazgatója legyen jelen az országgyűlésen; — s mindig megfoghatatlan maradna egy oly rendszabás, mely szerint 2000 valósággal folyó per egy még csak lehető per miatt természetes bírójától megfosztatik.

De más tekintetben már épen káros ezen intézet. A tanácskozások jelen lassú menetelét s e lassúságnak főszközeit, a kerületi üléseket — úgy mint azok most vannak — csupán csak ama természetelleni helyzetnek lehet tulajdonítani, melynél fogva az előlülés s a toll királyi függésben álló emberek kezében van. Ezen állapot csak úgy szűnhetik meg és fordulhat jobbra, a kormány és az országnak egyaránt nagy hasznával, ha a királyi tábla a képviselők közül eltűnik, s megszűnik magára nézve véghetetlen és háladatlan fáradsággal, a közdolgok előmenetelének pedig akadályaul ott ülni, hol valóságos befolyásból a szokás már ügyis kiszorította.

Javaslatunk szerint előlülőt maguk közül választanának a követek abszolút szavazati többséggel. Két más tag másod előlülővé választatnék. Az előlülőnek fizetése iránt országosan kellene rendelkezni.

Horvátországnak négy szavazatot ad a küldöttség. Miután vélekedésünk szerint az ítélőmester elmaradna, Horvátország — a mint fentebb láttuk — a mostani mód szerint választva, öt követet küldene.

A káptalanoknak, akár cathedralék, akár collegiatumok, egy-egy szavazat jut a küldöttség véleménye szerint. Világos, hogy a mi előzményeink szerint ennyit nem kaphatnak, különben

felette meg kellene szaporítani a vármegyei követeket, s ugyanazon arányban a városokéit is. A felső táblán úgyszint erősen vagy on már az egyházi rend képviselve. Talán nem vétkezünk a káptalanok ellen, ha őket több mint négy középrangú vármegyével tevé on egy rangba, mindnyájoknak egyúttvéve, mostani képzéletes szavazataik felét, azaz tizen négy valóságos szavazatot adunk. A három érseki káptalan egyet-egyet kapna, a többi 25 káptalan közt a 11 votum osztatnék fel az ide mellékelt * tábla útmutatása szerint úgy, hogy

* Káptalanok.

Káptalan neve.	Követ.	Észrevétel.
Besztercebánya	1	a nyitraival egyútt.
Csanád	1	a pécsivel egyútt.
Diakóvár	1	a körösivel és varasdival egyútt.
Eger	1	
Eperjes	1	a szepesivel egyútt.
Erdély	1	a fogarasival egyútt.
Esztergom	1	— — —
Fogaras		lásd az erdélyit.
Győr	1	a szombathelyivel és székesfejérvárral egyútt.
Kassa	1	a szatmárral egyútt.
Kalocsa	1	
Körös		lásd a diakóvárit.
Nagyszombat	1	a pozsonyival és sopronyival egyútt.
Nagy-Várad r. k.	1	a nagyvárad i g. e. egyútt.
Nagy-Várad g. e.		lásd a nagyvárad i római katolikust.
Nyitra		lásd a beszte rcebányait.
Pozsony		lásd a nagyszombatit.
Pécs		lásd a csanád it.
Soprony		lásd a nagyszombatit.
Szatmár		lásd a kassait.
Székes-Fejérvár		lásd a győrit.
Szepes		lásd az eperjesit.
Szombathely		lásd a győrit.
Vác	1	a veszprémivel egyútt.
Varasd		lásd a diakóvárit.
Veszprém		lásd a váczit.
Zágráb	1	a zengivel egyútt.
Zeng		lásd a zágrábit.

14

Törvényhatóság neve	Népség.	Porta.	Követ.
Pesti tud. egyetem	—	—	1
Kún és Jász kerület	164,939	125	2
Hajduvárosok	50,477	31 ⁴ / ₈	2
16 szepesi város	30,563	28 ² / ₈	1

az összekötött káptalanok közül hol az egyik, hol a másik küldene követet, maguk közt elvégzendő s ő felségének a helytartótanács által bejelentendő rend szerint.

A Jász és Kun kerület két követet a Hajduvárosok hasonlólag kettőt küldenének a küldöttség javaslata szerint. Ez hely állván, a választás is a régi szokás szerint maradhatna.

A királyi tudományos egyetem által küldendő követnek valamennyi professor által kellene választatni.

A turopoliai nemesek grófjok által képviseltetnénk.

A tizenhat szepesi városok pedig egy követet küldenének, kinek választásában mindenik városból legalább tíz embernek kell részt venni.

Fiume, mint most, egyet.

Ide való végre azon rendelkezés, hogy ugyanazon törvényhatóság követei között semmiféle rangbeli különbség nem lehet, és ezen nevezet: „első követ, második követ,“ megszűnnék, — mikor ünnepélyes szertartásban valamely törvényhatóság követei közül csak egy vehetne részt, ezen elsőbbség mindig a legidősbet illetvén.

Az eddig előadottak két egymásra következő törvényczikelybe foglaltatnának. Az első szólana az előlölöségről a rendek tábláján s a tábla tagjairól; a másik a követek választásának elveiről, s néhány rövid paragraphusban a fentebb kimagyarázottakat foglalná magában, — részint megerősítvén a régi szokást, részint új szabályokat alkotólág.

Törvényhatóság neve,	Népség.	Porta.	Követ.
Fiume	8973	2	1
Turopoliai nemesek	—	—	1

Rendek táblája.

28 káptalan követe	14
49 magyar- és tótországi vármegye és Horvátország követei	160
49 királyi város követei	42
Tudományos egyetem	1
Jász és Kun kerület	2
Hajduvárosok	2
16 szepesi város	1
Turopoliai nemesek	1
Fiume	1
	224

VII.

A küldöttségi javaslat III. cikkelye az országgyűlési tanácskozások módjáról szól.

Az előbeszéd, mint tökéletesen felesleges, kimaradhatna.

Az első paragraphus kimondja: hogy a tanácskozások kezdete ezentúl is a külön terembe összeseregülő KKnál és RRnél legyen. Ez vélekedésünk szerint is törvény tárgya.

A második paragraphus rendeli: hogy a KK. és RR. elébb, mintsem valami fontos tárgyat tanácskozás alá vennének, azt titkos szavazattal választandó küldöttség által megvizsgáltassák, mely — ha a dolog úgy kívánja — törvényjavaslatokat is készíten, és jelentést teend.

A harmadik szerint idő adódván a kölcsönös értekezésre, de semmi esetre sem a szavazatok összeszámolására és végzésekre, melyek csak országos ülésekben történhetnek, és így eltöröltetvén a kerületi ülések, az országos ülésben a követek azon renddel, a hogy felállottak, előadják vélekedéseiket; félbeszakasztani őket nem szabad; a hallgatók se tetszést, se visszatetszést ne mutassanak. — A követek két harmadának az 1662: 53 t. cikkelyben kiszabott büntetés terhe alatt jelen kell lennie.

A negyedik paragraphus a szavazás módját rendezi el. — A végzés írásba foglaltassék az ítélőmester által, s a mint helyben hagyatott, tétessék a jegyzőkönybe.

Az ötödik paragraphus azt rendeli, hogy mikor valamely törvénycikkely több részletből áll, ezek elébb külön-külön, aztán pedig az egész cikkely vétessék ezen módon tanácskozás alá.

A hatodik a végzéseket a mostani mód szerint küldöttségek által rendeli a főrendi táblához vitetni. A küldöttséget, úgy mint minden ünnepélyes küldöttséget, az előlülő nevezi ki. A szónok az egyházi rendből van, s jelenti: hogy az írás bővebben mutatja a KK. és RR. értelmét.

A hetedik ezen tanácskozási szabályokat a Fő-RR. táblájára is kiterjeszti. Ott legalább 70 tag legyen jelen, s ezek közt legalább 23 regalista. A szavazatokat az ajtónállómester szedi össze; s a közlések a másik táblával hasonlóképen írásban történnek.

Ezen hét paragraphus tartalma, egy kivétellel, vélekedésünk szerint sokkal jobb helytt állana egy tanácskozási szabályzatban, mely országosan dolgoztatnék ki; de nem törvény, hanem csupán

országos végzés erejével birna, s az országgyűlésen módosíthatnák. Az efélékben a tapasztalásból lehet legtöbbet tanulni, — s alkalmatlan dolog, minden kicsinyiség miatt sanctiót kérni. Gondolatinkat egy ily szabályozat iránt összefoglaltuk, s azok ezen észrevételek végén külön, egy toldalékban jelennek meg. Ott majd taglalni fogjuk a küldöttség ezen javaslatait is. A törvényben csak azt kellene mondani, hogy: „szavazatok összeszámítása és végzés országgyűlésen kívül nem lehet: a tanácskozások pedig az országosan megállapított és csak országosan módosítható szabályozat szerint fognak folyni.“

A nyolczadik paragraphus, mely igazán törvény tárgya, igen bölcsen magyarázza, mikép kelljen, három-izenet váltás sem eszközölvén még egyesülést a két tábla közt, azt vegyes küldöttség által előmozdítani, s ha ez sem használ, mikép a vegyes ülést tartani. A küldöttség vélekedése szerint csak akkor lehetne vegyes ülést tartani, mikor a rendeknek két harmada, a főrendeknek pedig egy harmada ezen kívánsághoz hozzáállana.

A küldöttség által javasolt szavazatbeli idomok szerint, a mint már fentebb megmutattuk, ily módon a vegyes ülésekre való hivatkozás a rendekre nézve merő csalódás lenne; de a magunk rendszerét tekintve is úgy látszik, hogy miután a rendek táblájánál van az indítványi jog, e táblának mind azon módokat meg kell adni, melyek által akaratát törvényesen kiviheti. Egy csak a kivétel: lehetetlenné kell tenni azon esetet, hogy a rendek valami, magára a főtáblára nézve káros végzést keresztülvihesenek. S ezért szükséges, hogy vegyes ülés ne tartassék, hacsak annak tartását a főrendek egy része szinte nem kívánja. Jó tehát azon szabály, mely a főrendek egy harmadának megegyezését teszi feltételül. Tovább menni nem szükség; és így miután a rendek két harmada úgyis bizonytalan, s néha több, néha kevesebb lehet, jobb volna talán egy bizonyos számot tenni ki: t. i. néhány szavazattal többet, mint az egész táblának felét; s mivel nálunk a szám 224, vélekedésünk szerint csak úgy lehetne tartani vegyes ülést, ha azt a rendek tábláján 114-en kívánnák, s ezen kívánsághoz, a mint már mondatott, a főrendek egy harmadrésze hozzáállana, — a kérdéses szerkesztésre nézve egyébiránt észrevételünk nem lévén.

Vége a kilenczedik paragraphus azt mondja ki, hogy az egyszer országosan elvégzett dolgot ugyanazon országgyűlésen új tanácskozás alá venni, vagy annak ellentmondani nem lehet.

Mind ezek együttvéve egy törvénycikkelyt formálnának, melybe még azon egy ideát kellene belé iktatni, hogy minden szavazat az országgyűlésen egyforma súlyú a felszámításban; ez ugyan magában értetik: de olyan országban, hol sok ember még mindig „de ponderatione votorum“ álmodozik, — nem árthat világosan kimondani.

VIII.

Különös rövid törvény által kellene ezután kimondani azt hogy ő felsége udvari tanácsosokat nevezhessen ki szükséges számmal, kik a tanácskozásokban felvilágosítólag részt vehessenek. Világos, hogy ez csak akkor szükséges, ha a királyi személyes megszűnik előlülő lenni a rendek tábláján. Ezen esetben azonban a tanácskozás előmenetele miatt elkerülhetetlen, hogy legyen a tábla kebelében organuma a kormányzéknek. Nem is osztozhatunk azon félelemben, hogy ezen tanácsosok — kiknek számát azonban törvényesen lehetne korlátozni — káros befolyást gyakorolhatnának. Ékesenszólásuktól félünk? de azt a tagok ékesenszólása és a tanácsosok iránt mindig létezendő bizodalmatlanság elegendőképp fogják ellensúlyozni. Különös joguk szavazat nélkül csak annyit fog nyomni a latban, a mennyit érnek az általok előadandó okok, adatok és felvilágosítások; a befolyás ezen neme pedig nem csak megegyezik a képviselési rendszerrel, sőt inkább az ország érdekében is szükséges.

IX.

A küldöttségi javaslat negyedik cikkelye a követek utasításairól szól. A küldöttség ezeknek egyedül az 1741: 8 t. cikkelyre és a küldöket különösen illető tárgyak előmozdítására nézve tulajdonít kötelező erőt; minden más tekintetben csak tanácslóknak (*consultativae*) akarja azokat.

Oly sok szó fér ezen már eddigelé is bőven és sokféleképp vitatott tárgyhöz, hogy a feladás itt tulajdonképen a kérdés egyszerűsítésében áll. El kell tenni láb alól mind azon mellékes nézeteket, melyek a főtárgyat elhomályosíthatnák. Álljanak itt tehát első helyen azon pontok, mik iránt nagy véleménybeli

különbözés a felek közt nem lehet; ezektől megszabadítva, tisztábban fog előttünk feküdni a kérdés.

Hogy az 1741: 8 t. cikkely minden követet kötelez, akár legyen annak megtartása utasítólag meghagyva, akár nem, az iránt egy a vélekedés; s épen azért egészen egynek látszik, akár említettessék meg e cikkely az utasításokról készülendő törvényben, akár nem.

Hogy a küldöket különösen érdeklő tárgyakra nézve kötelezők az utasítások, — az hasonlóképen oly igen el vagy on ismerte, hogy ezen igazságnak törvény által való kimondása talán felesleges.

Világos az is, hogy az eredeti és pótló utasítások ugyanazon kútfőből eredvén, köztük semmi valóságos különbség nincsen, úgy hogy a mi amazokra nézve megállapítatik, annak kell állni emezekre nézve is. A királyi előadásoknak a meghívó levelekben való megemlítése ezen tekintetben tökéletlen orvosság lenne, a principium kérdését pedig fejtetlen hagyná. Itt tehát közép út nincsen.

Igaz továbbá az is, hogy ha nem kötelező erejűek az utasítások, úgy azoknak, kivevén a fentebb mondottakra nézve, egyáltalában meg kell szűnni. Mert ha tanácslók lennének, úgy volnának is utasítások, nem is; de hogy mi céljuk és hasznuk lehetne? általlátni teljességgel nem lehet.

Bizonyos végre, hogy a kötelező utasítások legmelegebb baráti sem értik azokat úgy, mintha szükségesképen köteleztetnék minden törvényhatóság parancsoló utasításokat adni köveleinek. Ennek a küldőtől kell függni, valamint annak is: hogy általános, vagy pedig specialitásokba bemenő utasítást akar-e adni köveleinek? Mert magában világos, hogy minden kötelező utasítás azért még nem eo ipso specialis is. Azt is elismerik az utasítások baráti, hogy lehetnek esetek, hol a követ, utasításának szóbeli tartalmától elállván, önfelelet terhe alatt, utasításának szellemében, a „prudens arbitriummal“ élhet. Itt azonban a szabályról van szó, nem a kivételekről, melyek iránt végezzen aztán a követ a maga küldőivel, a hogy akar és tud.

Világos már ezekből, hogy miben áll, és mi körül forog itt a vélekedések különbözése. Ugyanis az egyik fél az országgyűlési tanácskozások tulajdonképeni tárgyai, a törvényhozói munkálkodások egész öszvesége (diplomában való változtatások, nádorispány-választás, az ország általános sérelmeinek miképeni

orvoslása, katonaállítás, adóajánlás, politikai, polgári, vallásbeli és fenyegető törvények, magyar nyelv stb.) iránt minden kötelező utasítást visszavet, azt törvénytelennek, alkotmányunkkal ellenkezőnek, károsnak ítéli; a másik rész vélekedése szerint pedig a törvényhatóságokat azon jogtól, hogy az ilyen mineműségű tárgyak iránt is kötelező utasításokat adhassanak, alkotmányunk veszedelemzetése nélkül megfosztani nem lehet. Nem az utasítások visszaéléseinek eltörléséről, hanem azoknak essenciájáról van tehát szó.

Lássuk már most: micsoda fegyverekkel folyt a küzdés ezen szűk mezőre szorított kérdés iránt, a küldöttség kebelében és azon kívül?

Ama tekintet, hogy a rossz hazafiakra utasítások nélkül a kormány hatalmas befolyást gyakorolhatna, a kötelező utasítások mellett szokott felhozatni. De erre kész a felelet: az ilyen embernél a kötelező utasítás sem használ; talál ő rést kibújni az utasítás alól. — Egy-két régibb törvényre, mely az utasítások kötelező erejére látszik mutatni, az mondatik: hogy ez kivétel, a kivétel pedig a szabályt erősíti. — Az újabb időkben szokásba jött szorító utasításokra a küldöttség régi, tágas értelmű utasítások felhozásával felel. — Az első francia felforgatáskor az utasítások eltörléséből származott gyászos következtetéseknek Lengyelország példája szegzettet ellene, mely — mint a küldöttség állítja — az utasításokkal való visszaélés miatt veszett el. — Előhozott Mr Peel (most Sir Robert), ki követségéről lemondott, mikor addigi küldőinek vélekedésével ellenkezőleg a katolikusok felszabadítását készült indítványba hozni. Az ellenfél azonban ebben erősséget nem lát, mert itt sarkalatos kérdéssel való szó, az 1741: 8 t. cikkelyről, mely iránt óvás téve itt is van.

Említették továbbá a kötelező utasítások barátai azt is, hogy miután hajdan minden nemes ember az országban személyes részt vett a törvényhozásban, most, mikor ezen jogáról akkép mondott le, hogy képviselők által jelenjen meg az országgyűlésen, az utasítások jogát természet szerint birnia kell. Ha pedig a magányos viszonyokban felelet terhével tartozik a meghatalmazott, miért nem a követ, kinek kezeiben sokkal fontosabb kérdések fekszenek? — Ezekre az utasítások ellenségei okoskodásaiknak egy egész seregével felelnek. „Legfontosabb itt — úgy mondanak — a törvényhozás általános elveinek, alkotmányunk és országgyűlési szervezetünknek s a dolog praktikus mivoltának tekintete. Ha a

követ, kit a kérdés mostani állásában nem mint meghatalmazottat, hanem mint törvényhozót kell tekinteni, felelet alá jőne azért, hogy látott, hogy nézett, hogy gondolkozott, hogy a közjót tekintetbe vette, hogy magát meggyőztetni engedte, úgy hivatala paradoxum lenne. Az olyan törvényhozó, kinek egész tiszte a reábizottaknak szajkómódra való elregélésében áll — akármiképp érezze is helytelenségeket, akárhogy hasson reá az ellenkező meggyőződés — képtelen valami. Megszűnnék így a képviselési rendszernek leg szebb tulajdona: az értelemnek az értelemre való hatása. Alkotmányunknak sarkelve az: hogy a közszükséget országosan kelljen kiesmerni, azaz ott, hol az 1608: 1. t. cikkelyben megnevezett, és Zsigmond VI. Decretumának előbeszéde és az 1474-iki törvényes szabások szerint az egész országot, a jelen nem lévők teljes felhatalmazásával, ábrázoló négy status együtt vagyon: egyes törvényhatóságok tehát a törvényhozói jogot ellenkezőleg az 1791: 12. törv.-cikkelylyel, mely a törvényhozást az országgyűlésen kívül gyakoroltani tiltja, alkotmányunk felforgatása nélkül maguknak nem tulajdoníthatják. Végre szükségtelen volna így az országgyűlés s impracticabilis a tanácskozás, mert a kormány minden tanácskozás nélkül az utasítások összevetéséből maga előre kicsinálhatná a végzéseket; a tanácskozásokban pedig, főképen rendszeres munkák felvételében, gyakran sokfelé mehetvén az utasítások, ha ezekhez állandóan ragaszkodnának a követek, a legszámosabb gyűlekezetben gyakorta egy tíz tagból álló töredék tehetné a többséget, és az országgyűlési tanácskozások természete ellen, a dolgot eldönthetné.“

Megvan-e ezen okoskodási csoportban bizonyítva, a mit a küldöttség magának feladásul tett? állanak-e a kimondott általános elvek? — helyesen vannak-e magyarázva az idézett törvények s alkotmányunk természete? — megvan-e ezen magyarázatban országos egyéb intézeteink mineműségére s politikai helyzetetésünkre a szükséges tekintet? — végre áll-e magában a tapasztalás szerint az említett s oly gazdag ecsettel kifestett impracticabilitas? — ime a kérdések, melyeket a fentebb előadottak támasztanak, mi pedig szoros analysis alá venni kívánunk.

„A törvényhozó felelet terhe alá nem tartozhatik, meggyőződését az alkotmány határain belől megszorítani nem lehet.“ — Ez állítva van, de bebizonyítva nincs. A priori véve sem az nem áll, hogy minden törvényhozónak felelet terhe alá kell tartozni; sem az nem, hogy minden törvényhozónak tökéletesen független-

nek kell lenni küldőitől. Így is, úgy is volt, van és lehet törvényhozó és törvényhozás, csak egészen ne legyen kizárva a kölcsönös közeledhetőség lehetősége. Hogy melyik a jobb mód? ez az ország körülményeitől függ; in abstracto véve, a törvényhozói idea az utasításokat teljességgel nem zárja ki.

„Ellenkeznek a szorító utasítások a képviselőnek és a képviselési rendszernek természetével.“ — Ismét csak állítás. A képviselési rendszer abban áll, hogy ne önszemélyökben, hanem követek által vegyenek részt a törvényhozásban az ország lakosai. De az, hogy ezen képviselőknél micsoda viszonyokba kelljen állni küldőikkel? hogy mennyire kelljen amazok jogainak, emezek hatóságának terjedni? — ezek megint oly kérdések, melyekre a priori felelni nem lehet; s csupán csak a helyzet és a körülmények különféle mivoltából megfejtethők. S ezekből kell megfelelni ama kérdésre is: ha valóban oly nagy és természetelleni képtelenség-e, mikor a követ küldői akarata szerint beszél? s hogy oly felette paradoxum hivatal-e az, melyet hazánknak legérdemesebb emberei eddigelé életök kevésységének tekintettek?

„Országosan kell kitudni az országos szükségét; országgyűlésen kívül nem lehet gyakorlani a törvényhozást; az országgyűlés pedig áll a négy statusból, mely az egész országot, teljes meghatalmazásával a jelen nem levőknek, ábrázolja.“ — Úgy vagy; nem lehet törvényt hozni országgyűlésen kívül. De ez a kérdést el nem dönti. Törvényt hozni, és a törvényhozókra befolyani — két egészen különböző dolog. Az országgyűlés kebelében kell egyesülni, ott kell egymásba fűzve munkálni a fonalaknak, — ez mind axioma; de hogy micsoda szabályok mellett kelljen ezen fonalaknak kiindulni a törvényhatóságok kebeléből? hogy micsoda törvények szerint legüdvösebb az ő mozgásuk, s mily köteleknek kelljen az erőmű egyes részei és azoknak eredeti kútfelei között fenmaradni? — azt Zsigmond Decretumából és az 1474-iki constitutiókból, valamint az 1608: 1 és az 1790: 12. t.-cikkelyből is, sem a küldöttség nem fejtette meg, sem soha senki megfejtani nem fogja. Mert az a „cum plena facultate“, a mennyiben a követeket nézi, csak annyit tesz, mint a mennyit a felhatalmazások a diplomatiában: azt t. i., hogy a követ valóban a küldők választottja, és hogy a mi a követ befolyásával végeztetett, azt küldői el nem ronthatják. Ez kétséget nem szenved; de azon kérdést: micsoda viszonyok legyenek

közte és küldői közt? a felhatalmazó levél és a „plena facultas“ még csak nem is érinti.

„Főtekintettel kell lenni a követeknek a közjóra.“ — Úgyde kinek kell és micsoda szabályok szerint megítélni, mi a közjó? hiszen épen abban áll minden törvényhozásnak feladata: országgyűlési rendelkezés tárgyában kitalálni, micsoda combinatiók által lehessen a közjót legbizonyossabban eszközölni? — a küldőknek kell-e, vagy a küldötteknek nagyobb hatalommal birni a közjó kérdésének elítélésében? — lehetetlen-e az, hogy a törvényhatóságok is érezzék, mi a közjó? képtelenség-e, hogy a követek a közjó iránt vármegyénként uralkodó meggyőződésnek tolmácsai? megfoghatatlan-e, ha a törvény az összeütközés esetében küldő és követ közt az elsőnek ad több tekintetet? — mind ezek fejtetlen hevernek a felállított és magában tagadhatlan okfő óriási kebelében.

A küldöttségnek ezen általános és alkotmányos okoskodásai tehát nem egyebek megannyi petitio principiit magukban foglaló circulus vitiosusoknál, melyekben bebizonyítottak tekintetik az, a mit be kellett vala bizonyítani; s tartoznak az okoskodások azon neméhez, melyről Bentham azt mondja: „Définition arbitraire n'est pas raison.“ — Abból, hogy a küldöttség ezen szavakat: „törvényhozó test, képviselő kar“ — így definiálja: „merő szorítatlan tagokból álló gyülekezet“, — ezen kitétel pedig: „az országgyűlésen kívül törvényt hozni nem lehet“, — így: „a törvényhatóságokban kötelező utasításokat készíteni nem szabad“, — abból még semmi sem következik kevesbbé, mint az: hogy országunknak sarkalatos törvényei és emez ideák: „törvényt hozni, képviselés“ — a kötelező utasításokkal ellenkeznek. Hiába igyekszik tehát a küldöttség ebből az egészen praktikus kérdésből egy merő theoriai, vagy pedig juris publici kérdést csinálni, melyet aztán egy-két általános fogalom önkényes definitiójával és néhány törvényeknek még önkényesebb magyarázatával lehessen eldönteni. — Mert az általános ideák épen nem teszik elkerülhetlenné a követ tökéletes szabadságát; a magyar alkotmányos törvények pedig, melyekre oly nagy bizodalommal esik itt a hivatkozás, az utasítások kérdését sem közvetlenül, sem közvetve el nem döntenek; s alkotmányunk elvei csak egy csepp sem ellenségei inkább a kötelező utasításoknak; sőt a mi több, azokat sokkal kevesbbé ellenzik, mint akármi más alkotmányos törvények Európában. Azt kell itt kifejtteni annak, ki győzni akar: hogy állapotunk s

intézeteink minden ágai megkívánják-e a kötelező utasításokat, vagy nem? Minden egyéb nemei az okoskodásnak keveset nyomnak.

Ezen szempontjából tehát a kérdésnek lássuk már most: mi erő fekszik a küldöttségnek azon állításában, hogy szorító utasítások mellett a tanácskozás szükségtelen? „mivel” — úgy mond, egészen elfelejtkezvén a főrendek táblájáról — „ő felsége az utasítások egybevetéséből előre kicsinálhatná a resultatumot, — a capacitatio pedig teljes lehetetlenség lenne.” — Ha a vármegyék elég oktanok volnának követeknek matematikai szigorúságú utasításokat adni, — a követek pedig elég férfiatlanok nem tudni élni a szükség esetében, utasításaik általános szelleméhez képest alkalmaztatva, a „prudens arbitriummal”: úgy állana ez ellenvetés. De hál' Isten! ebben a helyzetetésben nem vagyunk. Követeink igen jól tudják, hogy ha küldőik vélekedésétől elestek, az ahoz legközelebb állóhoz kell magukat csatolniok. Ha tehát kis töredékek teszik néha most még a többséget, annak nem az utasítások kötelező ereje az oka, hanem csak az, hogy a kérdések nem tétetnek, vagy talán most nem is tétethetnek fel újra az értekezés után s a szavazás előtt, — s hogy igen sokszor nem bízik a követekre a két legerősebb töredék közül oda számlálatni magukat, a hova nekik tetszik. Tűrhető coordinatio mellett ez többé nem történhetik, bármily kötelezők legyenek is az utasítások.

A mi pedig a vármegyéket illeti: azok nem értetlen massák, hanem értelmes emberekből álló gyülekezetek, melyek a közjó szava előtt siketnek, — az országgyűlésről reájok terjedő világosság előtt vakok lenni nem szoktak. A törvényhozástól függ egyébiránt a közértelmesség kifejlését előmozdítani; a mi következés nélkül az utasításokra nézve maradni bizonyosan nem fog; — tőle függ hasonlóképen a nyilvánosság eszközeit szaporítani, a közösülés módjait sebesebbé tenni; hogy így mind az országgyűlési sugárok szaporábban löveljenek a megyékre, mind pedig azokból sebesebben hasson vissza a követekre a közvélekedés. — 1830-ban 4 hét alatt 48 ezer embert ajánlott az ország, noha nagy része az eredeti utasításoknak még augusztus elején, előbb mint a juliusi revolúciónak hire futamodott, azon, az örökös béke amaz epochájában igen természetes gondolattal készült, hogy háborúra való fegyverkezésről szó sem leend s legfeljebb is az ezredek némi pótlása fog kívántatni. Arról tehát,

hogy a kormányzéknek elegendő befolyása nem volna, panaszkodni már most nem lehet. Jelenleg pedig már egy egész rendszeres munkán mentek keresztül a rendek, lassan ugyan, a tanácskozási módnak véghetetlen hiányai és a közbejött kérdések miatt: de a nélkül, hogy utasításaik positivitásánál fogva csak egyetlenegyszer is felakadtak volna.

A szorító utasítások ellenségei nem szeretik a külföldre való hivatkozást. Egy ismét az országgyűlési retorika azon ezer formái közül, melyek megé a sophismák bűni szoktak. A törvényhozásnak elementuma a tudás; nincs ismeret, nincs tudomány, melyre a képviselői test falai közt méltó hely nem akadna. Az emberi nem historiáját, más nemzetek intézeteit s az ezekből meríthető tapasztalást innen kirekeszteni, a vandalismusnak egy új neme, — a tudatlanságban való önkényes merengés lenne. Csakhogy okos megítéléssel kell lenni választva a példának, — s mikor összehasonlítunk, valóságos hasonlatosságnak a két összehasonlított tárgy között. S talán ez az oka, hogy ellenzőink a külföldre való utalást a jelen kérdésben átalják. Mert miután hiába igyekeztek megmutatni, hogy az utasítások eltörlése *κατεξοχήν* magyar gondolat, — attól félnek, nehogy külső országon ezen ő teoriájoknak bölcsőjét, úgy mint sírját, feltaláljuk, és átlássuk, mi csudálatos felületességgel és mily fonákon, tekintet nélkül a körülmények teljes különbségére abstraháltak egynémely idegen országban divatozó szokásból egy egész doctrinát. — Nagybritanniában csak azt látták, hogy irott formalis utasítások nincsenek. De elfelejtették, hogy ott a választás előtt a követ egy magas deszkázatra lép, onnan beszédet tart, elmondja politikai vallását, kinyilatkoztatja vélekedését az előfordulandó s csaknem mindig már előre tudva lévő kérdések iránt; — és hogy ott a politikai hitlenséget szégyen és gyalázat bélyegezi. Nem akarták látni, hogy ezen szabadságnak neki edzett országban az erős gyökereket vert százados intézetek minden veszedelme nélkül uralkodik ama korlátlan sajtószabadság, melyről már Genz mondotta, hogy csak az angol alkotmánynyal együtt fog elbukni, és a szabad prér Angliát a közdolgok szakadatlan ismeretében tartja, a közvélekedés zsibbadni soha nem engedi, a parlament tanácskozásait pedig az ország egyik végétől a másik csúcsáig hihetetlen sebességgel 24 óra alatt hírül viszi. S ha a követ küldőinek vélekedése ellen szólt, gyűlést tartanak a küldők, követők viseletét bélyegező végzést hoznak, s a követ alig

pihente ki a parlamentben töltött éjszaka álmatlanságát, a mikor küldőinek akaratát energikus kifejezésekben papiroson látja. — Két-három ilyen próbatétel, s vagy úgy szól a követ, a hogy küldői akarják, — vagy pedig búcsúzik.

Francziaország példája még kevesebbet bizonyít. — Ott is divatozik — kezességül a küldők részére — a szabad prés, „sine qua non” feltétel, mihelyt nincs utasítás. De mind e mellett mi kevés erőssége vagyon ott az intézeteknek? — ott a képviselők, maguk mindenhatóságáról elhitelve, csak a minap négy nap alatt az ország tudta nélkül egy új dynastiát, egy új chartát rögtönöztek! azóta pedig és azelőtt is minden új választás után egy egészen más színű kamara; mintha bizony a nemzetnek valóságos szükségei egy napról a másikra oly tökéletesen változhatnak!

Ha pedig a németországi újabb, a cortesféle spanyol és portugall s a délamerikai alkotmányok képviselési rendszere tetszik, a maga boldogító és állandó következeiseiben, oly felette nagyon az utasítások ellenségeinek: ezen örömlükben őket háborgatni nem szándékunk. Arra azonban kénytelenek vagyunk őket emlékeztetni, hogy oly országban, hol a különböző rendek között minden különbség még nem szűnt meg, s a karzatoknak némi nyoma még fenmaradt, utasítások nélkül való követek soha sem léteztek.

Hogy az általános fogalmak önkényes definitióin, törvényeinknek félszeg magyarázatán, a kivihetatlenségnek felhozott, de be nem bizonyított állításán, végre pedig a külföldi példák felületes utánzásán az utasítások ellenségeinek rendszere mily felette gyengén fenekeljék, — azt az eddig előadottakban elegendőkép szemléltük. Lássuk már most: ha talál e különös támaszt ezen doctrina belső s nevezet szerint municipalis intézeteinknek különösségében, és abban, a mi kivételes és rendkívül való vagyon a mi politikai helyzetünkben átellenben a kormánysszékkal?

Vármegyei szerkezetünk nem csupán abban áll, hogy a közönség a kebelében előforduló tárgyak iránt rendesen tartott gyülekezetekben maga rendelkezessék, a közigazgatás minden ágait s az igazság kiszolgáltatását maga folytassa; részint pedig maga által választott tisztviselők által láttassa el. Ezekhez még fenségebb jogok járulnak. Szabad a vármegyéknek a hozzájuk vagy más megyékhez érkezett törvénytelen felsőbb parancsolatok ellen, a végrehajtás félretételével, felterjesztést tenni; akármily, az egész országot illető közügy felett tanácskozni, s ebbeli

kívánságaikat feliratok által a királyi szék elébe vinni, — levelezés útján a testvérmegyékkel tudatni. Ezen historiai szokáson és a dolog természetén épülő s a hazaszeretet közösségére támaszkodó rendszerben, az országos köztárgyak, a jus publicumba vágó kérdések felett tanácskozási jogot úgy kell tekinteni, mint kárpótlást azoknak számára, kik többnyire ingyen, őket személyesen nem illető tárgyak ellátásában fáradoznak, — úgy, mint a mágnest, mely a kevesebb érdekű tárgyaknak is némi részvételt szerez, s az embereket a merő száraz administrativus tárgyak ismeretében is gyarapítja. De egyszersmind még egy fontosabb oldala is van ezen igaznak; mert vármegyei szerkezetünk törvényeink általános fenmaradásának legerősebb kezessége. Ha az egyik országgyűlést a másiktól elválasztó időközben a nemzet kívánságai törvényes uton a fejedelem előtt nem nyilatkozhatnának, ha törvényes tolmácsaitól megfosztva volna a közvélekedés, ha a megyék mozgásai a kormányt netalántani botlásaira nem figyelmeztetnék: törvényeink elhallgatott sérelmei megörökösödnének, s függetlenségünk csakhamar eltiporva heverne. E kezességnek azonban magából is egy második, még hatalmasabb kezességre vagyon szüksége. E kezesség pedig nem másutt, mint a követek utasításaiban fekszik. A felirási jog országgyűlésen kívül képzelt igaz lesz azon szempillantástól fogva, mikor a kötelező utasítások megszűnnek; így a levelezésnek igaza is. Micsoda tekintete leszen a kormány előtt e vagy ama vármegye felírásának, ha előtte nem bizonyos, hogy a vármegye követei ugyanazt fogják sürgetni az országgyűlésen? — mit érnek a vármegyéről vármegyére terjedő felszólítások, ha kötelező utasításokat nem szülnek, ha in ultima analysi a törvényhozásra nem hatnak? — ezek így képzelt igazakká válván, valamennyi érdekét elvesztette minden országos köztárgyú tanácskozás a megyékben; mert hogy gerjeszthetett részvétet oly tanácskozás, mely semmi sikerre nem vezet, vagy a melynek foganata képzelt valami? — El fog tűnni a vármegyei tanácskozásokból mind az, a mi eddigelé a független helyzetű, de szebb lelki tehetségű férfiakat oda csalta, s mellékesen a száraz munkának is embert, a töviseknek is kertészt szerzett. Ha már most is sok helyütt, különféle okoknál fogva, nem oly számmal látogattnak a gyűlések, mint a hogy azt az intézet megmérhetetlen fontossága érdemli: ugyan hogy fog állani a dolog, mikor a kötelező utasítások, ezekkel a felirási jog foganatossága, ezzel pedig csakhamar mind azon közérdekű tanácskozások, melyek ezek nélkül

nem egyebek merő csalódásoknál és akadémiai vetekedéseknél, egészen megszűntek? Minden ember követ úgysem lehet; de eddigelé minden ember befolyhatott a követ viseletére, és így mindegyiknek vala oka és érdeke részt venni a közdolgokban; ezentúl a vármegyei tanácskozások unalmas kötelességgé lévén változva, kevesebb számú ember fog őr állani a törvények felett, — sokkal kevesebben fognak a közdolgok ismeretének neki feküdni. Az országos készülétű emberek fogytával a hivatalra alkalmasok száma is természet szerint fogyni fog, s a vármegyék merő kivívó s engedelmes mozgonyokká varázsolva, minden érdekesebb tanácskozásokból kiszorítva, sokkal kevesebb alkalmas embert zárandanak magukba. Tudatlanabb és részvétlenebb test által kevesebb számú alkalmasok közül választva, a tisztviselői kar is könnyebben fog lelketlen személyekből állhatni, s ezen lelketlenebb tisztviselőkre kisebb lesz a felvigyázás, mint eddig a jókra; s ha a közigazgatás ellen már most is sok a panasz, csakhamar fog az sebes lépésekkel mind alább és alább szállani, s vele együtt az annak alapul szolgált szerkezet iránt viseltető szeretet és ragaszkodás.

De még itt sem kell megállni. Követválasztásink már most is elég robajjal történnek, elegendő számmal vesznek részt bennök a rossz szenvedelmek. Pedig most a követ személyessége a kérdésnek aligha felét dönti el. — Ugyanis az utasítások, melyeknek, készítésében a tudatlanság állandó részt soha nem vehet, a vármegye józanabb és értelmesebb részének visszaadják hidegebb szempillantásokban a követ viseletére azon befolyást, melyet a követ személyére nézve a választás meleg órájában tőlük a felekezeti lélek, sokszor heves italok, néha a kormány behatásai elragadtak. Némikép neutralizálva vannak tehát a rossz választások, s az egész érdek egyes szempillantáshoz kötve nincsen. Utasítások nélkül ez egészen másképp leend. Megengedem, hogy a követválasztás iránt bölcs és a választás tisztaságát biztosító törvényt fog hozni az országgyűlés; de ez mind nem elegendő segedelem. Alkotmányunk basisának gyengítése nélkül a választókart a mi meggyőződésünk szerint fogyasztani nem lehet; már pedig — — — a tapasztalás bizonyítja, hogy a nagyobb massáknál legtökéletesebb rendszabások sem mentenek meg egészen a rossz választásoktól. Eltöröltetvén az utasítások, az ilyen választásoknak orvossága nincsen. De ez nem elég. Mindenható lévén a követ, az ő személyétől fog függni minden. A legfőbb feladás lesz: a választás-

ban győzni. Felszólítunk tehát minden rossz szenvedelmet, minden felekezeti lelket, felhívjuk a kormányt, hogy a választás fontos mezejére jöjjenek befolyásuk egész erejével tusakodni. Hatalom és pénz pedig nem mindig azon az oldalon állanak, hol a hazafi érzés és a józanabb gondolkodás. S mind ezen kettőztetett erejű befolyások egy elgyengült, elzsibbadott, a köztanácskozásoktól elsokott testre fognak behatni. Könnyű általlátni, hol leszen a győzelem.

Az ily módon összeszerkesztett követi táblán egyeneslelkű, hazafiérzésű tagok sokkal kevesebb számmal lesznek, mint most; a legalább is kétségesek sokkal számosabban. Emezek féktelenebbek lesznek, mint eddig; amazok gyengébbek; mert sem utasítások, sem közvélekedés által — ezen nyilvánossággal nem bíró országban — az ellenkező rész ellen oltalmaztatni nem fognak. Energiát kifejtteni — sarkalva a kormánytól, elhagyatva az országtól — hiában igyekezendenek; mert nyilvánosság tere nem lévén, a közvélekedés részéről hatalmas reactiót várni nem lehet. A kisebb körre szorított incselkedések pedig a gyarlók és rosszak körül sikerebben fognak forgolódni. Most az egész nemzetre, ötvenkét széles kiterjedésű megyére kell behatni; — ezentúl egy elfásult test által hatalmas pártoskodások mezején választott 250 embert kell simogatni, czirókálni. Eddigelé ha valamit keresztül akartunk vinni, a nemzethez kellett szólni, az egész nemzetet pedig hálóba keríteni, nehéz feladás; — ezentúl a feladás felszámítás dolga, merő majoritasbeli kérdés leend. A helybeli elfogultság vagy mozgások, nagyravágyó hatalmasok kincsei s egyes emberek hatalmas ékesszólása fogják, minden fék, kezesség és gát nélkül, az országra nézve a már magában is tisztátalan eredetű majoritást környékezni. Most az országgyűlés nem üldözheti oly új intézetekkel az országot, melyekre az még megérve nincs, mert az impulsus onnan jön, a hol a végrehajtás történik. Ezentúl két dolog közül egy: vagy szapora szökésekben fog a democratia felé sietni a maga mindenhatóságában gyönyörködő tábla, vagy pedig vak szolgája leszen a kormánynak. Mert azt hinni, hogy minden követ olyan, mint a kőszikla, csak ifjú leánykáknak, diaetán pedig csak ünnepélyes beszédekben megbocsátható nevetséges optimismus, — éppen úgy, mint a hogy pessimismus volna minden követnél hitetlenségtől tartani. A gyarlók és középszerűk teszik a többséget mindenütt széles e világon, és ezek számára kell főképen törvényeket csinálni. —

Vége az ország kebelében a nem magunk csinálta törvények iránt szünni fog a szerető ragaszkodás, s a szerkesztés és kivitel lelke egymástól mindinkább messzebbre fognak távozni.

Igy fog visszahatni vármegyei szerkezetünkre s országgyűlésink menetelére az utasítások eltörlése; systematice fogja lassankint megrontani mind a kettőt. A vármegyékben de facto semmi nyilvánosság, rosszabb administratio, csekélyebb és lelketlenebb választók, ezekre hatalmas befolyás, számos lelketlen követ, a jó követ ótalom nélkül, a rossz féketlenül — ihol jövő állapotunk programmája! S így lesz ez még a legjobb esetben is magának a dolgoknak ereje által. De hát még mi következendik, ha a politika rendes kerékvágásaiból kilép? ha az országban valami hatalmas felekezet kap lábra? — Ne ámíttassuk el magunkat! — Az egész constitutionalis Európában gyűlnek a panaszok „a képviselői rendszerek csalódásai” iránt. A minap egy egész könyv jelent meg ama cím alatt. Sehol sincs elegendő identitás a küldők s a követek akarata közt. Minekünk ezen identitást az utasítások adják. Azon órában, mikor ezeket eltörljük, eltörlöttük az utolsó különbséget köztünk és mások közt, s képviselési rendszerünk, úgy mint másutt, nem lesz egyéb egy igen ékesszóló hazugságnál.

Rendes egy látvány valóban! az egész világ municipalis intézetek után fohászkodik; mi azokat őseink öröksége gyanánt, példátlan erőben és friseségben bírjuk. A külföld utasításokat nem ad, de nem is adhat, mert a választókar nem tanácskozási és végrehajtó test is egyszersmind; tisztviselőkkel, századok óta divatozó tanácskozási formákkal, állandó alakban kiképezve, sehol sincs. Az ő dolguk volna tehát minket követni. De nem! Mi, csak hogy őket utánozhassuk, el akarjuk törölni az utasításokat, ez által megszüntetni a vármegyék részvételét az országos dolgokban, és így municipalis alkotmányunkat megfosztani attól, a mi annak életet ad, energiát és állandóságot kölcsönöz, a lelkesebb férfiakat, a talentumokat, a lélek nemesebb tehetségeit, a közragaszkodást feléje csábítja.

A kormányszék a maga magas feladását bizonyosan jobban érti, mintsem hogy ily kárhozatos következtetésű lépést óhajthatna. Rendszere az állandóság elvein épül: nem láthatná tehát nyughatatlanság nélkül Magyarországon egy oly intézet felforgatását, mely a municipalis alkotmánynak és így az állandóságnak legerősebb talpköve, a törvényes uton, lépcsőnkinti kifejlésnek pedig

legbiztosabb eszköze. — Éreznie kell, hogy az ily erőszakos változás következtetése befolyás nélkül az örökös tartományokra sem maradnának. Nem titok előtte, hogy egy küldőtől független, egészen magára hagyott, minden felvigyázástól ment test, rendkívüli körülményekben, micsoda csábításoknak lenne kitéve. Vége általlátja, hogy az, a mi néha akadály, a veszedelem órájában sokszor segítséggé és ótalommá válhatik. Mikor tehát választani kell két alkalmatlanság között, melyeknek egyike 12 telegraph által orvosolható, a másik pedig örökre gyógyíthatatlan sebekkel fenyeget: ott soká nem tétovázhat, s a szempillantás szükségét az országok és kormányszékek állandó és századokra terjedő érdekeivel annyira össze nem zavarhatja, hogy Magyarország csendességének legerősebb kezességét 500 ezer frt adó vagy 2000 ujoncz három héttel előbb vagy később megkaphatásának hozza áldozatul.

A nemzet pedig állhatatos buzgalommal ragaszkodik nemzetisége és boldogsága ezen végpaizsához. Az utasításokhoz kapcsolt utolsó galyibák is szünni fognak az ismereteknek nagyobb terjedése által; a nemzet pedig ezentúl is találand kebelében férfiakat, kik küldöiknek adott becsületszavokat önméltányok feláldozásával is tudják teljesíteni, s ezen önmegtagadást polgári tiszteiknek legszentebbike gyanánt tekintik.

A küldöttségi javaslatot tehát vélekedésünk szerint oda kellene változtatni, hogy „úgy, mint eddig, a törvényhatóságoktól függjön, szorító utasítások mellett küldeni követeket, azoknak megtartására nézve pedig maguknak biztosítást szerezni.”

„Ott, a hol több törvényhatóságok képét viseli egy követ, utasítást veszen valamennyi küldőtől, — összeütközés esetében a választó törvényhatóság utasításához tartván magát.”

X.

A javaslat V-ik cikkelyének bevezetése a tanácskozásokra nézve rendeli: hogy a rendre és illő mérséklésre az előlülők vigyázzanak fel, s ezeknek — ha ismételt intéseik után sem áll helyre a rend — szabad legyen az ülést eloszlatni. — Ezen kérdés a mi rendszerünk szerint a szabályozathoz tartozik, s ott fogjuk azt elővenni.

Az első paragraphus értelmében, a királyi ügyek igazgatója

tovább is a rendek tábláján jelen lenne, és azt, ki az egyik vagy másik táblán előlülőkép történt megintetése után is háborgatná a tanácskozás rendét, vagy illetlenségekre vetemednék, az illető tábla határozata mellett, harmadnapra törvénybe idézné.

Azon kérdés: vajjon ily fenytő szabály a törvényhozás kebelében s annak tagjai számára valóban szükséges-e? — szoros vizsgálatot érdemel. Nem az itt a nehézség, hogy a királyi tábla a mi rendszerünk szerint nem ülne többé a rendek közt, mert hiszen a küldöttség javaslata szerint ítélné a királyi tábla a főrendekről is, következésképen oly dolgok felett, melyeknek szemmel-látott tanúja nem volt. Könnyű volna egyébiránt az eféle perek ellátására az országgyűlés elején választott ítélőszéket alkotni, akár külön minden táblán, akár pedig vegyítve a kettőből. De nekünk magára az intézetre van észrevételünk. Az ilyen büntető törvényeknek nagy haszna eddigelé sehol és soha nem volt. Alig lehet olyan esetet a törvényhozás termében gondolni, melyen az előlülők bölcse ség nem segíthetne. A műveltség előhaladásával ezt mindinkább szabad reményleni. Főrendi táblánk de facto, kerületi üléseink — hol pedig az előlülők hatalom igen kicsiny — egészen ellehetek eddigelé ily intézet nélkül; rossz következés magát nem mutatta. A valóban fenytőket érdemlő tettekre nézve a törvények általános rendeletei úgyis fenmaradnak. Más részről azonban nem lehet elhallgatni azt, hogy ezen büntető törvény a szólásbeli szabadságot igen könnyen veszedelmeztetheti, factiosus többség kezében a kevesebb rész elnyomására fegyverré válhatik, minden esetre pedig a tanácskozások folyamatára nézve káros izgathatóságot szül a tagokban. — Azon határozat, mely a fiscalis actiót megrendeli, soha sem egyéb, mint a majoritas ítélete a minoritas felett. Kapott-e valaha fiscalis actiót a majoritas tagja? A per vég eredménye oly pénzbeli büntetés, mely csekélyisége miatt szántszándékkal való sértéseket el nem háríthat; vigyázatlanság miatt pedig kelletinél több. A pörbe idézett követ, ha kisebb tekintetű ember, csakhamar mártyrá, a köz sympathia tárgyává lesz; ha pedig az egyik rész főembere, a dolog reactiót szül, s a felekezeti lelket táplálja. Ha sikertelen a per, az egész test kompromittáltatik, s nevetségessé tette magát; a törvényhozási Nemesis ritkán használt azon félnek, mely vele élt.

Mind ezeket ellenébe szegezvén annak a felette kevés haszonnak, melyet az egész intézet adhat, vélekedésünk szerint ezen rendeletnek el kell maradni.

XI.

A VI-ik cikkely az országos küldöttségre nézve azt rendeli: hogy az országgyűlés folyta alatt munkáló vegyes küldöttségek a két táblán titkos szavazattal választassanak.

A tagok egymás közt egyforma szavazási joggal birjanak. Az előlülők a főrendi tábla előlülője nevezze ki,

Az úgynevezett articularis küldöttségek épen így választatnak; a tagok nevei ő felségének bejelentetnek, a ki aztán vagy megerősíti a javaslatokat, vagy másokat javasol, és így mindaddig, míg az egyezés meg nem történt.

Az előbeszédnek — mely első paragraphussá változnék — eleje, mint egészen felesleges, kimaradván, a cikkely egyéb szerkezetére észrevételünk nincsen.

XII.

A VII-ik cikkely a jegyzőkönyvet és az országgyűlési nyelvet illeti.

A küldöttség csak a RR. tábláján akar jegyzőkönyvet. Ebbe az ünnepélyes dolgok is belé jönnének. Folytattatnék magyar és deák nyelven, az előlülők által kinevezendő két kir. táblai tag által. A jegyzőkönyv az előlülőknek a szerkesztő által bemutattnék; aztán pedig a tábla által választott tagok, kiknek a sebes kinyomtatásra is gondjok lenne, vizsgálnák meg.

A mi rendszerünkben a királyi tábla tagjai helyett a RR. által választott jegyzőknek kellene a jegyzőkönyvet szerkeszteni. Az előlülőknek való bemutatás, mint felesleges, elmaradna. Hasonlókép elmaradna a deák jegyzőkönyv is. A jegyzőkönyv mikénti szerkesztése és a meghitelesítési mód azonban véleményünk szerint nem törvény tárgya, és így azt, a jegyzők mikép választásának kérdésével együtt, a szabályozatra utasítjuk. — Két más kérdés van azonban, melyet itt és törvény által kell eldönteni.

Az egyik a Fő-RR. tábláját illeti. Annak tanácskozásai közül csak az ünnepélyeseket akarja jegyzőkönyvbe iktatni a küldöttség. Ezen különböztetésnek helyes okát általlátni igen nehéz. A legkisebb tanácskozási test, három tagból álló választmány sincs jegyzőkönyv nélkül: miért legyen a főrendi tábla az egyetlenegy

kivétel széles e világon? Ezen a dolog természetéből merített és a jó rend szükségén alapuló tekintet elleni, új rendelkezés órájában, az eddigi szokás igen keveset nyom. Az, hogy a két tábla egy testet teszen, a főrendi jegyzőkönyvet nem hátráltatja; mert ha az izenétváltás mellett is egy test marad a két tábla, miért szakasztaná el azt egymástól a jegyzőkönyv? Maga magával csakugyan senki sem levelezhet. Egyébiránt semmi sem volna könnyebb, mint úgy vinni a jegyzőkönyvet, hogy az egységnek ezen típusa is megtartassék. Csak négy lehetséges eset van. Vagy csupán a RRnél van ülés, vagy mind a két táblán, vagy csak a Fő-RRnél, vagy pedig vegyes ülés tartatik. Mi történik most? — Az első esetben — mert másképp nem is lehet — a folyó szám alatt, p. o. a „10-ik ülés“, — előadatik, a mi a RRnél történt. A második esetben a Fő-RRről szó nem tétetik. A harmadik esetben csupán ez jön a jegyzőkönyvbe: p. o. „a 11-ik ülés januárius 5-én egyedül a Fő-RRnél tartatott.“ A negyedik esetben a vegyes ülésről számol a jegyzőkönyv. Az első és negyedik eset ezentúl is úgy maradván, változás csak a második- és harmadikra szükséges. Ez pedig így eszközölthetnének: a folyó szám úgy, mint eddig, ugyanaz maradna a két táblára nézve. Mikor mind a két táblán volt ülés, így menne a jegyzőkönyv: p. o. „12-ik ülés január. 5-én a Fő-RR. tábláján,“ s elmondatnék, a mi ott történt. Ez elvégeztetvén, ez iratnék: „Rendek táblája,“ s elmondatnék, a mi ott történt. Mikor pedig csupán csak a Fő-RRnél volt ülés, a fentebbi szerfeletti laconismus helyett, a most haszontalanul elvesztegetett folyó szám alatt, elbeszéltetnének a Fő-RR. tanácskozásai.

Világos ezekből, hogy az egység argumentuma a főrendi jegyzőkönyvet nem ellenzi. Hogy a Fő-RR. maguk személyében vannak jelen, igen igaz, valamint az is, hogy directe felelettel senkinek nem tartoznak; de ebből nem következik az, hogy a hazának joga ne legyen tudni, a mi a Fő-RRnél mondatik, vagy hogy az országra nézve felette nagy érdekű és gyakran igen hasznos is ne legyen az ottan folyt tanácskozásokról értesítve lenni. Az pedig kétséget nem szenved, hogy a Fő-RR. tábláján egy tag sincs, a ki gondolna vele, ha az, a mit mondott, az egész országban tudva vagy. Az izenetekben van foglalva a végzés, és így a többség vélekedése, de nem a kevesebbségnek véleményei s okai; már pedig ezen kevesebbségnek — melyhez ma egy, holnap más tartozik — hasonlóképp van joga kívánni,

hogy tudja az ország, a mit ő beszélt. Mindezeknél fogva, vélekedésünk szerint, a Fő-RRet jövőre jegyzőkönyv nélkül hagyni nem lehet; hanem nekik is — kebelükből választott jegyzők által — jegyzőkönyvet kell vezetettetniök. A kisebb rendszabások a szabályozatba valók.

A második kérdés azt nézi: hogy az országgyűlési tanácskozások nyilvánosságát lehet-e a jegyzőkönyvekre szorítani? — Akármely kimerítőleg legyen is szerkesztve a jegyzőkönyv, hivatalos és száraz formája miatt, mely az unalmast és az érdekest egyenlő kiterjedésben kénytelen adni, közrészvételt találni, és így a nyilvánosság elegendő eszköze lenni, önmagában soha sem fog. Érdekesen csak olyan ember adhatja a tanácskozásokat, a ki abból pénzbeli nyereséget remél. Ennek lehet aztán kiemelni azt, a mi érdekes; homályba helyezni a gyengébb, unalmasabb előadásokat. Minden felekezet talál majd organumot, mely főképp az ő beszédeit adja. Vélekedésünk szerint tehát e helyen kellene megengedni — óvással azokra nézve, mik a sajtó dolgában törvény által fognak végeztetni — hogy az újságíróknak szabad legyen azokat, mik az országgyűlésen történnek, közönséggé tenni. Azon kérdés: hogy tehetnek-e észrevételeket? — nem ide való; e helyen csak az országgyűlési factumokról lehet szólni, — nem azokról, mikre azok alkalmat nyújtanak. — Nehogy azonban olyanokat adjanak a tagok szájába, miket ezek nem mondtak, köteleztessenek az újságírók a tagoknak hozzájuk intézett reclamatióit minden észrevétel nélkül jövő újságlevelökbe beiktatni. Úgy hisszük, jelenleg, mikor már csak a nyilvános nyilvánosság és a kézalatti nyilvánosság közt van a kérdés, a választás kétes nem lehet. A szabályozatban látni fogjuk, mily nagy könnyebbséget szerzend e rendelés a jegyzőkönyv szerkesztőire nézve.

Az itten kifejtettekből tehát törvénybe menne: „hogy mind a két táblán választott jegyzők által, a vegyes ülésekben pedig felváltva, jegyzőkönyv fog vezetettetni magyar nyelven, és egy testben kinyomtatattani.“

Továbbá rövid szavakkal az újságírókat illető rendelés.

Végre az — a küldöttség javaslata szerint — hogy a tanácskozásokban most még deák nyelven is szabad legyen szólani.

A felirások nyelve iránt a dolog ő felsége elibe lévően terjesztve, reménységink vannak csak, de nem észrevételeink.

XIII.

A VIII-ik cikkely az ülések nyilvánosságát mondja ki. Ha azonban a táblák valami tárgyat hallgatók nélkül akarnak tanácskozás alá venni, szabad legyen eltiltani a hallgatókat.

Ezek iránt észrevétel nem lehetvén, az utolsó paragraphus, mely az illetlen magaviseletű hallgatókról szól, nálunk a szabályozatra utasíttatik.

XIV.

A IX-ik cikkely, mely iránt észrevétel nincs, az országgyűlés tagjainak mentesítését tárgyalja, s az ebbeli törvények végrehajtását a helybeli törvényhatóságra bizza. Szállást a város ingyen ad, hol az országgyűlés tartatik. — A lovászmester a szállásokra, a főajtónállómester pedig a főrendi táblán a rendre nézve, eddigi hatóságukat megtartják.

XV.

A javaslat X-ik cikkelye, a napi bérekről szól, s ama kérdést: hogy nem lehetne-e napi bér nélkül küldeni követeket? elmellőzvé, — a következőket rendeli:

1. A jobbágyok földesuraiknak, kik regalisok által vannak meghíva az országgyűlésre, ezen szín alatt semmit sem fizetnek.

2. A törvényhatóságok követeinek napi bére országosan határoztatik meg.

3. A vármegyei követek napi bére az országgyűlés három első hónapjában fiztetik a megyebeli főpapok, bárók, mágnások és nemesek által; — azok, kik vagy személyesen, vagy mint követek vesznek részt az országgyűlésen, birtokuknak csak azon részétől fizetnek, mely 50 telken, vagy azzal felérő birtokon túl van. — A három hónapon túl menő költséget a megye házi pénztára vigye.

4. A városi követek napi bére a város pénztárából fiztetik az országgyűlés egész idejére.

A két első pont észrevétel nélkül maradván, — a 3-ik iránt néhány megjegyzésnek van helye.

Azon felosztás, mely szerint az első három hónap másképp tekintetik, mint a többi, az osztó igazsággal meg nem egyezik. Könnyen meglehet, hogy ez a három hónapon túl levő idő sokkal több lehet, mint a három hónap; de az ellenkező eset is lehetséges. Szorosan meghatározni, meddig tartson a diaeta, a törvényhozás rendeltetésének veszedelmeztetése nélkül nem lehet, s a tapasztalás bizonyítja, hogy sokkal célirányosabban korlátoztatik az országgyűlés ideje helyes tanácskozási szabályzatok, mint ilyen szorító módok által. A legtermészetesebb elv itten az: hogy az fizesse az egész országgyűlés alatt a követ napi bérét, a ki választja, és utasítással felruházza. A jelen országgyűlésre nézve az ország RRei dicséretes nemeslelkűséggel azt határozták: hogy a nemesség vigye az egész terhet; főképen azon okból, mivel most az egész házi pénztár az adózó népet terheli. Jövendőre azt lehetne mondani: hogy a házi pénztárból fizettetének a napi bérek; azon hypothesisben tudniillik, hogy a nemesség ezen diatán túl a házi pénztár költségeiben osztozandik. Mivel azonban az, hogy ez mennyiben és mi mértékben fog történni? még nem bizonyos, jelenleg csak azt kellene kimondani: hogy a nemesség és adózó nép igazságos arányban osztozandik a napi bérek fizetésében. A Fő-RR. táblája tagjait sem lehet vélekedésünk szerint ezen teher alól egyik részére nézve is birtokuknak kivenni. A főispán nem ott fizet, hol főispán, hanem ott, hol földesúr. Így a püspök is. Már pedig ez itt a szabály: kettős befolyás, kettős fizetés. Tagadhatatlan dolog pedig, hogy a nagy urak hol személyesen, hol fiscalisaik által követválasztásra, utasításokra, nagy befolyást gyakorolhatnak. Áll ezen szabály a mágnásokra nézve is, főképen a mi rendszerünkben. Ezen értelemben kellene tehát módosulni a 3-ik pontnak.

A 4-ik pontra nézve azt kell észrevenni: hogy mikor egy követ több város képét viseli, a napi bérekben is több város részesüljön.

XVI.

A javaslat XI-ik cikkelye a törvények kihirdetéséről szól. A sanctionált törvények egy-egy példányának elküldése a törvényhatóságokhoz a cancellaria által úgy siettesék, hogy a diaeta végétől 40 nap alatt a törvények kihirdetethessenek. A törvények

azonban kötelező erővel csak három hónap múlva a dieta végétől bírnak.

Az első részlet általános rendelkezése helyt áll ugyan, de rendelkezést kell tenni rendkívülvaló esetekre is. Lehetnek esetek, hol a törvénynek tüstint, még a diaeta tartása alatt, sikeresedni kell. Tegyük fel p. o., hogy most a rendszeres diaeta alatt ujonczokra volna szükség: méltó volna-e azért félbeszakasztani az országgyűlést? Az eféle esetekre tehát azon szabályt kell tenni, hogy ilyenkor rescriptum által sanctionáltatván a törvény, minél előbb küldessék meg a törvényhatóságoknak.

A törvények kötelező ereje iránt javasolt rendszabás sem állhat meg mindig. Vannak törvények, melyek előbb is sikeresíthetnek, mások csak később. Valami küldöttség neveztetik ki törvény által: szükséges-e összehívása előtt három hónapot vesztelni? A diatát elrendező törvények pedig csak a jövő diatán kötelezők. — Jobb tehát azt mondani, hogy a törvényekben, valahányszor szükséges, ki fog mondatni foganatosságuk kezdetének időpontja.

XVII.

Itten vége van a küldöttségi javaslatnak. — Vélekedésünk szerint még két törvényre volna szükség.

Az elsőben világos szavakkal eltöröltetnének mind azon régibb törvényrendeletek, melyek ezen új rendeletekkel ellentétesek.

A második illetné a Pesten építendő országházat. Ezt az egész világ óhajtja; de a dolog csak úgy létesülhet, ha lépés történik az ország részéről. Törvénybe lehetne iktatni a következőket:

1. Pesten építendő országházra az ország RRei 400 ezer forintot pengő pénzben ajánlanak, a honorarium módjára legfeljebb két esztendő alatt lefizetendő.

2. Míg a pénz begyűl, a felemelt sóár pénztárából a szükséges summa előlegeztetik.

3. A telekvétel és építés országos küldöttségre bízatik, mely — országos utasítás mellett — a dologhoz értőket magához vevén, a jelen törvény kihirdetésétől fogva három esztendő alatt az országházat kibútorozva előállítja, s az országgyűlésnek számol.

4. A ház fentartásának költségei iránt, közpénztárból, országos határozás fog tétetni, mielőtt az országház elkészült.

Az utasításban pedig a következőkre kellene figyelmeztetni a küldöttséget:

a) Lakás a nádorispán számára.

b) Lakás a RR. előülője számára.

c) Fő-RR.terme, tekintettel a rendelkezésben kimondott számára a tagoknak, tágas karzatokkal és egy-két mellékszobával.

d) Rendek terme, úgy —

e) Nagy terem, vegyes és ünnepélyes ülésekre, karzatokkal.

f) Néhány szobák választmányi ülések tartására.

g) Hely az ország levéltárának és egy országos könyvgyűjteménynek, lakással az ezekhez kapcsolandó személyek számára.

h) Földszint hely egy lithographiai intézetre, azon országos írományoknak, melyek most diktáltatnak, közretétele végett.

i) Lakása a ház gondviselőjének s a szolgálknak.

Toldalék. Tanácskozási szabályozat fővonásai.

Oly országban, hol a nemzet a köztanácskozások százados megszokása által a tanácskozás fő- és vezérelveit már régen bírja, a tanácskozási szabályozatnak azokra, mik minden kétségen kívül valók és magukban érthetők, kiterjeszkedni már csak azért sem kell, mert igen könnyen megeshetnék, hogy a kitételeknek bármi nagy pontossága mellett is, a szabályozat szavai a felfogott ideát nem adnák oly világosan és kézzelfoghatólag, mint a hogy az valósággal a fejekben már létezik. Ehez járul: hogy a tanácskozási esendőségek előreláthatlanok; ha általános szabályok helyett felette kicsinykedő rendezkedésekbe megy be a szabályozat: minden, a mi világosan kimondva nincs, új vételkedésre ad alkalmat. Csupán a főelveket kell tehát felállítani, s azon nehézségeket ellátni, melyek gyakrabban előfordulnak. A tapasztalás nemsokára megmutatandja, mik azon nehézségek ezeken kívül, melyek hasonlólag állandó szabályt érdemlenek? s azokra nézve pótolólag lehet rendelkezni. Közép utat kívánunk ezek szerint tartani a szerfeletti körülményesség és a küldöttségi javaslat

között, melynek ezen tárgybeli czikkelyei több fontos kérdést fejtetlenül hagynak.

I.

Javaslatunk szerint a RR. táblája ezentúl maga választana magának előlülőt és alelölülőt. Ezen választásnak az országgyűlés elején kellvén szükségesképen történni, az iránt és az országgyűlés megkezdése iránt kellene itt mindenek előtt néhány szabályt felállítani.

A megjelenésre törvényesen engedett három nap időt ad a követeknek, hogy egymással előlegesen értekezessenek. Negyednap összegyűlnének az országos gyűlések teremében. Elölülést ezen gyűlésben azon két követ viselne, ki a mostani szokás szerint az első kerületi ülésben tart előlülést, azaz: Pozsony és Abauj vármegyék követi. Ideigleni jegyzők lehetnének azon két megye követi, kiket most legutójjára illet a kerületi előlülés, és így Krassó és Verőcze vármegyék követi. Ezen ülésben választatnék az előlülő titkos szavazás által, úgy hogy minden tag annak nevét, kit előlülőnek akar, egy papirosra írva, általadná az ideigleni előlülőnek. Ezek a jegyzők segédelmével feljegyzének a szavazatokat, s a magukét is hozzá vetvén, kimondának az eredményt. Elölülő az lenne, kire legalább is egygyel több szavazat esett, mint a mennyi a teremben jelenlévő szavazatok fele. Ha az első szavazásban ennyi szavazat senkinek sem jutott: második szavazásra kerül a dolog azon három tag között, kinek legtöbb szavazata volt. Ha még ekkor sem jut több egynek is a szavazatok felénél: harmadik szavazás indul meg azon kettő közt, kinek legtöbb szavazat jutott az utolsó szavazásban, s ekkor végképen eldől a kérdés. Az, kinek az általános többség jutott, előlülőnek kimondatik.

Épen így választatik külön-külön a két alelölülő. — Ezek csak az előlülő hátráltatása esetében viselnek előlülést.

A négy jegyző titkos szavazással úgy választatik, hogy minden tag négy nevet irván fel egy papirosra, az lesz a négy jegyző, kinek mindjárt első szavazásra legtöbb szavazat jutott.

Mind ezen szavazásokban, mikor az egyforma szám miatt van kérdés két tag közt, a sors határoz.

Ezek a gyűlés átesvén, az előlülő és a jegyzők helyt foglalnak.

Ugyanezen idő alatt a Fő-RR. is összegyülekezvén, a szokott

üdvözlések után, a fennirt mód szerint három jegyzőt választának, — ideigleni jegyzői hivatalt az viselvén, kit erre az előlülő kinevez.

Mik meglévén, a RR. üdvözlő küldöttség által megizennék a másik táblának, hogy constituálva vannak, emez pedig a hirt hasonló küldöttséggel viszonzná.

Ezek foglaltatnának néhány rövid paragraphusban, az első szakaszban, e cím alatt: „Az országgyűlés megkezdéséről.”

II.

Következnék a tanácskozás módja a RR. táblájánál.

A táblától kell függni, hogy mindjárt tanácskozás alá vegye-e az elibe adott tárgyat, vagy bizonyos napra halasztja, vagy pedig választmányt nevezzen annak előleges megvizsgálására? Az utolsó esetben szavazati többséggel, úgy mint a jegyzőkre nézve előadatott, a nagy számok alkalmatlanok lévén, kilencz tagból álló választmány neveztetik ki. Ez magának előlülőt és jegyzőt választván, a tárgyat lehető rövid idő alatt fontolás alá veszi, a szükséges irományt — izenet-, felírás-, törvényczikkely- s több eféle javaslatot — elkészíti, s a RR-nek írásban jegyzője által motivált jelentést teszen. (Küldötts. Javasl. III. czikkely 2. §.)

Mivel pedig több választmányok is munkálhatnak egyszerre, meg kell határozni, hogy senki több, mint két választmánynak egy időben tagja nem lehet.

Mikor a jelentés beadatik, ismét a RR-től függ, azt mindjárt tanácskozás alá venni, vagy pedig a tanácskozásra napot rendelni. (Küld. Javasl. III. 3.)

Tanácskozás alá jöven valamely tárgy, a tagok vélekedéseiket azon renden, a hogy székeikből felkelnek, előadják, s a szótól félbeszakasztani nem szabad. (Ugyanott.)

El kell-e világosan tiltani az írott beszédeket? — Ott, hol azok eddigelé szokásban voltak, nehéz az eltiltás, mert a szokatlanság miatt kevés levén az ember, ki könyv nélkül tud beszélni, sok talentum záratnék el a tanácskozásokbani tetteges részvételtől. Még nehezebb lenne az eltiltás ott, hol tanácskezési testek eddigelé nem léteztek, és így gyakorlott szónokok épen nincsenek. Általánosan vevén a dolgot, ha egyes eseteket kivesszünk, az írott beszédek a tanácskozás tulajdonképeni termé-

szetével és céljával ellenkeznek. Ez azt kívánja, hogy minden oldalról világosíttassanak fel a kérdések, hogy a sophisma tüstínt czáfolót találjon, s egyik idea a másikat támaszsa. Nem bírhatnak e tulajdonokkal az egymást bizonyos rendben felváltó írott beszédek. Odahaza minden szónok különös álláspontot vesz fel magának, annak értelmében terjedez, s nem a valóságos ellenvetésekre, hanem inkább azokra felel, miket maga magának írószobájában tett. Az ellenkező vélekedések tehát nem csattannak össze, nem vetnek mintegy szikrát, — egy benyomás a másik által nem ellensúlyoztatik. Igazán felvilágosító tanácskozást tehát merő írott beszédekből gondolni sem lehet, a mint ezt több külső példák is mutatják. — Nálunk azonban az eltiltás azért felesleges, mivel írott beszédek a közönség előtt tetszést eddigelé sem igen nyervén, a jobb szónokoknál szokásban nem voltak; egyes esetek pedig különbséget nem tesznek. Legjobb most még a tárgy iránt hallgatni, — ha a szükség úgy hozná magával, pótolólag lehetvén az iránt ügyis rendelkezni.

Fontosabb és a küldöttség által egészen elmellőzött kérdés: a vitatásnak módja szoros értelemben. Ez iránt nálunk a leg-tökéletesebb zavar uralkodik, s ha valahol, itt kell szoros szabály. Tanácskozás alatt van p. o. az urbéri tárgy egy cikkelye. Felolvastatott az első paragraphus. Feláll *A*, s azon észrevételt teszi, hogy neki az országos küldöttség szerkesztése jobban tetszik: ő tehát ezt akarná.

B azt hiszi, hogy a kerületi szerkesztés jobb: és így e mellett marad.

C vélekedése szerint az egész tárgy a törvénykezési munkálatba tartozik: utasíttassék tehát oda.

D pedig úgy látja a dolgot, hogy az egész paragraphus magában értetik: maradjon ki tehát egészen.

A mi eddigelé történt, már is szült némi nehézséget. Azonban koránsem kell hinni, hogy a dolog ezen egyszerűségében maradjon.

E a kerületi szerkesztés mellé áll, egy kis módosítással, melyet tíz vagy tizenkét sorban mindjárt fel is olvas.

F az országos szerkesztéshez járúl, kihagyva az abban foglalt záradékot.

G megnyugszik benne, hogy az egész paragraphus elmaradjon, de csak úgy, ha egy már elvégzett cikkelyből is kimarad azon paragraphus, mely a jelen rendszabásra okot adott.

H végre a dolgot törvénykezésbeli munkálatban igen a maga helyén látná; de ezen esetben az elvégzett 2-ik cikkely 1-ső paragraphusát is oda kellene utasítani.

Eddigelé nyolcz javaslat történt, kerületi szerkesztés és módosítás, küldöttségi szerkesztés és módosítás, törvénykezési munkálatra halasztás feltétel nélkül és feltétellel, egészen kihagyás feltétel nélkül és feltétellel. Folytak már most a vitatások. Egyik a *B*, másik az *F*, a harmadik az *A* javaslatára nézve adja elő vélekedését; így rendre a többi. A homály észrevehetőleg nevedik. Történetből azt találja mondani egy tag, hogy itt sok az olyan követ, ki a parasztnak semmi engedményt sem akar adni. Ezt sokan magukra veszik, egymás után felugranak, egy szó a másikat adja, s vagy egy óráig egy kis intermezzo foly azon igen érdekes kérdés fölül: hogy tulajdonképen micsoda elvből kelljen kiindulni az urbéri tárgyban? A legszebb dolgok mondatnak. Végre észébe jut valakinek visszatérni a tárgyra; ő a kerületi szerkesztés mellett marad. Foly még néhány óráig, néhány új intermezzo mellett a vitatás, míg végre valamennyi követ szólott. Ekkor azon észrevételt teszi az előlülő: hogy sokfelé mentek a vélekedések; méltóztassanak azok, kik reservátakkal éltek, kimondani vélekedésüket. Néhány követ eleget tesz a felszólításnak. Sok más ülve marad. Az előlülő az országos küldöttség szerkesztése mellett több szavazatot lát, mint egyenkint akármely más javaslat mellett: oda mondja ki tehát a többséget. Erre sokan felzúdulnak; — a törvénykezési munkára utalókat s az egészen kihagyókat össze kellett volna számlálni, ezek tették volna így a többséget stb. Hogy az igazság hol van? a mindenható tudja; ember ezt nem érti. Az előlülő azonban kinyilatkoztatja, hogy ő a végzéstől el nem áll, s mivel a belső homály nevedése alatt a külső világosság is fogyni kezd, az ülést eloszlatja.

Ha Theseust teszik is a RR. táblája előlülőjének, s kezébe adják Ariadne fonálát: e labirintusból kigázolni még sem fog. Nem az előlülőben van itt a hiba, hanem ott fekszik, hogy a vitatás első elveiről még nem eleget gondolkodtunk. Ezen elvek pedig rövid szavakkal következők:

1. Egyszerre csak egy javaslat lehet tanácskozás alatt; míg az eldöntve nincs, új javaslatot tenni nem szabad.

2. A jobbítványnak (amendement — indítványban javasolt módosítás) mindig elsősege van szavazásban az indítvány felett.

3. Az aljobbítványnak (sous amendement — módosításban

javaslott módosítás) elsősege van a jobbítvány felett a szavazásban.

4. A jobbítvány szerzőjének szabad jobbítványát visszavenni, vagy pedig a javaslott aljobbítványt magáévá tenni.

5. Minden kérdést úgy kell feltenni, hogy „igen“-nel, vagy „nem“-mel lehessen rá felelni. (Küld. Javasl. III. 4.)

6. A vitatás és szavazás két tökéletesen különböző operációk.

7. A kérdéseket csak a szavazni akaróknak általános többsége — azaz egygyel több, mint fele — döntheti el.

8. Mikor valamennyi jobbítvány elmellőztetett, az indítvány iránt szavaztatni kell.

Alkalmaztassuk ezen szabályokat a fent előadott példára, s ha tetszik, még néhány másra is: látni fogjuk, hogy alig lehet esetet gondolni, melyből azok mellett kimenni ne lehetne.

A fent leírt tanácskozásban mi az indítvány? Kerületi szerkesztése az első paragraphusnak. Mi az előadás rendében első jobbítvány? *A*-nak azon javaslata, hogy az országos küldöttségi szerkesztés fogadtassék el. Az aljobbítvány? *F*-nek azon javaslata, hogy az országos szerkesztés fogadtassék el, de a záradék kihagyásával. Arról foly tehát a vitatás: hogy az országos küldöttségi szerkesztést el kelljen-e fogadni, és pedig a záradékkal, vagy záradék nélkül? Míg ez iránt határozás nincs, új javaslatot tenni nem szabad. — Nehogy azonban a tagok azt higgyék, hogy teljességgel a kerületi vagy országos szerkesztés közt kell választaniok, és így talán oda szavazzanak, *faute demieux*, a hova tulajdonképen nem akarnak: *C* és *D*, kik — a mint láttuk — elhalasztó javaslatokat készítettek, a vitatás folytában, felállván, — jelentik: hogy ők, ha a tett jobbítvány elvették, ezt meg ezt fogják javaslatba hozni. Ezalatt *A* is kijelentette, hogy magáévá teszi-e az *F* aljobbítványát, vagy nem? A vitatás alatt levő tárgyhöz többé senki szólni nem akarván, az előlülő megkérdi a gyülekezetet: hogy elfogadja-e a jobbítványt az aljobbítvánnyal együtt? Ha a többség „igen“-nel felel, a RR. átmennek a második paragraphusra; ha „nem“-mel válaszol, *A* pedig az aljobbítványt magáévá nem tette, ezen jobbítvány iránt tétetik fel a kérdés. Ha „igen“ a felelet, a második paragraphusra megy át a gyűlés; ha „nem“, úgy el van vetve a jobbítvány, s *C* vagy *D*, a mint tetszik, fognak előállni javaslataikkal. — Ezek a hozzájuk tartozó aljobbítványokkal együtt ugyancsak a fentírt mód szerint láttatnak el, s az eredeti indítvány csak úgy és csak akkor jó szavazás

alá, ha és a mikor minden javaslatba-hozott jobbítványok elmellőztettek.

Akármely más esetet vegyünk fel, az előadott mód szerint mindig könnyű lesz az ellátás. Tegyük fel, hogy a napi rend szerint tanácskozás alatt választmány által készült izenet-, felirás- és törvénycikkely-javaslat vagyon katonaaállítás tárgyában: valaki az egész választmányi munkával nincs megelégedve: új választmány kinevezését hozza tehát javaslatba. Ezen kérdés iránt indul meg a tanácskozás, s míg ez el nem dől, tovább menni nem lehet.

Tegyük fel egy harmadik esetet. Az előlülő — kötelessége szerint — a napi rendet hozza indítványba. Felkel egy követ, s választmányt akar kineveztetni, mely az országgyűlésnek Pestre való áttételét sürgető felirást készítsen. A ki ezt nem akarja, a a napi rend elővetelét jobbítvány gyanánt javasolja. Ha a jobbítvány elfogadtatik, a tett indítvány el van mellőzve.

Szükségessépen foly ezen rendszerből az: hogy minden javaslat írásba legyen foglalva, s így nyújtassék be az előlülőnek. Nehéz arról tanácskozni, a mit az ember csak körülbelől tud. Ennek azon jó következése is van, hogy a követek már odahaza elkészülnek, s a gyülekezet rosszúl és hirtelenében szerkesztett indítványokkal nem háborgattatik. — Sokkal egyszerűbb mód ez, mint a mely Franciaországban divatozik. Ott, mikor több javaslat tétetett, arról is van tanácskozás s igen sokszor szinte szavazás: hogy melyiket kelljen előbb bocsátani szavazás alá? Ez szörnyű zavarokat szül; s e rendszerben a forma kérdése tulajdonképen a dolog érdemét is elnyeli; mert azon többség, mely kivitte, hogy valamelyik jobbítvány első legyen, a szavazásban bizonyosan ki fogja vinni magát a jobbítványt is.

Magában értetik, hogy a kifejtett szabályok csak a tulajdonképeni tanácskozásokra találnak alkalmaztatást. Kérdések, igazítások s más csekélységek iránt a tanácskozási módot a dolog természete tanítja.

Minekutána valamely javaslat egyes részletei ily módon keresztülmentek a tanácskozáson, az egész javaslatot újra szavazás alá kell venni. (Küld. Javasl. III. 5.)

Mikor valamely tárgybán a többség legkisebb kétséget sem szenved, azt az előlülő szavazás nélkül kimondhatja. De ha csak egy követ is kívánja a szavazást, annak meg kell történni.

A szavazás felkelés által történik. Előbb az „igen“-nel, aztán a „nem“-mel felelők kelnek ki székeikből. — Az össze-

számlálók az előlülő által a két ellenkező pártból nevezetnek ki, egyet a jegyzők közül maguk mellé vevén, a tagokat megszámlálják, s az előlülőnek jelentést tesznek (K. J. III. 4.), — titkos szavazásról ott, hol kötelező utasítások vannak, választásokon kiül szó nem lehetvén.

Az írásba foglalt végzést, úgy mint eddig, az előlülő által kinevezett küldöttség vinné át, az egyházi rendből való szónok tolmácsolása mellett, a főrendi táblához. (K. Jav. III. 6.)

Ezen rendszabások tennék a második szakaszt, ezen cím alatt: „Tanácskozás módja a KK. és RR. tábláján.”

III.

A Fő-RRnél hasonló szabályok szerint foly a tanácskozás. — Az áthozott tárgy vagy küldöttségre bizatik, vagy mindjárt vitatás alá jön. A vitatás úgy foly, mint a RRnél. A szavazatokat az ajtónállómester szedi össze. Az írásba foglalandó végzések küldöttség által közöltetnek a másik táblával. (K. J. III. 7.)

Ezen szabályokból állana a harmadik szakasz: „Vitatási rend a Fő-RRnél.”

IV.

Szükséges-e meghatározni a tagok számát, mely nélkül végzés nem lehet? (Küld. Jav. III. 7.)

A mi rendszerünkben a nem-hivatalbeli Fő-RR. csak magától a táblától kaphatnak szabadságot. A hivatalbeliek a kormánytól függnék. A Fő-RRre nézve tehát ily szabály felesleges.

De feleslegesnek tartjuk azt a másik táblán is. Ne tanítsuk pontatlanságra eddigelé példás szorgalmú követeinket. — Bizonyos számtól függeszteni fel végzést, annyi: mint néhány ember kényére bízni, hogy lehessen-e végzés, vagy nem? — Fogják úgyis a küldők sarkalni a követet. — Itt tehát negyedik szakasz gyanánt csak azon rendszabás szükséges, hogy az egész tábla engedelmé nélkül a követ az országgyűlés helyéről el ne távozhassék.

V.

Az ülések, főképen a RRnél, sem a küldöttségi javaslat, sem pedig az általunk kifejtett ideák szerint jelen állapotban nem maradhatnak. Ha a dunai s tiszai kerületek szerinti asztalokra való felosztás már most is alkalmatlan: még inkább az leend, mikor majd a követek száma megszorodik. — Legcélszerűsabb, ha a tagok maguk választanak maguknak helyet, ez a tanácskozásra nézve sincs befolyás nélkül. Legelő azok fognak ülni, kik a tanácskozásban való állandó részvételre magukat legalkalmatossabbaknak érzik. Azok, kik összetartanak, egymás mellett levén, a kölcsönös értekeződések könnyítetnek, s a tanácskozás menetele kevesebb felakadásokra talál.

A Fő-RR. tábláján a hivatalbeli Fő-RR. mostani rangüléseiket megtartván, — a többiek tetszésök szerint választanak helyeket.

Ezek foglaltatának kevés szavakkal az ötödik szakaszban.

VI.

Az előlülők tisztjei közé tartozik: az üléseket a kirendelt napokra, vagy ha a szükség kívánja, azokon kívül is összehívni. Ők adják elő a napi rendet. Azokat, kik illetlen kifejezésekre vetemednek, megintik, és rendre utalják; ha a heveskedés szünni nem akarna, az ülést is eloszlatják. (K. Jav. V. előbeszéd.) A kérdéseket felteszik, és a vitatás, illetőleg pedig a szavazás eredményét kimondják. Maguk csak akkor szavaznak, mikor az ő szavazatukon kívül a szám a két részen egészen egyformán állana. A külső rendre az illető személyek által felvigyáztatnak.

Ezekből állana a hatodik szakasz, ily címmel: „Az előlülők tisztjeiről.”

VII.

A jegyzők maguk közt felosztván a munkát, mind a két táblán egy-egy közlülők naponként a jegyzőkönyvet viszi; egy másik pedig előadó-hivatalt visel; a vegyes ülésekben végre a két tábla jegyzői felváltva viszik a jegyzőkönyvet. A jegyzőkönyv rövideden előadja a tanácskozás folyamatát, a történt indítványokat

és jobbítványokat, a szavazatok számát stb. Egyes nyilatkozások csak akkor, midőn a szőlők kívánják, iktattatnak jegyzőkönyvbe. A többi az újságokra kell bízni. Minden ülés elején felolvastatik az utolsó ülés jegyzőkönyve, és meghitelesítetik. A vegyes ülések jegyzőkönyve a legközelebbi vegyes ülésben hitelesítetik meg. A jegyzőkönyv és az országos irások a jegyzők felvigyázása alatt nyomtattatnak, s a két tábla jegyzőkönyve egy testben jelen meg. (Küld. Jav. VII. 1. és 2. §.) — A jegyzők jegyzéseket visznek az előre jelentett indítványokról, a tanácskozásra rendelt napokról stb., hogy így a napi rend iránt soha kétség ne lehessen. — Világosságban tartják a szabadságot kapottaknak s választmányi tagoknak neveit is. Hacsak lehet, az ülések végén a jövő ülés napi rendét felolvassák; s gondjok van rá, hogy — ha lehet — az ülést jelentő czédulán a napi rend rajta legyen.

Ezek teszik a hetedik szakaszt: „A jegyzők tiszteiről.”

VIII.

A külső rendre a Fő-RR. tábláján az előlülön kívül az ajtónállómester, — a RR-nél talán két, általok az országgyűlés elején felkiáltás által kinevezendő tag vigyázna fel „rendész” névvel.

Míg nincs új országház, a hallgatóknak szabad a terembe is bemenni, azontúl csak a karzatokra.

A magukat illetlenül viselők, ha másképp nem menne a dolog, — erőhatalommal is kiutasíttatnak; őket az országgyűlés helyéről egészen eltávoztatni szerfeletti keménységnek látszik. (K. J. VIII. 2.)

Az országos levéltár irnokai — ha szükség, megszaportva — tisztázásokban a jegyzők segédei lennének.

Szükséges végre, hogy az országháznál a főrendi előlülő által nevezendő felvigyázó lakjék, ki a háznak jó rendben tartásáról, az ülés requisitumairól (gyertya, papiros stb.) gondoskodjék, a tagok szálláskönyvét kinyomtattassa stb. Az ő kormánya atatt állanának a házi szolgálók és ajtónállók a szükséges számmal.

Ezekből állana össze a nyolczadik szakasz, „Vegyes külső szertartások” — czímmel.

Elmélkedés a megnyíló országgyűlés felől.

— Töredék. —

1839. január 1.

Valamely kormány politikája, mely hivatva van egy több különböző részből álló államtest fölött uralkodni, a beligazgatásban csak mindezen államok közös érdeke által vezéreltethetik. Valahányszor ellenkezésbe jut valamely egyes vidék érdeke az egésznek javával, az előbbi fel kell áldozni az utóbbinak; s ha két vagy több vidék érdekei ellenkeznek egymással, az államkormányzat feladata a viszályt az egyesülés szellemében és az egésznek javára kiegyenlíteni. Ha továbbá mellőznie kell főképen minden olyat, mi azzal fenyeget, hogy az egésznek összetartó erejét gyengíti, annál inkább kell mindent megtennie ez erő növelésére. Amennyiben tehát egyik rész belső megerősödése és növekvő sikere nem az egésznek, vagy a többi résznek rovására történik, s nem vesz vagy nem is sejdített oly irányt, mely a közös kapcsolat feloldását idézhetné elő, minden belső fejlődés az államkormányzat által lehetőleg előmozdítandó, mivel minden ily részleges virulás javára van az államcsaládban kifelé az állam teljes erejének.

De e közhelyekké vált alapelveknek az alkalmazásban sok akadálylyal kell küzdeniök, s ez akadályok annál jelentékenyebbek, minél nagyobbak az egyes részek belső szervezete és érdekei közt levő eltérések. Azonban igen gyakran hajótörést szenved ezen elvek kivitele a pillanatnyi körülmények és pártok ellenállásán. Az egyes részeket gyakran a magasabb felfogás hiánya indítja ellenszegülésre a kikerülhetetlen rendszabályok ellenében, vagy arra, hogy magukat az önkény áldozatának tekintsék, a midőn pedig csak az együttlét törvényeinek engedelmeskednek, melyeket önmaguk hoztak s melyeken politikai létük nyugszik. Politikai tekintetek és a különböző alkotmányformák kényszerítik ilyenkor a kormányt, hogy kedvezzen az egyiknek a másik rovására, és így egy pillanatra letérjen rendes útjáról, hogy később és rendkívüli módon megkövetelje a többitől a közjóléthez való hozzájárulást, a mit azok a kellő időben és egyenesen teljesíteni vonakodtak. Ennélfogva zavaros időkben gyakran el van rejtve

az uralkodó gondolat, és nem is könnyű megtalálni; az államférfiak azonban szorosan szem előtt tartják, hogy mint biztos vezérfonalat az első kedvező alkalommal ismét felszínre hozhassák.

Ha volt valaha a világtörténetben oly viszony, a melyen tapasztalható volt e szabályok érvénye, olyannak tekinthető Ausztria kapcsolata Magyarországgal. Különbség a nyelvekben és szokásokban; nemzeti előítéletek mindkét részről; ott magas ipari fejlettségű tartományok; itt egy nyersterményekben gazdag ország; ott erős, központi kormányzat, követi országgyűlés; itt egy sajátzerű csaknem foederatív megyei igazgatás oly szervezettel, mely lassankint az országos rendek formáiból kilépve a képviseleti rendszerrel azonosul; ott a kormány akaratától függő adó-rendszer, itt adómentes nemesség, — alig képzelhető, hogy egy és ugyanazon egészben eltérőbb elemek volnának együtt találhatók. Ausztria politikájának sikerült e látszólag össze nem egyeztethető alkatrészeket három évszázadon át a legnehezebb körülmények között összetartani s nekik kifelé egy egységes, szilárd állam jelentőségét megadni és fentartani, Magyarországnak pedig egy szabályszerű állam alakját és tagozatát kölcsönözni. Hadjáratok és másnemű zavarok meggátolták ez ország segélyforrásainak lehető magas fokú érvényre juttatását; különben más népek lassú haladása mellett az előbbi évszázadokban gyors fejlődés itt sem volt lehetséges. Az örökös tartományokhoz való viszony s maga az ország gondolkodó szellemeinek iránya talán az egészre nézve ártalmassá tette volna e fejlődést. A jelenkornak maradt tehát fenn belső ereit nagyobb kifejlésre juttatni; — a világbéke előkészítette a talajt és a kedélyek fogékonyságát, az 1830-iki kitörésből keletkezett háborús felhők és a forradalmi kódok széteszlása, melyek kedvezők a vállalatra, végre: a többi nemzeteknek a belső fejlődés terén tett gyors haladása a monarchia érdekében még is kívánja ezt. Az egésznek összetartására vonatkozó tekintet s a többi tartományok jóléte csupán korlátozzák a haladásnak ez alapelvét, anélkül hogy felforgatnák. Talán tévedett savoyai Jenő, midőn azt írta: hogy Magyarország lehet csak az osztrák-monarchia alapköve, ha a német tartományok veszendőbe mennek, — de azt mindenesetre megköveteli az állam jóléte, hogy az Ausztria kormánypálczája alá tartozó 14 millió lélek — a magyar koronaországok lakossága — mely számszerint $\frac{2}{5}$ részét teszi a 35 milliónyi összes lakosságnak úgy a politikai öntudatoság tekintetében, mint az osztrák állam európai helyzetében

lehetőleg a neki megfelelő sajátlagos súlylyal birjon. Az általános politikai helyzet bizonytalanoknak mutatkozik, s nagyon emelkedett a hangulat az iránt, hogy az ország a pártok által feldaraboltassék. Mindenekelőtt szükséges, hogy e politikai helyzetről alapos és pontos tájékozottságot szerezzünk. Első sorban kell tehát a véleményeket számba vennünk, nem mintha fontosabbak volnának az érdekéül, hanem mivel szabad államokban szembetűnőbb szerepet játszanak.

A vélemények ezen helyzetének megkülönböztető jellemvonása az a kimondhatatlan zürzavar, a mit a francia igen találóan így nevez: *gâchis*. A magyarországi közvélemény alig vett tudomást a dolgok tényleges állapotáról. Hogy az utolsó évtized óta a földművelés és kereskedelem jelentékenyen emelkedett, az osztrák vámtételek Magyarország javára lényegesen módosultak s az ipar terén nyilvánuló mozgalom a kormány részéről nyílt támogatásban részesült, — hogy az ország érdeke az idegen hatalmakkal való érintkezésben tekintetbe vétetett és megóvatott, a béke megszilárdult, az alkotmányos eljárás szigorúan megtartott, — hogy az államéletnek és a közigazgatásnak minden ágában észrevehető a zajtalan haladás; végre, hogy az országnak az urbért és jogi állapotokat illető óhajainak s időszerű követelményeinek, valamint a nemzetiségi tekinteteknek lényeges engedmények tétettek — mind ezen tagadhatatlan tények alig számbavehető hatást gyakoroltak a radikális párt magatartására és szólamaire. Épen úgy viseli magát, mintha mind ezekből semmi sem történt volna, s az ország kivételes kormányzat alatt nyögne. Tevékenysége éles ellentétet képez a többi pártok enyhességével és szerénységével. E kettős jelenség a következőkben találja magyarázatát:

1. A hatalom elbűvölő erejében, melyet a rosszul megemésztett angol-francia szabadsági eszmék a félművelt emberek minden osztályára gyakorol.

2. Az önértékek alapos ismeretének s az előkelőbb és gazdagabb nemességgel való üzleti összeköttetés hiányában.

Nem tekintve a számos önző s némely valóban rossz célok hatását, a furcsa jelenséget csak a mondottak által lehet megmagyarázni, hogy törvényszerű üldözésnek vétettek azok a lépések, melyek által a kormány inkább az aristokratikus intézkedéseket, mint magát, iparkodott védeni a fenyegető veszély ellen, s a nemesi gyűlések ürügyül szolgáltak a kormány elleni

leghevesebb kifakadásokra; hogy e gyűlések egyik-másika magát a demokratikus eszmék kizárólagos előmozdítójául tolta fel, míg a népnek napról-napra védelemben kelle részesülnie a közigazgatás által a visszás kormányzat ellenében; hogy a magas aristocratia végtelen közönnyel szegül ellene a megyék túlkapásainak, sőt hogy maga a polgárság és a nem nemes közép osztály idegenkedik a kormány mélyebbreható rendszabályaitól. Soha teljesebben túl nem szárnyalta valamely országban az igazi érdekeket a közvélemény hatalma.

Ez eszmék ismét két osztályba sorozhatók: 1. általános demokratikus eszmék; 2. sajátlagos kormányellenes eszmék. Az elsőekkel lefelé hatnak és a népet csalogatják; — hitelt szereztek nekik a divat, a külföldi példa, a júliusi forradalom. Az utóbb említett eszmékben fölfelé akarnak védelmet keresni. A régi magyar ellenzék kovásza új divatú elméletekkel van feldíszítve; s az utóbbiak számára a törvényes álláspont egy nemét a magyar önkormányzati jognak és a megyei mindenhatóság dicsőítésének félremagyarázásában keresték és találták.

Pedig ha a radikális párt tényleges erejét kutatjuk, ezt sokkal csekélyebbnek találjuk, mint a mennyinek az a merészség mutatja, a melylyel fellép. Vannak tisztek, Éclaireurs és Cadres, de gyengén áll a hadsereg. A párt valódi és látszólagos ereje közt levő e visszás helyzetnek oka a megyei gyűlések szervezetében és alkotó részeiben fekszik, mely a közérzés monopoliumszerű kifejezésének tekinthető. Ha e gyűléseket állandó tevékenységükben tekintjük, nem úgy mint lenniök kellene, hanem a mint tíz eset közül kilencszer tényleg vannak, világossá lesz, hogy a társadalomnak még azon osztályait is, melyeket tulajdonképen képviselniök kellene, csak igen gyarlón képviselik.

A klerusnak helyzete nagyon isolált, a megyegyűlésektől visszavonul, vagy tétlen és tehetetlen. A magas aristocratia ritkán jelenik meg ott, nem is bír elég tájékozottsággal, hogy érdekeit személyes fellépéssel hatalmasan védje, ügyvédek pedig többnyire főnökeik ellenfeleivel tartanak; ifjabb tagjait pedig a népszerűség hajhászata tévútra vezérli. Még maga a közép-birtokosság sem foglal el jelentős és elhatározó állást. Az egészen alsó rendű nemesség, mely különben is csak az alkotmány abnormitásaira van utalva, nagyobbyszerű események alkalmával a gazdagok zsoldjában állónak látszik. Döntő szerep jut e szerint az állandóan

jelenlevőknek, az ügymenet ismeretével és kitartással bíróknak, s ezek: 1. a megyei hatóság (magistratus); 2. a birtokos nemesség, a melyből a hatóság szervezetni szokott; 3. az oly táblabírák, a kik a megyei közigazgatásból élnek; 4. az ügyvédek; 5. mint karzat, a megyei ifjúság. Hogy ez valódi képe a megyei gyűlések szervezetének, azt egy tény is megcáfolhatlanul bizonyítja: a legutóbbi országgyűlés által átvett téhernek felosztási rendszere.

Ez csaknem mindenütt oly módon lépett életbe, hogy az említett négy első osztály, valamint az alsórendű nemesség, mely amazoknak nyomdokaiba lép, igen-igen keveset fizet. Tényleg tehát a megyei szervezet a kormány ellenzékének van hasznára, míg a kormány barátai és a rend hívei ily formán visszás helyzetben vannak s számukra más törvényszerű helyzet nem alkotható.

A radikális párt ereje Magyarországon alapjában, hogy úgy mondjam, fiction legale, mely néhány mélyebb belátású férfún s egy pár ábrándozón kívül számos középszerűséget foglal magában. Végelemzésben az alkotmány formájára támaszkodik, ellentétben annak lényegével, továbbá azon erős hitre, hogy az Európával ellentétben erkölcsi alapon álló államkormányzat sokkal becseleesebb és lelkiismeretesebb, semhogy az alulról fölfelé irányuló mozgalomnak kedvezne. De e párt azt hiszi, hogy a végleteket ügyesen meg fogja kerülni, a mennyiben a magyar alkotmányformákat jogosan vég nélküli rejtkszögletekkel bíró goth épületnek tartja, a mely szögletekben hosszú időn át üzheti pajkosságait, anélkül, hogy tetten kaphatnék.

S ha végre későn is és aggodalmaskodva, de mégis szervezkedett lassankint egy pár megyében az utolsó országgyűlés óta a conservatív párt is, vagy legalább jel van rá. Néhány megyében már felül is kerekedett, másokban nagyobb mérsékletet eszközöl. Az egykori ó-magyar ellenzék csekély maradványán továbbá a valóban jó érzelműeken, néhány mélyebb belátással és becsvágygyal bíró férfún kívül, a földbirtokosok azon részére támaszkodik e párt, kik egy kissé meghökkentek az urbéri intézkedésektől, — mint a melyet tulajdonuk megsértésének tekintettek — s a lapos liberalismus tulajdonképi eredményét kezdték belátni.

A protestánsok felhasználták magukat — daczára eszesebb vezetőik ellenmondásának — a mozgalom pártja által. Ugyanígy megegyez a reactio pártja a magyar nyelv ellen a conservatív párttal, melynek alkotó részét teszi. A polgári és kereskedői

Ambar gyűlöli a megyékben uralkodó nemességet, de benne is rejlenek radikális csírák, s mivel nagyobb befolyásra törekszik, oda húzódik, a hol előbb néz rá valami.

A megyei követek többsége híven megőrzi a megyék rendes többségének jellegét. Minden más irányzat, legyen az akár liberalis jellegű akár nem, csak a megyei hatáskörnek és a hatóság illetékességének tágitására törekszik. Politikai tekintetben azonban erősen szétválnak.

Sokan vannak Magyarországon egyesek és hatóságok, melyek egészen mások fölfelé, mint lefelé. Vannak, a kik fölfelé tory-k és lefelé wigh-ek — valamint fölfelé radikálisok, lefelé tory-k.

Pusztán passiv magatartással kedvező eredményt elérni teljességgel lehetetlen. De ha mindenki világosan látja, hogy a kormány el van határozva a valóban jót épen oly erélyesen támogatni, a mily kiméretlenül mellőzi a pártoskodást; hogy maga mutatja az utat, melyen haladni kell; hogy az alsóbb osztályok emelkedett önértékét és kiképzését, s minden dícséretes kedvezményezésnek sikerét saját vezető kezébe akarja venni; hogy azonban hathatós kormányzási eszközöket kíván kezében tartani, nem azért, hogy elnyomjon valakit, hanem inkább hogy a jobbat erősen gyámolítsa s az igaztalanság és önkény ellen mindenkit védelmezzon; továbbá ha a kormány előterjesztéseinek a legkiterjedtebb nyilvánosságot adja meg, akkor a radikális párt csakhamar érezni fogja erőtlenségét és hiába keres az országban magának biztos talajt. Mindez csupán és egyedül erélyes fellépés s a korona kezdeményezésének legtagabb alkalmazása által érhető el. Ha a kormány csak a védelemre szorítkozik, akkor ellenfeleinek mindig módjuk lesz a közvéleményt félrevezetni; mivel csak bátorság és elhatározottság kelt vonzalmat. Alkotmányos államokban a politika nem szorítkozhatik csupán a fentartásra; igen, a gépnek jó karban kell fentartatnia, hogy működhessék, azonban szabályszerű mozgása nincs ellenkezésben a fentartással, az inkább csak következmény, mely megfelelő eredmények nélkül nem is maradhat, — ez eredmények pedig, ha a gép jól van igazgatva: haladás a szó legteljesebb értelmében.

A mi magát az országgyűlést illeti, itt a kormány azt a nagy előnyt élvezzi, hogy először szólhat. A trónbeszéd és a korona javaslatai megadják erre az alkalmat.

Mindenek előtt felmerül az a kérdés: az ezer dolog közül

mely tárgyak azok, melyek Magyarországon hátramaradott állapotban vannak, s melyek oly természetűek, hogy a legközelebbi országgyűlésen általános és tagadhatatlan hasznosságuknál fogva a tanácskozás tárgyaiul előterjeszthetők.

Valjon a dolgok erkölcsi rendjének haladása, vagy pedig az anyagiak azok, melyeknek elsőség adandó?

Nekem úgy tetszik, hogy az ellentét se nem hasznos, se nem szükséges. Csak nem fogjuk az erkölcsi dolgok kizárólagos ápolását az ellenzékre bizni? A közigazgatás, a magán- és fenytő jog körébe tartozó javítások, a kormány befolyásának szilárdabb megalapítása, — valjon nem az erkölcsi rend körébe tartoznak-e? Valjon értékesíthetők ezek pénzben? S mindazáltal kétségtelenül ajánlatosak. Nem lehet tehát kizárólagos jelszó az anyagi érdek, — hanem hangoztatnunk kell: az igazi javítást, a tényleges haladást; ez a helyes ellentét s ily értelemben kell cselekednünk.

Egy más előző kérdés tárgyát képezhetik a rendszeres munkálatok (operata systematica). Azt hiszszük talán, hogy a legközelebbi törvényhozásban is ezek lesznek a léczek, melyekre kifeszíthetők a kormány előterjesztései? E kérdést figyelemmel kell fontolóra venni.

Összességükben véve a rendszeres munkálatok forradalmat foglalnak magukban, nem mintha azt javasolnák, hanem mivel tért nyitnak minden elképzelhető különbségeknél, minden gyógyítást kívánó pontra rávezetnek, semmit sem hagynak érintetlenül s kedveznek azon reformáló esprit de système-nek, mely szükségszerűleg gyökeres átalakulásokra vezet, vagy legalább arra ösztönöz.

Egy második szempont az, hogy nincs fontosabb munkálat, mely nem volna nagy terjedelmű. A mi országgyűlési tárgyalásaink menete pedig ilyenmő codificálásra végtelen hosszú időt rabol el. A hosszú országgyűlésnek hátrányai azonban oly felette nagyok, hogy azokat csaknem semmi sem múlhatja felül. Hogy is várhatnók, hogy 52 kis köztársaság, melyek négy éven át folyton a törvényhozót játszották, az ötödikben engedelmeskedjenek? Az egyetlen országgyűlési coordinatio tesz kivételt itt; de ez, úgy látszik, még nem került napi rendre. Ezen alapelv: rövid országgyűlés! (mi alatt legfőlebb egy évet értenek) nekem tényleg a jelen viszonyok között oly nagy fontosságúnak látszik, hogy engem egyedül ezen szempont tart vissza a de coordinatione fororum et de ordine processuali nevezetű

munkálatnak minden más fölött elsőséget adni; — mert ha az országban van valami fontos, s végtelen hiányokban szenved, ez a jogok ápolása. S figyelmünket arra fordítjuk, hogy e tekintetben az utolsó országgyűlésen mily előterjesztések tettek már (a törvényszékek összes tagjainak választása stb.) akkor valóban kielégítő eredményt vagy egyáltalában nem találhatunk, vagy csak évek múlva remélhetünk.

Végre a munkálatok tekintetében meg kell még említenem, hogy alig egyetlen egy tekinthető befejezettnek, mely nem volna oly természetű, hogy bizonyos pontokra nézve a megegyezés úgy a két tábla, mint a kormány és országgyűlés között jelenleg csaknem teljesen lehetetlen! Tekintsük át őket s mérlegeljük a vélemények állapotát.

A munkálatok tehát kitűnő előkészületek, melyek a maguk idején, ha az országgyűlés koordinált lesz s az idők kevésbé mozgalmasak, ismét felvehetők; de a mostani conjuncturák között nem is kell emlegetni.

A per excerpta nevezetűeket sem kellene sürgetni, mert ez ismét az operatumokra vezetne vissza. Magyarország királyának nincs szüksége országgyűlési cadre-re, ürügyre s más ily egyébire, ha a rendeknek üdvös törvényeket akar javasolni.

Elfogulatlanul kell tekintenünk az ország helyzetét, s a formákra való tekintet nélkül a nemzetnek belső szükségleteivel kapcsolatos körülményekben kell keresnünk a tanácskozássra szolgáló tárgyakat.

E helyzet a következő főbb vonásokban foglalható össze:

1. A földbirtokos kezeiből hiányzó üzleti tőke, hogy birtokát a lehető legjövödelmezőbbé s azonnal adósságtól mentessé tegye.

2. A hiteltörvény és a kereskedelmi osztálynak szánt intézetek hiánya.

3. A polgári és a nem nemes középosztálynak alárendelt helyzetével való elégedetlensége.

4. A közlekedési eszközök rossz állapota.

5. A parasztnak leroskadása mostani terhei alatt s önálló helyzetbe juthatásának lehetetlensége.

6. A kormány kezében levő csekély hatalom arra, hogy erőteljesen és eredménynyel uralkodhassék és intézkedjék.

Balgaság volna a dolgok ezen állapotát egyetlenegy országgyűlésen alaposan gyógyítani akarni, de meg kell kezdeni, hogy a későbbiek is keresztülvihetők legyenek. Nem szabad a kormány-

nak előterjesztéseiben csak ingatag módra jelezni a tárgyalandó dolgokat, mert így egy lépéssel sem jutunk előre. Ha nem is formális és már szövegezett törvényjavaslatoknak kell azoknak lenniök, mégis világos és tüzetes fejtegetéseknek, melyekben a törvényeknek fő vonásai előre ki legyenek jelölve, s a kormány álláspontja világosan ki legyen mutatva.

A javaslatok következő sorozatát és lényegét gondolnám én kitűzendőnek:

1. Hitelbank alapítást, — s hatóságot, mely az egészet vezesse, — telekkönyvet a megyékben; a kölcsönök iránt való eljárás megállapítását, szigorú végrehajtást a fizetési határidőre nem fizetők ellen; — mintául szolgálhatnának a porosz hitelintézetek.

2. 10 milliónyi nemzeti kölcsön felvételét, mely a szükséglet mértéke szerint részletekben volna felhasználandó közmunkákra és belső közlekedési eszközök készítésére.

3. Megváltási törvényt a parasztság számára az ősiség sérelme nélkül.

4. Javaslatot arra nézve, hogy a városi követeknek összesen egy meghatározott számú szavazat adassék minden praejudicium nélkül a leendő coordinatióra. Az alapeszme volna: a városok osztályozása, több kisebb egyesítettnek, a választás a tour de rôle történne majd az egyikben majd a másikban.

5. A katonai ellátás szabályának kidolgozására kiküldött bizottság munkálata lényegének törvénybe foglalását; s részletes javaslatot a paraszt által végzendő megyei munkák szabályozására.

6. Világos meghatározásokkal bíró jó tisztújító törvényt.

7. Jogot a kormány számára, hogy megyei tisztviselőket elbocsáthasson hivatalos hatalommal való visszaélés, vagy kijátszás miatt, s ez részletes törvénynyel szentesítendő.

8. Egyesektől a nemesség megvonását minden meggyalázó büntetés miatt.

9. Jogot a nem nemesek számára, hogy a megyegyűlésen szavazhassanak, ha valamely nyilvános hivatalt (a fokozatok felfelé meghatározandók volnának) több éven át tisztességgel töltöttek be. Végre

10. A Pesti Banknak mint escompte banknak jóváhagyása után — javaslatot arra, hogy a codex cambio-mercantil is három évre kísérletképen s csak ideiglenesen behozassék az átviteli kereskedelembe.

Hiszem, hogy földbirtokosok, kereskedők, polgárok, honoratorok és parasztok — mindegyik a reájok vonatkozók által — de a 6., 7. és 8-ik pont alatt említett, valamint a közlekedési eszközöket illető javaslatok által minden értelmes ember csak nyerne; s hogy valjon lehetséges volna-e a kormányt, mely így lépne fel még legrosszakaróbb ellensége előtt is a maradiság, a téftenség, a gyengeség vagy éppen az obscurantismus vádjával illetni, — azt mindenkinek belátására bizzuk.

Az nem elég ellenvetés, hogy tán némelyike e javaslatoknak hajótörést szenvedne; — azt a jó hatást, melyre szánvák, meg is tennék. Azt azonban nehéz volna bebizonyítani, hogy van köztök több olyan, melyek aggodalmat keltők vagy további következményeik miatt, vagy az örökös tartományokhoz való viszonynál fogva.

Külön taglalást érdemel a magyar nyelv kérdése. E tárgy heteket vehetne igénybe és más tekintetben sok kárt okozhatna. Világosan szemügyre véve a dolgot, az egész legkevesebb belső fontossággal sincs a kormányra nézve, sőt egészen meddő a kérdés, mióta el van döntve, hogy ha eltérés volna a törvény magyar és latin szövege közt, irányadónak a magyar szöveg tekintendő. Tényleg a jelentések magyarul fogalmaztatnak, a latin szöveg pedig fordítás, az izenetváltás a két tábla közt magyarul foly s csak midőn a megegyezés létrejött, készül el a latin fordítás. Ha ellentétek merülnének fel a kettős szöveg valamely helyének valódi értelme felől a kormány és a rendek közt folyó tárgyalások alkalmával, bizonynyára a magyar szöveglenne döntő érvényű. A latin szövegnek, a mely Pozsonyban készül, a kormányra nézve valóban nincs nagyobb becse, mintha Bécsben készítené azt a kormány. A horvát képviselőkre nézve is közömbös a dolog, mivel, mint mondva volt, — a tárgyalás magyar jegyzékek és küldöttségi javaslatok szerint foly, a melyek csak tárgyalás után fordíttatnak latinra, következőleg a horvát képviselőknek, hogy részt vehessenek a tanácskozásokban, okvetetlenül kell magyarul tudniok. Az az észrevétel pedig, hogy magyar küldöttségi munkálatokra latin határozatok hozatnak, azonos az ellenmondás egy nemével, és ez valóban igaz; azonban ez az ellenmondás most már megvan, mivel a küldöttségek munkálatainak hivatalos szövege a magyar, tehát a határozatok szövegezésének is szintén így kell történnie.

Másképp áll a dolog a törvény szövegénél. Itt a latin szöveg

még sokáig nem maradhat el. Az az ok, mely az előbbi pontban a horvát követeket illetőleg érvényesült, egész Horvátországot illetőleg éppen nem érvényesül.

Mindenesetre kívánatos, hogy azok az alapelvek, miket a kormány a magyar nyelvet illetőleg vall, nyíltan kifejeztessenek. Ez azért szükséges, mivel egyes megfontolatlan országgyűlési nyilatkozatok s némely megyének elhamarkodott hevéssége a nemzetiség elvesztése miatti félelmet ébresztette fel in regnis adnexis. Tudnunk kell, a kormány mennyire szándékozik menni a haladás fokozatán. — Mit akarunk? — A magyar nyelvet kenyérnyelvvé tenni s oly helyzetbe juttatni, hogy mindenki, a ki bármilynemű műveltségre, befolyásra és jelentőségre igényt tart, kényszerülve legyen tudni, — mi által többet érünk el, mint bármily kényszerítő rendszabálylyal. Csak arra kell ügyelnünk a haladás mértékét illetőleg, hogy a latin nyelv elhamarkodott elnyomása által ki ne tegyük az országot lenézésnek; — továbbá, hogy a közigazgatás érdekei kárt ne szenvedjenek. Három alapelv legyen tehát az irányadó, u. m.: a) egy nemzetiséghez sem kell nagyon közeledni; b) a kultúrát nem szabad kompromittálni; c) az adminisztrációt nem szabad megzavarni. — Ha e három alapelvet kimondjuk, Horvátország meg lesz nyugtatva, s a magyar nyelv minden értelmes barátjának elég lesz téve.

Mily állást foglaljanak el a városi képviselők már ezen országgyűlésen? Ha másfélét akarunk nekik adni, mint a mostani, a következő alternatíva áll előttünk: vagy annyi legyen a szavazat, a mennyi a város, vagy kevesebb. Az előbbi lehetetlen; az utóbbit a városok képviselői nem fogadhatják el, míg felőle törvény nem fog intézkedni.

Magyarországra — így szól az egész világ — dicső jövő néz, csak fogja fel helyzetét. — A kormány minden népével egyetértésben akar élni; Magyarországnak tehát nem szabad mindent könnyelműen s alaptalanul kockára tenni. Be kell látnia, hogy ezen országgyűlés a későbbi irányra nézve, nagyon valószínűleg határozó lesz, s hogy ennek teljes és feltűnő sikertelensége az értelmes haladás lehetetlenségét eszközli s az egész alkotmányossági formának hitelét rontja. — A politikai korszakok változnak; — volt idő, midőn a magyar rendek politikájának is védő állásba kelle helyezkednie, mert ki vehette volna rossz néven tőlök, ha a VI. Károly által megkezdett átalakulási rendszert elvetették. Ma azonban Magyarország érdeke azt követeli, hogy

szorosan egyesüljön a kormánnyal. Hogy a kormány politikájában Magyarország iránt hasonló változást maga az állambölcsesség kilátásba helyez, arról alig foroghat fenn kétség. A kormánynak nem szabad e nemzetben mint egészben bizalmatlankodnia; mert én bizonyos vagyok abban, hogy ez annyira makacsnak látszó nép a dynastia igazi veszélyének első pillanatában minden elképzelhető áldozatot kész volna meghozni, s ha — mitől Isten mentsen — az eset beállna, csakugyan meg is hozná. — Vajha valamely kibékítő nemes szellem e szomorúnak hirdetett országgyűlést átalakítaná az egyetértés, az erősödés és a kiképződés új korszakának kezdő pontjává.

III. ORSZÁGGYÜLÉSI BESZÉDEK.